

KÖLCSEY ANTÓNIA NAPLÓJA

BEVEZETÉSSSEL KIADTA
KOZOCSA SÁNDOR

KÖLCSEY FERENC HALÁLÁNAK
SZÁZÉVES FORDULÓJÁRA

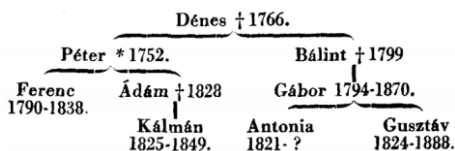
BUDAPEST, 1938.
RÓZSAVÖLGYI ÉS TÁRSA KIADÁSA

KÖLCSEY ANTÓNIA

A Magyar Nemzeti Múzeum Levéltárában nyert elhelyezést örökletétként a Kölcsey-család oklevéltára, mely 1929-ben újabb adalékokkal bővült. Kölcsey Antónia naplója is ekkor került elő. Alulírt volt abban a szerencsés helyzetben, hogy a rendkívül érdekes irodalmi emléket átvegye, földolgozza és a család levéltárának törzsanyagába beillessze: növendéknapló száma 1929/64.¹ Már akkor hozzáfogott a terjedelmes napló részbeni másolásához és feldolgozásához, Kölcsey Ferenc halálának százados fordulójára gondolva. 226 kellemes női írással sűrűn beírt (19 1/2 X 24 cm.), lapból áll a napló, mely 1838 május 29-ikén indul meg és 1844 december 8-ikán marad abba, úgyhogy hat és fél év esemény- és élményanyagát nyújtja. Folyamatosságában egyetlen nagyobb szakadék az 1840 augusztustól 1841 december 1-ig tartó szünet. Antónia erre céloz is, amikor újra hozzáfog elhagyott naplójához, ezzel kezdi: »egy éve elmúlt már, mióta nem írtam naplomban.«

Régi törzsökös magyar család volt e főleg irodalomtörténeti érdekességű napló írója, a csekei magános remete unokahúga. Életéről és sorsáról kevés emlék maradt fenn. Naplója egy évszázadon át kiadatlanul lappangott. Életrajzi adatait is csak annyiban lehet rekonstruálni, amennyiben naplójából események kihámozhatók. 1821 december 21-ikén született, mint Kölcsey Ferenc unokatest-

vérének, Gábornak és Lázári Nagy Krisztinának a leánya. Hogy világosabban álljon előttünk rokoni kapcsolata Kölcsey Ferencsel mellékeljük a család-fa² rájuk vonatkozó részét:

Antónia 1848 augusztus 14-ikén Gelei Katona József földbirtokos, egyházkerületi főgondnok felesége lett. Arra azonban már nincsen adatunk, hogy mikor fejezte be életét. Gondos nevelésben részesült: 14 éves korától két éven át TSnczer Lilla »nevelőintézetének*« növendéke Pesten. Fogékony és finom női lélek: németül, franciául tökéletesen olvas, jól ismeri a hazai és külföldi irodalmakat. Hazakerülve fokozottabban nagybátyjának és környezetének hatása alá kerül: Kölcsey írópatvaristái vették szerettei körül. Utolsó éveiben három író-joggyakornok is volt hatalmas politikai művén, a Wesselényi-védelmén dolgozó nagy költő mellett: Pap Endre, Obernyik Károly és Győry Dániel. Pap és Győry gyakran megfordult Antoniaék házában. Obernyik naplójában olvashatjuk, hogy ő is. Említi (1839 március 17.), hogy Antónia könyvet kért tőle: »Kölcsey Antónia könyvet kért innen olvasni. Wieland Abderitáit adtam oda, és Hugó Viktor Han d' Islandját.«³ Antónia olvasmányainak anyagát na-

gyobbrészt Kölcsey könyvtárából meríti. A fiatal lány életét Csekén (Szatmárcseke) töltötte. Pesti 'iskolai' éveitől eltekintve szülőhelyéhez fűződik minden emléke. Naplójának írásába is itten kezd ibele s egy-két lázári megszakítással, ahol nagyanyjánál van látogatóban, itt is fejezi be. Cseke Nagy Lajos király adománya óta a Kölcsey-nemzetség tulajdoha. Környéke kellemes vagy 'ahogy Antónia naplójában áradozva írja »paradicsomi vidék.« Itt serdül fel a kislány szerető családi körben, három évvel fiatalabb Guszti öccse mellett. Antónia serdülésének ideje a biedermeier korszakra esik. Jellemző jegyei — a család és az elvonulás, a magány kedvelése, — az ő életének is elhatározói lesznek. Mindennek, ami nem nagyvonalú, mindennek, ami a kicsiségekben, az apró finomságokban látja az élet igazi célját, ez a korszak a legtudatosabb kifejezője. A divatlapok, emlékkönyvek, almanachok, emlények és naplók korszaka ez. Ennek a divatnak hódolt a 17 éves leányka, amikor naplójának írásába fogott. Ha nem lebegett is szeme előtt Széchenyi vagy a kedvenc Wesselényi napló-alkotási gondolata, mindenesetre tudhatott nagybátyjának ilyenemű írásairól. Antónia feljegyzéseivel egyidőben kezd naplóírásba ugyancsak Csekén Obernyik Károly és Pesten házuk régi barátja, Bártfay László. A biedermeier szemlélődésnek a naplóírás mellett az emlékkönyv szeretete is egyik fontos jelensége. Antóniának is volt emlékkönyve. Wesselényi írt bele, Pap Endre is, de, amint Antónia említi és fájlalja, Kölcsey Ferencről már nem őrizhetett sorokat benne. A kedves Sze mere is írt, amit Kölcsey Ferenchez

szóló 1838 január 4-ikén kelt levelében kedélyesen meg is említi: »tudnod kell édes jó Ferim, hogy én ma délelőtt még verseket is faragcsáltam Kölcsey Tóni emlékkönyvébe.«⁴ Antónia igazi széplélek. Szeretett elvonulni s magányos, szobácskájában olvasmányai között érezte magát legjobban, bár a kedélyes társaságot sem vetette meg. Könyveket, mint már említettük, többnyire Ferenc könyvtárából kapott, de rokonai és hódolói, is gyakran lepték meg valamilyen divatosabb olvasmánnyal, nem egyszer folyóirattal. Az Emlényből Pap Endre olvassa föl neki Kölcsey novelláját, A kárpáti kincstár-at, az Athenaeumból viszont maga Antónia mutatja be esetéenként szülőinek Gaal József derűs humoreszkejeit. Kende Guszti Tóth Lőrinc Szívhangjai-val lepi meg: »Legalább lesz egy darabig lectűröm.« De olvas és fordít németből, franciából egyaránt. Hugó Angelo-ja megdöbbeneti, Borgia Lukrécia-ját kezdi megszokni s a Notre Dame-ot már élvezni tudja. Goethe Wilhelm Meistere-elragadja, részleteket ültet át a Faust-ból és nekifog a Werther teljes fordításához: »Goethe egyik legkedvesebb olvasmányom, ő szellemi rokona vala boldogult Ferenc bátyámnak.« Naplója is Bulwer Maltravers-fordításával végződik. Az önmagát képező leány nem egyszer veti föl magában azt a gondolatot, hogy érdemes-e neki olvasni, írni? Ez a kor nem kedvezett a női emancipációnak. Újfalvi Krisztina ki sem mert menni a utcára, hogy íróvoltáért inzultusban ne részesüljön. Ismeretes az az eset is, amikor Karács Ferencné, Takács Éva 1821-ben a

Tudományos Gyűjteményben színibírálatot írt, a darab írója fölháborodott, nem is annyira a bírálat miatt, mint inkább azért, hogy »nőnek nincs joga írni.«⁵ Antónia mintha erre válaszolna, mikor ezt írja: »sokan, kivált a férfiak közül ártalmasnak tartják a nőnemnek az olvasást. Valóban nem foghatom meg mint lehet jó könyvnek olvasása ártalmas.« Ferenc bácsit egy alkalommal megkérdezi erről a problémáról, ő maga is megszívlelhető bölcseséggel mondta a következőt: »Asszonyoknak igen sokat kell tudni, — s tudni leginkább olvasás által lehet, — mivel nekik nagy részek van az ember-, sőt népnevelésben; de mivel egyik legszebb női tulajdon a szerénység, ne kívánják ők tudatni értelmességeket, hanem csendes házi körökbe használni igyekezzenek.« Egy alkalommal önérzetesen ezt jegyzi naplójába a kislány: «azt tartják felőlem, hogy Molnár Borbálai bölcsességgel bírok.»

Hogy Kölcsey Ferenc mennyire szíven viselte unokahúgának sorsát és neveltetését, mutatja leveleinek számtalan velefoglalkozó helye. Különben is kedves vonása Kölcseynek rokonaihoz való őszinte ragaszkodása. 1834 szeptember 21-ikén a pozsonyi országgyűlés idején utasítást acl Kende Zsigmond alispán barátjának: »Ide zárom Pepihez⁶ szóló leveletem. Ebben a Kölcsey Tóni Pestre viteléről van szó, s rá haladéktalan válasz váratik. Azért méltóztassál azt lehető hamarsággal kézhez juttatni.«⁷ Ez a levél sajnos elveszett, de tudjuk, hogy benne Antónia tanulására vonatkozólag voltak tanácsok és utasítások. Kölcsey szokásos gondosságával és körültekintésével végezte megbízatását: nyil-

ván Bártfay Lászlóék tanácsára és ajánlására Tanczer 'úr' Lilla nevű lányára irányult figyelme. A finom és művelt hölgy vidéki úrilányok nevelését és nyelvekre való oktatását vállalta, de mindezek mellett a gondoskodást a rábízott »növendékek« öltözkének kiválogatásában és a nekik való társaságok szerzésében. Ez a kapcsolat Antónia és nevelője között tanulmányainak befejezése után is még évekig fennállott, Lilla föl is kereste tanítványát Csekén s ránkmaradt levelei — 1837 jun. 22. és 1842 márc. 13. között — sok érdekes vonást őriztek meg barátságukról.⁸ Tanczerék »tanintézetének« semmiféle nyoma nincs a korabeli pedagógiai törekvéseket tárgyaló monográfiákban, de még a hírlap- és folyóiratirodalomban sem. Gyakran emlegeti Bártfay László naplójában,⁹ és elég világos képet nyerhetünk róla Kölcsey levelezése és Antónia följegyzései alapján. 1835 márc. 1-én Csekéről írva Kölcsey megemlíti Bártfaynak, hogy »rokonom¹⁰ leányát a tavasz napjaiban Tanzer úrékhoz elviendi.«¹¹ Két és fél hónap múlva, máj. 17-ikén ugyancsak Csekéről írja: »Kölcsey Gábor rokonom, ki leányát Tänzer úrékhoz vinni szándékozik, e napokban indul Pest felé.«¹² Tíz nap múlva pedig: »eddig Pesten is van.«¹³ Ezek alapján pontosan meg lehet állapítani, hogy Antóniát édesatyja, 1835 máj. 17. és 27. között hozta föl Pestre »nevelőbe.« Alig két hét múlva (júl. 6.) a ház kedves barátja, Szemere Pál már meglátogatja az ifjú növendéket, amiről így számol be: »A kis kicsiny, Tänzeréknél, friss, egészséges, virgoncz, elevenebb, derültebb, mint feljövetelekor. Jelentsd ezt, kérlek!«¹⁴ Év

végétől már megindulnak Kölcsey Ferencnek Antóniára vonatkozó pénzügyi jellegű levelei Bártfay Lászlóhoz: nov. 27-ikén írja »két levelet zárok ide, egyet a tiszteletreméltó Josephinenak,¹⁵ másat Kölcsey Tóninak, s ennek még egy csomót atyjától¹⁶ 1836 márc. 11-ikén: »e levélbe tettem 100 váltó irtot, mely summács'ka Tánzer úréknak lesz általadandó; az Antonine neveltetéseért egy évnegyedi fizetésül.«¹⁷ Még ugyan e napon keltezve Kölcseynek a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi-Könyvtár kéziratárában van egy kiadatlan levele Antóniához, mely a maga kedélyes bölcseségével megérdemli teljes közlését:

Kölcsey Antoninának Pesten.

Nagykáról, Martius 11. d. 1836.

Kedves Antonine, Leveledéit s ajándékokat vevém sok örömmel. Jól esik látnom, hogy naponként előhaladsz, s mégjobban esett leveledből olvasnom, hogy minapi intéseim követését ígеред. Tedd azt, kedves Leányka; s hidd el, hogy a jólgondolt intést készen követni, idvességre visz. Édes Apád kérésemre, de saját hajlandóságát is követve, meghatározta, hogy Pesten maradásodat meghosszabbítja. Élj szerencsésen; s vidd meg üdvözetemet tiszteletre méltó Nevelőidnek. Szívemből óhajtom, hogy ha majd Pestre felmehetek jónál és dicséretesnél egyebet rólad ne halljak. Öllelek! Kölcsey Ferencz.

Ez év jul. 2-án: »márciusban levelet küldék neked s Fleckl Director úr által pénzt Tánzerék számára... ötvenöt pengő forintot adatok által. 40 e summából; illeti Tánzer urat, a Kölcsey Gábor

lyánykájáért. 15 magának a kis lyánykának megy. Kérlek, vedd kézhez a summáskát, s ez ide zárt levéllel együtt add által Tänzer úréknak. «¹⁸ Dec. 15-ikén írja ugyancsak Bártfayéknak: »itt küldöm Kölcsey Gábor levelét kis lyánykájához. E levélhez 300 forint váltó ez. volt csatolva, de a summát a táská nem vette fel. Director Fleckl úr oly kegyes vala a pénzecskét elvette; tőlem; s megígérte téged kérni: fizetnéd ki azt, addig is, míg januárban felküldendi. A pénzből 200 írt Tänzer úréké, de 100 írt a lyánkájé s ruhára. Így érteni fogod, hogy az nehezen váratik.«¹⁹ Ismét a következő évben, 1837 febr. 25-ikén Kölcsey írja Szemerének: »Kölcsey Gáborék tavasszal Pestre lesznek menendők leánykájukat haza hozni.«²⁰ Ápr. 25-ikén már értesíti, hogy »Gáborék holnap indulnak Pest felé.«²¹ Útközben néhány napot Pécélen töltenek Szemerénekénél. Nyáron az írói hajlamokra ébredő Antónia levelekben keresi föl Wesselényi Miklóst, aki őt erre ^kegyesen felszóllította« s Pesten létekor többször meg is látogatta. Antónia leírja utazásukat Pestről haza. Kedvesen emlékezik vissza az ott töltött időkre: »szülőim s rokonim közti létem valóban sokat könnyített a Pestiektől való elváláson, de nem felejtetheti el velem azokat, kikre én mindig örömmel gondolok s gonodolni fogok.«²² Nem gondolhatunk-e ébredő és titkolt szerelmére már ezekben a sorokban? Naplójában azt írja, hogy »legtökéletesb embernek esmérem.« Mindenki kedves neki, aki Wesselényit ismerte és beszél róla. Midőn a báró házassági hírét meghallotta ezt jegyzi föl: »Apám — mondta, —

titkolnom kell fájdalmamat, mivel mások nem értik azt meg. Gyakran óhajtom már, bár ne ismertem volna őt.«

Antónia nevelése annyira sikeres volt, hogy a Kölcsey-család egy másik lányát is Tünczerékhez küldik. Természetesen ismét Kölcsey Ferenc a közvetítő. 1837 szept. 24-ikén írja Bártfaynak, kinek családjánál Antónia oly gyakran megfordult: »Kölcsey János Tünczer úrékhoz viszi lánykáját; s ezen annyival inkább örülök, mert azon derék háznép hü és tiszta elveken épült oktatásának a kis Kölcsey Tóniban sikerét látom. «²³ 1838 elején, épen az árvíz idején — amikor tanuja is lehetett Wesselényi hősiességének, — Antónia ismét Pesten tartózkodott: márc. 25-ikén ezt írja Kölcsey Bártfaynak: »két csomót tettem le Fleckl úrnál, miknek egyikében Szemére levelei, másikában az Erdélyi Szózat s Kölcsey Tóni levelei valának.«²⁴ Ugyanez év elején Antónia neveltetése befejezést nyert: Tünczeréktől hazatért Csekére szülőihez. Hazatérése után fog — nyilván rokoni biztatásra — naplójának írásába, melynek kisebb-nagyobb megszakításokkal 1844 végéig hűséges barátnője marad. Az év közepén éri a nagy csapás: Kölcsey halála. Csak napok múlva tudja összeszedni annyira gondolatait, hogy naplójába beírja az eseményeket. Wesselényit két levélben is értesíti a tragédiáról: szomorúan sóhajt fel »most nincs már tárgy miért Nagyságod Csekét meglátogathassa.«²⁵ Egész szeptember hónap a Kölcseyre való visszaemlékezésben telik el: »kedves elhunyt bátyám mindig egyformán kért Örömet és fájdalmait az égtől! Én folyvást tartó örömet szeretnék.« Nagybátyja halálához

hasonló, de még súlyosabb csapás rá-
nézve Wesselényi házassága: mikor a
báró Grafenbergbe utazott ezt írja: »a
báró Grafenbergbe szándékozik utazni
szemeit gyógyíttatni. Pap Endre — a
szerencsés — vele utazik!« A házassági
hír elkészeríti szívét s így jegyzi föl ezt
a bánatát naplójába: »ma hallottam,
hogy Wesselényi. Miklós megházasodott.
Igen különösen hatott rám e hír, mint-
hogy most különben is ingerlékeny va-
gyok és gyenge. Nem tartottam földi
nőt méltónak hozzá, s mindég azt hittem,
hogy ezért nem házasodik meg. És most,
megházasodott és elvette a — szobalyá-
nyát!« A valóság azonban így szól:
»Wesselényi, aki 1843 október havában
8 évnél hosszabb ideig tartó száműze-
tése után szülőföldjére visszatért, magá-
val hozta az akkor még csak 16 éves
Lux Annát, a grafenbergi egyszerű ta-
kácsmester tündérszép hajadon leányát.
A, fiatal hölgyet szülei is elkísérték Ma-
gyarországba s Wesselényi, ki szívének
e csendes titkába csak bizalmas két
barátját: Bezerdj Istvánt és Deák Fe-
rencet avatta, hitvesévé tette a nemesi
név és minden vagyon nélküli szegény,
de szép leányt.«²⁶

1843 jan. 3-ikán ezt írta Antónia nap-
lójába: »Pap Endre az estve apámtól
megkérte kezemet, anyámtól már előbb.
Mind a hármunkat igen meglepett ez.
Már három éve hogy őt esmérjük, soha
csak egy szócska sem árulá el szándékát,
s nekünk, mert nem volt okunk, nem
juta soha eszünkbe ezt gyanítani. Ezért
volt nyilatkozása oly nagyon váratlan.
Midőn elmondá akaratját — csak hár-
man valánk mi a szobában, ő a negye-
dik — én igen megzavarodtam, nem

valék képes felpillantani a földről. Apám megköszöné Pap Endrének háza eránti szívességét s kimondá, hogy engem még soká nem akar férjhez adni, Ekkor ő azt monda, hogy bármily soká is, — fog várakozni. De apám engem nem akar leköttni, s nem is fog soha, mert mint monda ki kezeskedhetik valaki érze-
teiről! S apám szavait én is igenellém.«
Ez a rideg valóság. Mindez a költészet nyelvére fordítva így hangzik: érdekes szerelem szálai fűződnek a fiatal leány köré. Pap Endre beleszeret. Évekig a közelében él, napról-napra együtt vannak, látják egymást, a költő felolvas a lánynak' s az évekig elfojtott és titkolt érzés egyszer csak lángot vetett. Hiába. A lány mást szeret, bár becsüli, értékeli a fiatal férfi ragaszkodását, még sem lehet az övé. Sajnálja, bánkódik miatta, de egyebet nem tehet. Antónia előtt akkor még Wesselényi képe lebeg. A másik ok az lehetett, hogy a nemesi leány, de főleg családjá, nem érezte méltónak hozzá az egyszerű származású poétát. De nem lehetetlen az sem, hogyha Pap Endre Wesselényi groteszk házassági híre után kéri meg, akkor a válasz biztató lett volna. A költő még évekig sóvárog az elérhetetlen úrilány után s Emlékezés Csekére című versében a holt Kölcsey tisztelt árnya mellett a végzetes szerelem emlékei iá kísértik:

És szenvedek). S e benső bajvívásban,
Bár merre járok, hűn emlékezem
Rád, szentelt sírdomb, füzek

[alkonyában

S pillantatidra első szerelem!

Pap Endre költészetének legközvetlenebb hangjait épen e szerelem kis regényé fűzhető ciklusának dalaiban találhatjuk meg. Keserűen panaszolja:

Hibád, hogy nem szeretted,
Remélni meg hagyál.

A fiatal lánynál érthető ez, amit a költő félremagyarázott. Pap Endre, mint Kölcsey titkára hasonló teendőket végzett Wesselényi számára is. Vele volt elmenendő Grafenbergbe, természetes, hogy a báróba szerelmes kislány, annak esetleges útitársa felé is szeretettel fordul. A szerelmét rejtegető költő ezt könnyen félreérthette:

Azt ami volt lelkednek,
Jóságodnak jele,
Én alkotám reménnyé
S hivalkodám vele.

A szerelem Pap Endrénél az együttlétek alatt egyre mélyült és nőtt: »ifjúságom hajnalán» már állandóan a lányka képe leng előtte, kéri is ne nézze őt idegennek:

Oh, ne nézz hát idegennek
Oh ne, kedves, szép alak;
Nem ma látlak én először
Ma csak feltaláltalak.

Elsuttogja, hogy bárhol megfordul, mindent vele népesít be, az ő odaképzése tesz mindent széppé és varázslatossá. Még a reménykedés idejében írja:

És egy zárt völgyet ha láttam
S kunyhócskát a fák alatt,
Pásztorórák szent helyéül
Én kettőnknek szántam azt.

Amikor a fájó »nem« elhangzik, a költő eltűnik a lány életéből, csak verseiben búsong utána, ekkor készülnek a B ú c s ú d a l o k :

Szerelemről beszéltem,
Te, lányka hallgatál.
Jöttem szívem bajával,
Te nem marasztgatál.

Hisz amit ajkad nem mond,
Szemedből láthatom:
O, annak szép egében
Leszállt az én napom!

Mint a passzív jellemek, ő sem a lányt okolja, hanem önmagára haragszik, azért, amiért megvallotta szerelmét, mert anélkül, ha reménytelenül is, de még szerethetné, a közelében lehetne:

Csak bánom, hogy kivallám
Neked szerelmemet.
És bánom, hogy megkérdem,
Szeretsz-e engemet.

Nem szólva, és nem kérdeve,
Még boldog aki vár;
Boldogtalan, kinek nincs
Reménye titka már.

Ezt a tiszta, eszményi szerelmet az idő sem könnyen enyhíti: »nem tudlak feledni és tűrni végzetem.« Vigasztalást nem talál semmiben. Elmereng azon a gondolaton, hogy mi lesz akkor, ha Antóniát ott látja meg majd, »hol nem lát földi szem« s ha a leány akkor bevallja, hogy ő sem volt boldog:

Mit fogsz felelni akkor,
Ha fájva kérdezem,
Nem bántad-e ínég a szót,
Melyet adál nekem?

És kérdjelek híjában!
 Semmit ne válaszolj,
 Sorsunk immár az a szó,
 Míg az élet lefoly.

S ha mondanád, hogy bánod
 Ha mondanád, hogy nem,
 Az én búmat nevelnéd,
 Kegyes Kegyetlenem!

Egy szelídebb és eszményibb lobogású, de Vajda Jánoséhoz hasonló férfi-költő-sors beteljesedése Pap Endrének Kölcsey Antóniához írt versciklusa.²⁷ A költő később megnősült, de ezután nemsokára fiatalon, 34 éves korában, 1851-ben meghalt.

A Napló rendkívül érdekes irodalomtörténeti dokumentum: bevilágít Kölcsey Ferenc életének sok eddig ismeretlen, apró részletébe, eseményébe s ezáltal magunk előtt látjuk a nagy költőből!, azt, ami a legvonzóbb és mégis a legkevésbé volt ismert előttünk: az embert.

KÖLCSEY ANTÓNIA
NAPLÓJA

[1838.] Májusz' 29.

Ezen nevezetes 's reám nézve szép és örvendetes nap' kezdem naplómat. Tegnap Báró Wesselényi Miklós úr falunkba Ferencz bácsimhoz jött. Megérkezésén nem voltam jelen, de képzelem a' két nagylelkű barát örömét. Ma May' 29kén minket is szíves volt a' forrón tisztelt Báró Úr meglátogatni. Oh bár kifejezhettem volna ekkor, 's bár leírhatnám most örömemet. De igen gyenge vagyok örömeket elég csak érezni, hiszen úgy is szeretjük öröminket 's gyönyörinket magunkban 's magunknak tartani. E' szeretve tisztelt férfiú engem több szíveskedéseivel boldogított; — boldogított mondom, mert mindég boldogság volt 's lesz nekem körébe lehetni, boldogság szíveskedéseit 's kegyeit érezhetni, mert ő az kit legtökélletesb embernek ismerék, ő ki eránt határtalan tisztelettel viseltetem. Mintegy két órányi időt múiata nállunk. Mi is Ferencz bácsimnál ebédlénk: — délután sok szép szavait hallám a' Báró Úrnak, mellyekből ide néhányat fel jegyzek, nem azért mintha különben elfelejteném azokat, nem — mert mélyen vágnak minden szavai szívembe írva, olly mélyen, hogy — azt onnan semmi idő ki-nem törülheti, — hanem azért, hogy díszesítsék e' lapokat. Azt monda tehát egyszer: »A' nagy szerencse szintúgy megpróbálja a' szívet és erkölcsöt, mint a' nagy szerencsétlen-

ség, vagy még jobban; mert a' nagy szerencse elpuhítja az embert, mivel rosszat nem érez 's érdektelenné teszi mások szenvedései eránt, mivel azokat , nem ismeri. A' szerencsétlen ellenben, ha békétlenné válik is szenvedésiben, ha szíve nem képes is már minden örömmel elébe dobogni, megedzetik végre lelkében a' bajok által, 's álhata-tossá lessz; és kivan segíteni a' szenvedőn mert — Ő is az!« Máskor ismét így hallám a' tiszteletre méltó urat szólni: »Sok ember nem rossz, csak gyenge, mert valóban rossznak lenni is olly tehetség kell, milly nem mindennek van. A' gyenge csupán féltébe tesz rosszat.« Kérdésemre, ha szereti e' az embereket? ezt felelte: »Én ellenem a.? emberek sokat — igen sokat tettek, 's nem csuda ha nem nagyon szeretem is őket; pedig addig vagyunk boldogok, míg az embert jónak, 's szeretetre méltónak hisszük.« További kérdésemre, hogy miért kivan hát rajtok segíteni, 's mért áldoz annyit értök? Így viszonya: »Mert ezt kötelességemnek érzem, 's kötelessége minden-kinék annyit tenni embertársaiért, mennyit tehet.« 'S mily híven teljesíté ő e' kötelességet legközelebb is, midőn több mint 500 embert mente ki a' pesti viz-iárból.

Majusz' 30.

Csak mégis nagy gyermek vagyok én. Ma ismét szíveskedett a' nemes báró bennünket meglátogatni bácsival, emlékkönyvem mutatám a' kedves vendégeknek. Még én nem irtam ebbe? Kérdé jó Bátyám. Nemmel feleltem. Most azt monda a' Báró Úr, hogy kérjem őt egy pár sorért, 's én nem valék képes a'

kérő szókat nagy hangon kimondani, minden parancs után is.

Majusz' 31.

Elhagyá Báró Wesselényi Csekét, az Ígérettel hogy pár hét multával megint vissza jön. Milly vigasztaló vala ez ígéret.

Juniusz 3.

Ma Pünköst ünnep első napján Ferencz bácsit látogatánk meg, kinél még egy más valaki is volt jelen.²⁸ A' házi asszony több másokkal igen sajnálkozott Báró Wesselényin. Én is ejtek néhány szánó szót igen megindulva. Győri Dániel²⁹ azt mondja Napóleonra intézett versében: »ki isten végetlenségiben, ember szánhatja e?«

Juniusz 10.

Néhány nap nem irhaték naplómbe. Tegnap Pap Endre két aranszélű papírral lepett meg. Milly örömet szerez a' legcsekélyebb ajándék is, ha szerényen nyújtatik át, 's megvagyunk adója jó szívéről győződve.

»Hiú az asszonyi nem!« szokták a' férjiaik mondogatni, 's most magamon kell e' szavak értelmét tapasztalnom. Pap Endre azt monda, hogy emlékkönyvembe írt egyik versét ki fogja adni, e' czímmel: Kölcsey Antónia emlékkönyvéből, 's én igen örültem, meglehet a' címnek is.

Ma Győri búcsúzni jött, — igen érzékenyen vett búcsút, 's mi is meg valánk indulva. Miért van az, hogy az ember csak azért jön össze, hogy ismét elváljon 's csak azért örül hogy ismét lemondjon! Nem sokára a' töllem mélyen

tisztelt Báró jön vissza, 's néhány napok múlva elmegy. Ez keserű elválás lesz.

Juniusz' 17.

Tegnap estve a' temetőbe valánk. Különös elfogultság szállá lelkemre a' komor mohos síremlékek 's sírok közti járdalásomkor. A' hely, a' lemenő nap sugáritól derítve némi regényességet ölte fel Rég' óhajték már temetőbe lenni, mert mulatságot reménylék a' síremlék-felirások' olvasásában találni, 's midőn ez óhajtás czéljánál voltam, bús levek. Eszembe ötle egyszerre, hogy nekem isi el kell egykor azoktól válni, kik szívemnek kedvesek, — 's pedig örökre. Lehetnek 's vágnak is olly pillanatok, mikor az ember óhajtja vagy tán kéri is a' halált, mert ölébe megnyugvást hisz; de ha elvonulnak ege felett a' fellegek, ha hajnala újra derül, vagy ha az elváló perez közégig, úgy vélem ismét szeret élni, mert én azt tartom, bár mily nyomorteljes is az élet, mégis vágnak oly pilianati, mellyek elfelejtetik fájdalmait, mivel azt mondják: könnyen feledi az ember a' rosszat, ha sorsa jóra változott. Most a' feltámadásról reményt kétségbe hozták, pedig minden remény szép 's vigasztaló, úgy ez is az vala. Milly boldogító gondolat egykor fellelhetni kedveseinket, 's velök mindég örökre élni. Valóban én nem tudom mit hidjek a' feltámadásról már.

A' napokba azt hallám, hogy valamely római író ezt monda: mindenkinek ott van hazája hol jól foly dolga. Igen meglepett ez rómainál, mivel még mindég a' honhoz ragaszkodódás erényről hallám e' népet dicsértetni.

Juniusz 19.

Ma Viktor Hugó Angelóját olvastam; első olvasmányom vala e' költőtől. Tele van lelket függésben tartó jelenetekkel, 's nem hiszem hogy igen megtudnám szeretni e' költő minden ideáját. Angelónál, mint hallom még sokkal iszonyatosb darabjai vannak. E' miibe azonban egyes képek és jelenések igen megtetszettek; fel jegyzek egyet közüllök, hol valódi gyöngéd és nemes szv rajzát látom, melly igen ellenkezik e' költő többi festésivel. [Részletek Angelóból.]

Juniusz 23.

Testvérem ma engem erántai gyűlölséggel vádolt, azért, hogy néhány tévedésire figyelmeztetem. Én azt tartom a' testvéri szeretet az által mutathatja ki magát, ha testvéreink elő mentén igyekszünk, 's azt mennyire töllünk telhető elő is segéljük.

Juniusz 27.

Pap Endre ma itt volt; mi mindég szívesen vesszük látogatásit, mivel igen becsüljük őt, különösen azért, mert tudjuk, hogy csupán önmagának köszöni sok jelességit, 's mivel különbféle elbeszéléssel, vagy szép deli hangú olvasásával nagyon jól mulat bennünket. Ma Eerencz bácsi Kárpáti Kincstárját³⁰ olvasá. Egész el-valék ragadtatva a' darab szépségétől, 's nem leltem szavakat tetzésem kifejezésére. Midőn most jegyzéseket óhajtok 's akarnék is belőle tenni, nem választhatok, annyira szépnek találom az egészet.

Juniusz 28.

Apám gyakran int, hogy ne hidjem, 's ne bízzam az emberekbe, 's ne véljem hogy ők jók mindnyájan. Én mindég örömmel követem jó szülőim intéseit, 's szeretném kegyeiket mindenben megérdemlem. Néha heveskedésem következtében bátorkodom nekik ellenvetéseket tenni, de csakhamar átlátom jó, tiszta nézeteiket, 's céljokat velem, 's mindég felfogadom a' legközelebb fedett hibát elhagyni; számtalanszor tapasztaltam ugyan, milly sokkal könnyebb valamely hibát megszokni, mint elhagyni. Az emberekbeni bizodalmam nem veszthetem el, az 'emberek még nekem oly jóknak látszanak. Bár milly példáját halljam is rosszaságoknak, én mindég kész vagyok őket menteni, 's az alkalom' — vagy — környulmánynek tulajdonítani rosszaságokat. Ez tán hiba; de »tapasztalásból okul az ember,« szokták mondani.

Arra is sokszor int apám, hogy társaságokban, 's idegenek közt ne legyek olly zavart. Én átlátom ez intés igazát, magam is boszankodom gyakran, midőn egy szócska megzavar, 's egy szócska képes beszédem fonalát elszakítani. A' tiszteletre oly igen méltó B. Wesselényi többször monda Pesten létemkor, hogy hiba bennem azt tenni nem akarni mit tökéletesen nem tudok, 's itt találok az okot. Ha valamit beszéllek kivált figyelműk előtt annak gondolatja, hogy helytelent szóllok, megzavar, 's remegve és pirulva folytatom szavaim. Itt tán egy kis hiúság van; de hiszen én nem akarok látszani, honnan sok kedvetlenséget is okozék már szülőimnek, mivel írási-mat, vagy más munkáimat nem örömet,

's csak többszöri parancs után közlöm másokkal. De reményilem, hogy ipar és idő le fogják e' hibát győzni.

Juniusz 29.

Gyakran több napokig forog valamely tárgy elmémben, ma egy igen különös de egyszersmind érdekes eset. 1833dik évben, midőn én, testvérem, 's apám két bátyjának gyermeki ugyan egy házi nevelőtől vevénk oktatást, igen gyenge korunk miatt, tudományok helyett verseket tanulánk könyvnélkül, elménk 's emlékezetünk gyakorlódásáért. Ez év telén, egyik tanuló társunk K. János bátyám fia Náczi, forró lázba feküdt, melly később oly veszedelmes lett, hogy orvosa lemondott éltéről, 's apja — mert anyja már nem volt — vigasztalhatatlan volt, mivel már két nap olta halgatva, szinte életjelenség nélkül feküdt a' kedves beteg. Egy éjjel apa és rokonok körül alják Náczi ágyát, kimultát várva. A' szobába rémes csend vala, mert mindenki száná a' szegény beteget álomnak látszó dermedtségéből felzavarni, ki kevéssel éjfél előtt felveté szemeit, 's halk de mély és érthető hanggal e' szavakat mondja Kölcsey igazsághoz irt verséből:

»Jámbor! fenn hazám' az égben,
Mondhatatlan messzeségben,
'S a' csillagpályák között,
Már valóm felköltözött.«

Itt egy perczig halgatott, 's azután már gyengébb hangon így folytatja:

»Ám tekintsd e' hidegséget
Arczom' holt vonásain,

És tapintsd e' keménységet
Testem márvány tagjain.«

Most elakadt szava, szemei bezáródtak, 's ismét előbbi dermedtségébe feküdt ott. Nem mondhatni el a' kétségbe esett apa fájdalmát, ki zokogva rogyott kedves fia mellé, nem kétkedvén már halálán. — Azonban Náczi felgyógyult, 's öröme apjának most is él. — Mindég emlékemben leend ez eset.

Juniusz' 30.

Ferencz bácsinál valánk. K. Ádám-né³¹ néném egy idő oltá igen hideg. Okát ugyan tudom e' hidegségnek de meg nem foghatom. Jó, nemeslekkü bátyám, mint közben járó angyal akarja minden sértéseit néninek lágyítani, 's feledtetni.

Három évvel ezelőtt, mikor szülőim Pestre nevelésbe vittek néhány nap Péczelen a' töllük igen tisztelt 's szeretett Szemerénél valánk. Szemere Pál úr több hozzám intézett szép beszedi, 's szíves oktatási közt ezt monda: »Vigyázzon, hogy szívének melegségét mindég megőrizze; mert valamint a' növények meleg égalj alatt nőnek, 's melegség által éri éltetnek, úgy a' szép és jó érzések 's indulatok is meleg kebelben tenyésznek.* E' szavakat igen megtartottam, mivel azt monda Szemere úr, hogy egykor megfogja töllem kérdezni.

Juliusz 1.

Kivonatok B. Eötvös József »Bosszú« szomorújátékából.

Juliusz 7.

Jó apám ma így beszélt hozzám 's öcsémhez: »Testvérek közt leghívebb leg-

őszintébb barátságnak kell lenni, mert ők szorosan vágnak a' természet által összekötve, azért szeressétek egymást gyermekeim mindég, változhatatlanul. Ti még gyermekek, tapasztalatlanok vagytok, előttetek még minden tiszta szirtbe áll. De elfog egyszer jönni az idő, mikor nézeteitek valódiabbak, eszméleteitek pedig mélyebbek lesznek, midőn látni fogjátok mi másképp' van minden az életben, mint azt ti egykor gyermeki ártatlansággal képzeletek; megcsalatások, félreértések és szenvedések jönek majd reátok 's ekkor fogjátok érezni, mi a' velünk érző szív, mi a' testvér, mert ha senki se vesz részt örömeinkben 's bajainkban, a' jó testvér igen, ha senki se vigasztalhat, a' jó testvér igen. bessznek nektek is barátitok éltetekbe, 's számosan, de ha rosszra változik sorsotok, elhagynak ők, sokszor egy lépés, egy véletlen szó képes előbi barátitokat ellenségtekké változtatni. Valódi hiv barátságot csak testvérek közt tartok lehetőnek. Szeressétek tehát egymást 's legyenek mindég kölcsönösen őszinték 's bizodalmasok.« Mélyen hátának reánk apám szavai, 's én és Gusztí követni ígértük magunkba intéseit.

Juliusz 9.

Napjaink csendesesen és egyformán folynak le, foglalatosságimat végezvén olvasással mulatom magam. Sokan kivált a' férfiak közzül ártalmasnak tartják a' nőnemnek az olvasást, mivel úgy hiszik az által ők ábrándozók lesznek 's alkalmatlanok érezni azt, mi kör ültök esik. Valóban nem foghatom meg, mint lehet jó könyvek' olvasása, melly lelkesít, 's szívet emel, ártalmas. A' lelkesületből 's

felemelkedett kebelből úgy vélem nem származhat rossz; 's milly örömmel fog mindenki szokott munkájához, ha lelkét feleleveníté, 's szívét megviditá. Egyszer Ferencz bácsit kértem meg, mit tart az olvasni szerető nőkről, 's ő így felelt: »Asszonvoknak igen sokat kell tudni, — 's tudni leginkább olvasás által lehet, — mivel nekik nagy részek van az ember, — sőt népnevelésbe; de mivel egyik legszébb női tulajdon a' szerénység, ne kívánják ők tudatni értelmességöket, hanem csendes házi körökbe használni igyekezzenek.

Juliusz 12.

Néhány nap óta Apám iszonyú fogfájást szenved, anyám mindig hű ápolója, 's én és Gusztí igyekszünk töllünk kitelhetőleg apám fájdalommin enyhíteni, mért a' legméljebben érezzük azt. A' mai éjt álmatlanul, 's kínok közi tölte apánk, én tegnap útról jövén haza, oly álomba voltam, hogy semmit sem veték észre, de Gusztí egész éjen ébren beteg apánk mellett volt.

Juliusz 14.

Apám még mindig szenved, minden orvosi szerek mellyeket próbál hasztalanok. Mi mindnyájan igen búsak vagyunk.

Juliusz' 15.

Der Jüngling von B. Palocsay és Az ifjú fordítva Kölcsey Ferencztől. [A két vers egymás mellet.]

Juliusz' 20.

Apám még mindig a' legiszonyúbb fájdalmakat szenvedí fogával. Rettentő

ézés egy szeretve tisztelt jó apát kíno-
kat szenvedni látni 's fájdalmán nem
enyhíthetni. Guszti több szolgálatokat
tesz neki. ő szeret jókat tenni, de a'
mint látszik szereti is azokat elbeszélni,
's néha nagyítva.

Jul. 22.

Lucrezia Borgia par Victor Hugó. [Ki-
vonatok.]

Juliusz' 29.

Nyolcz napig valánk távol Csekétől.
Apám, miután néhány hétig a' Legiszó-
nyúbb fogfájást szenvedte, végre elhatá-
rozá fogát kivonatni. 21dik Jul. Szat-
márma ment e' végre. Engem 's testvé-
remet Lázárba nagyanyánknál hagyott.
Egy szerzetes vitte végbe az operatiot,
Apám igen jól érezte magát, midőn fá-
jós fogától megszabadult, de Lázárba
másnap meghúté magát, 's torok gyu-
ladást kapott. Fájdalmunk igen nagy
volt. Több napokig szenvedé ismét be-
teg jó Apám.

Első gyermek éveim nagyanyám kar-
jaiban töltém, 's nem csuda ha min-
den hely, minden tárgy házánál ér-
dekel van reám, ha örömmel gondo-
lok az itt töltött időkre, 's ha feledhetet-
lenek maradnak azok.

Szathmáron egy örült pap van, ki azt
hiszi, hogy ő messiás, 's hogy Clemen-
tine franczia királynő neki jegyese.

E' hónap 28kán apám valamivel job-
ban érzé magát, 's másnap 29kén haza
jövénk, mivel Szemere Pállal, ki neje-
vel Csekében van, lenni kívántunk.

Juliusz' 30.

Igen szép nap vala reánk nézve. A'
töllünk szeretve tisztelt Szemeréék ma

nállunk ebédlének, 's Ferencz bácsiék is. Szemere igen derült volt, 's több elménczkedésekkel mulata bennünket. Nekem azt monda: örülök hogy szeret Csekébe szülői' házánál, a' nőnek csak két helye van hol szeretni kell, 's ez az apai ház, 's azután a' férji.

Sokszor ha valakit elhírelnék, hogy elmés vagy más szép tulajdonú, bár mit tegyen is az elhíresztelt, minden elmés és szép, így van ez az Ecsedi mérnökkel: ő igen kevés elménczséggel bír, de mivel ily hírű, minden szaván nevet az ember.

Augusztus' 1.

Tegnap még egyszer a' jó, szíves Szemeréekkel valánk, kik ma elutaztak. »Legyen mindég jó, 's emlékezzen meg róllam, monda elmentekor Szemere bácsi.»

Mi szép jeles 's művelt lelkű emberekkel lehetni, az ő körükbe melegebben dobog keblünk, 's minden szavok jótékony hatással van reánk; hála hogy engem részesít ez örömben az ég!

Augusztus 2.

Jósika Miklós Decebáljából. [Kivonat.] Ezek tán utolsó pillanatok valának, mellyekben őt³² láthatom, 's ő innen ítélő birái elé lép. Én érzem e' gondolat egész iszonyúságát, 's fájdalmam oly iszonyú vala, mint az! — Most kétség és remény közt töltöm időmet, 's várom September végét. Ekkor ha dolgai kívánsága szerint mennek a' Bárónak, ismét lejő. Én minden jót reménylek részére, mert reményleni mindég tudok.

Pap Endre gyakran mulat bennünket valamely szép mű' felolvasásával, minek ő, erő- 's — lélekteljes előadásával újabb érdeket tud adni. Ilyenkor én egész a' szép műbe képzeltem magam, 's ha néha kedvetlen vagyok felvidíttatom.

Kende Guszti tegnap a' Tóth Lőrinez »szívhang jai«val ajándékoza meg.⁸³

Göthe' Wilhelm Meistere kötetét elolván ki jegyzésieket akarok tenni. E' darabba annyi szépet nagyot találok, hogy midőn jegyezni akarnék, alig tudok választani, 's alig tudom, mi tesz benne leginkább. [Kivonatok.]

Augusztus 30.

Alig szedhetem gondolatimat annyira rendbe, hogy leírhasam halálát, 's azt meg előző betegségét, bár nekem mindig édes a' róla való emlékezés. Augusztus 15. azután való nap, midőn B. Wesselényi elment kedves elhunyt bátyám Fejér Gyarmatra, valamely repositionális per eligazítása végett utazott, 's az útba eső jövén rája, megázott, 's Gyarmatra érkezvén, oly rosszúl érzé magát, hogy kénytelen volt ágyba feküdni, 's igen nehezen végezhető elnöki hivatalát. Másnap haza érkeztekör könnyebben voít⁷ de Szombaton — ismét másnap — igen nagy fő- és gyomor fájdalmat érze, előbb lázassal, később hőséggel kísérve; azonban ekkor még előadhatá, — 's pedig tréfásan gyarmati repositioját, 's nagy örömeinkre meglehetősen vidáman beszélgete velünk. Vasárnap ismét felkelt 's gyengeségét kivéve jól érzé magát, olvashatott is, — — ez vala utolsó olvasása! — nyájasan, sőt nevetve beszélt velünk. Hétfőre rosszabbul lett, 's igen panasz-

kodott fej 's gyomor fájdalmairól 's rend-
 kívüli gyengeségéről. Mindnyájan azt hí-
 vónk, hogy harmadnapos hideglelése van
 's javaslánk neki orvost hozatni, de so-
 hase volt bizodalma az orvosi tudo-
 mányban, 's most is a' természetre aka-
 rá magát bízni. Gondolatai ez éjjel igen
 hevesek valának, 's őt igen nyugtalaníták.
 Kedden megint ágyba 's nagyon elgyen-
 gülve felénk, bennünket szokott szíves-
 ségével fogada, 's elbeszéllé, hogy orvos
 volt nálla, ki betegségét hamar elmúló-
 nak monda, 's ki néhány orvosi szert
 tanácsla neki, melyekért ő már el is
 küldött. Panaszkodott szomjúsága felől,
 's ivott is néhány csepp igen hideg vi-
 zet, 's karjait is mosatá szinte hideg
 vízzel. Szerdán oly rosszul érzé magát,
 hogy Hajnásy doctort elhozatá, ki be-
 tegségét igen veszélyesnek monda. —
 »Apollónak mondom ha kigyógyít« —
 szólla neki 'a kedves elköltözött, mert
 már kezde reménye az élethez tűnni.
 Ez éjjeltől fogva többé nem volt ma-
 gánál. Rokonit már nem ismerte. Min-
 den lehető próbák elővételtek most a'
 kedves élet' megtartására, de hasztalan.
 „Pünkösd Aug: 24. reggel 10 órakor ki-
 múlt az. — — —

September 11.

Hogy írhatnám le azon fájdalmat,
 melyeket az átszenderült' rokonai érez-
 tek ekkor, 's a' számtalan keserű köny-
 nyeket hogy írhatnám le! Midőn meg-
 hallani az iszonyú »meghalt« szókat, már
 nem lelhetek könnyűket, egész világ fel-
 fordult előttem, gondolatim, érzésim el-
 akadának egy pilanatig, nem vala erőm
 sírni, 's melyemet és fejemet szinte szét
 repedni érzem, nem gondolhatám még,

mit vesztettem, csak azt, hogy vesztettem. Később sírhaték, 's e' könnyük enyhítenek. Azonban fejfájásom mindég nőtt. Anyám T. Újlakra volt kénytelen menni, némi temetésre tartozókat bevásárlandó; engem nem mert betegen elhagyni, 's magával vitt. Útközben főfájásom nem enyhült, mert bár mit beszélek is, elhunyt bátyám mindég képezetem előtt lebegett. Haza jövén, anyám még meg-látogató a' halottas háznál Ádámné nénit, nekem, apámnak ki nagy mellfájdalmat kapott itthon kellé maradnom. Igen rossz éjjünk volt. Más^ nap reggel midőn a' gyászos házhoz menénk, több vigasztaló vendégeket találánk ott. A' víg szeszélyű Luby Ágnes mindenkép igyekszik engem' felvidíteni, de hogy tudhaték én víg lenni, midőn mindég hallam azon kopogásokat, melyeket kedves bátyám koporsója' csinálásánál okoztak. Dél után mintegy 4 órakor volt a' temetés, rémítő gondolat, szeretteinktől örökre elválasztatni, 's e' rémítő perez jelen vala. Az egyszerű temetés egész folyamatját tisztán nem tudom. Engem nem enged ének bátyám sirházához. A' templomba nem volt már erőm mehetni, 's haza kísérték.

Mindnyájunkat igen megzavart kedves bátyánk elvesztése. Apám nagy mellfájást, anyám fejfájást szenvedett, melyek szinte két hétig tartának. Én külföldben is gyenge alkotású vagyok, 's nem bírhaték fájdalommal, beteg levek 's több napig ágyba fekvém. Éjjeim álmatlanul 's igen kínosan töltém, mindég előttem állott a' szeretve tisztelt elhunyt, sárga meredt kezeivel, behullott szemeivel 's arczaival, úgy mint hal-

lotti ágyán látám, és mindég csak így volt képzeletemben. Midőn betegségem múlt, 's felkelhetek már, olly gyenge voltam, hogv alig tudhaték járni is. Később midőn erőm már engedé meg-meglátogatánk Pepi nénit; Luby Ágnes mindég nálla volt 14 napig a' gyászos eset olta. Igen kívánt engem felvidítani. ő mindig víg mindég szeszélyes, — nem csudálom, ő semmitse vesztett.

Ádámné néni igen bús, — érzi mit vesztett, ő a' rokont, barátot atyai jóitévőt szánja, érzi, mi vala az átköltözött gyermekének. Kálmán még nem tudja felfogni veszteségét.-----

Báró Wesselényinek csak hamar megiram kedves bátyám' halálát. A' nemeslelkű férfi' fájdalma igen mély Íes2 bizonynal, lelkes hív barátja elvesztésén, kit ő mint nagy polgárt és hazafit is becsült. —

September 12.

A' szenvedőnek vigasztalást adni akarni, úgy tartom hasztalan fáradság. Magából legtöbb vigasztalást meríthet az ember, vagy legalább többet mint a' vigasztalók szavaiból. Jól esik nekünk} ha veszteségünkön ki sirhatjuk magunkat, ha elhunyt kedveseink' szép tulajdonit fejtegethetjük, 's ha képeik lelkünk előtt lebegnek, 's a' boldogító képzelet körökbe varásol, felejtjük egy pillanatig, hogy ők már nincsenek, 's ismét örülhetünk. Pepi néninek is úgy vélem, 's látom, alkalmatlanok a' vigasztalások. Én tisztelem bánatját — néki nagy oka van búslakodni.

September 13.

Én most mindég sok emberek közt

szeretnék lenni, azt hiszem így könnyebben vigasztalódnám. Jó Szülőim eránti kíméletből már titkolnom kell fájdalmamat. Elfelejteti bátyámat nem tudhatom soha 's nem is kívánhatom, emiéke mindég ni ven fog élni lelkemben, '& mindég hálásan fogok hozam intézett sok szép szavaira emlékezni. A' gondolkozás reá mindég szent leszen nekem.

Kedves elhunyt Ferencz bátyám mindég egyformán kért örömet és fájdalmat az égtől. Ritka ember érik meg e' kéréshez úgy gondolom. Én folyvást tartó, örömet szeretnék. —

September 16.

Ma egy levelet kapánk Pap Endrétől e' hónapi közgyűlés vázolatával. Meghatározott e' gyűlésben, hogy Ferencz bácsim' mellképe az elhunyt érdemei méltánylásául 's némi megjutalmaztatásául a megye' tanácskozási termében felfüggesztessék, például a' jelen- és jövőkornak; hogy láthassák mindenek a' nagy férfiú' képét, s előtte oly való érdemek' szerzésére buzduljanak, milyeket ő nyert. Mi igen örülénk a' közönséges részvétnek, mert jól esik nekünk ha valaki elhunytunk felől részvéttel emlékez, 's érdemét méltánylani és tisztelni tudja. Minden megyékkal kik őt táblabíráik közzé számíták, tudatni fog halála.. —

September 29.

Nyolcz napig nállunk volt Pap Endre most. Igen jól eltelt időnk társaságában a' lelkes tiszta szívű ifjúnak. Nagy anyám is tegnap délután ment el.

Tegnap nyitattott fel egy Szolgabíró és

Eskütt, e' helybeli bírák 's még többek jelenlétében boldogult Ferencz bácsim végrendelete Kende Sigmond alispán alispán áltái. Minden vagyon Ádámné nének és fijának hagyatott. A' Könyvtár és minden munkái az elhunynak hasonlóul Kálmára szállottak. Bár tudná méltányolni e' kincseket! A' kéziratokat legalább óhajtanok családi kincskép tekinteni. Heckenast könyvtáros kéri a' munkákat, megvenni akarja, Szemere Pál pedig minden leveleit az átszenderültnek, mívteli ő akarja életét leírni. — — Nina, a' német leány néhány nappal ezelőtt Pestre ment, Kende Pálma pedig ma. Levelet küldtem tőle nevelőimnek, kiket mindég tisztelni, 's hálásan szeretni fogok, s kiknek emléköket mindég ereklyeként hordandom szívemben.

October 17.

E' hónap tizenkettedikén volt a' Báró Wesselényi' tanúinak authenticatioja. Apám is mint egyik tanú NKárolha, ment, hol a' meghiteltetés történt, Gosztonyi ítélő mester által. A' Báró is ott volt 's apám egy szép napot tölthetett körében. Apámtól egy levelet küldött nekem, melly főkép Ferencz bátyám haláláról szoli, 's melly a' legszebb leggyöngédebb érzelembe van írva, — hisz ő is mellyen érzi sírig hív barátjának elhunytát. — — Engem e' levél édes szent érzésekre ragadott, szívem anélkül is mindég telve erántai forró hálával és tisztelettel. Leveleit megbecsülhetetlen kincsemül tekintem, mivel feltudom fogni, mi kincset bírok e' sorokba. Az Ő és kedves elhunytunk emlékét talizr mánként őrzendem keblemben, mellyek e' keblet úgy hiszem minden alacsonytól

védeni fogják. E' nagylelkű férfiú tudja mennyi örömem szállt jó bátyámmal nekem is sírba, ki nem mondhatom mennyit érzek éránta! — —

A' Báró Grafenbergbe szándékozik utazni szemei gyógyíttatása végett. Pap Endre, — a' szerencsés — fog vele utazni. — — —

B. Wesselényi Ferencz bácsihoz írt leveleit kereté K. Ádámnétól, miket ez; jelenleg megtagadott.

Lázári, November 1.

Megint egy elválás, — 's egy nehéz egy keserű! Egyetlen testvéremet Gusztit ma vivék el szülőim Debreczenbe, hogy ott oskolai pályáját folytassa. Sűrű könyvek közt váltam meg tőlle, pedig tudom, hogy neki hasznára leend ez elválás, 's hogy fiúnak a' zajos világba kell élni, annak embereit megismerni tanulni, nehézségeken veszélyeken átesni, ezek által erőt, merészséget, álhata-tosságot szerezni, 's a' nagy világba, távol az apai háztól 's az anyai kebel-től, és tesvéri karoktól magának élet-bölcsességet gyűjteni; — 's még is, bár egyelőre mindezeket számtalanszor fel-gondolám, nem tartóztathatám magamat némi szánadalomtól, midőn bucsut vet-tem Gusztitól. Bizonytalan az életben minden, ki tudja fogom e' még őt látni! Mig szülőim Debreczenbe járnak, én itt Lázáriban maradtam Nagyanyámnál. Pap Endre Pestre menvén leveleket kül-déki általa.

November 2.

Egy temetésen valánk. Az kiért a' gyászos végtisztelet tétetett egy ifjú nő vala még alig tizenhatsz éves, most

csak először annya egy holt gyermeknek. Valahányszor még temetést láttam mindég különös elfogultságot érzék mellemben, igen meghatának a' gyászos: arcú kisírt szemű halotti kísérek 's a' koporsó mellyben egy lélektelen, valakinek bizonynal kedves lény vagyon zárva, kitől most kell végbúcsút vennie. Az itteni pap igen érzékeny halotti beszédet tárt. »Tán nem hiszitek az örökkelválóságot? — monda egy helyen — tekintsetek magatok körül a' nagy mindenségbe, minden megújjul, 's az "ember e' mindenségben lenemesebb ne támadna íel?« Ismét más helyen a' barátság- és szerelmet hozta fel: »Mi a' barátság melly után az ifjúi kebel lángolva ég? egy rósabokor, mellynek lombjai gyakran csak igen is kevés időre adnak enyhet, 's mellynek gyökerein olly sokszor kigyók rágódnak. 'S mi a' szerelem? mellyért az ifjú' szíve oly hön eped, — Tűz, melly a' keblet égeti, 's gvakran azt akit szeretünk. Itt minden hiányos, e' föld csak készület laka, oda fenn vár valódi boldogság.« »Kialszik az ifjú élte is, mint zivatarban a' fáklya«, monda más helyen a' lelkész.

Lázári. November 3.

Van gyakran egy érzés e' kebelben, mellynek nevet még nem lelhetek, egy vágy lehet ez még is, de merre-hová — 's miután nem tudom. Illyenkor néha mondhatatlan édes, lágy és boldog érzéseket érzek, néha csendesen merengek. Az a' kebel különös portéka is, laka minden jónak és szépnek, minden rosznak és jónak, minden édes és nem édes érzéseknek.

Lázári. November 4.

Barthos Paulina barátnémnak a' lelkes mívelt lelkű leánynak ma e' levelet íram:

»Ismét egy levél tölled drága Paulinám! ismét egy édes, baráti részvevő szózat, — 's e' szózat olly igen a' szívhez tud szólni.«

»Iszonyú vala a' veszteség a' fájdalom mellyet ki kellete szenvednem 's annál inkább, mivel éltem még mindig tiszta öröm, boldogság, 's elégedés közt folyt, nem zavarva semmi veszteség által; 's ha valának is ollykor gőzöcskék egemen, olly hamar tűntek azok, mint keltek, 's napom újra előbbi fényébe tündökölvé derüle ki: — és a' gyermekkebel nem is tuda még bánatot érzeni. Kedves, szeretve tisztelt bátyám halála vala első veszteségem 's fájdalmam első pillanataiban nem foghatám meg, mint birandom ki azt; de az emberi szív sok örömet és bánatot képes ki tűrni; — így keblemben is lassanként csillapulni kezde lassanként a' csapongó heves gyötrellem, egy csendes, de mély bánattá olvadva fel, melly síromig kísérend 's csak' ekkor fog kialudni hálás emlékem megdicsőültünkre. Milly jól esik nekünk, hogy minden jó érzésűek, közel és távol részt vesznek fájdalmunkban. Hálánk nekiek! — Fogadd el te is köszönetem 's csókjaim szíves részvétedért, 's hidd el, hogy én is viszonzom neked azt.«

»örülök hogy bírsz egy emléklapot elhunyt bátyámtól, mert tudom te is tisztelted őt. Néhány nappal utolsó betegsége előtt volt az én emlékkönyvem isnálla, de a'végzet gáti á őt abba írhatni, 's én meg fosztattam a' gyönyörtől tölle

e' könyvben néhány sort bírhatni; de vannak tölle néhány szép megbecsülhetetlen leveleim s ezeket én kincseimül őrzöm.«

»Báró Wesselényi múlt hónap' közepén volt N. Károlyban tanúi' meghiteltetése végett. E' munka igen kedvezőleg üte ki reá nézve, 's itt az a' hír szárnyal, hogy fel fog a' nemes lelkű férfiú mentetni. Bár valószínű ég e' hírt!«

»Tehát megint új jelét adák Bártfayék barátságoknak erántatok? Valóban ők megbecsülhetetlen barátok!«

»Jó anyád' kezeit tisztelettel csókolom részvéteért, 's óhajtok neked szép napokat, 's a' legtisztább baráti érzelmel vagyok barátnőd.«

Kende Clementine emlékkönyvébe iram: »Egy virág van az *élet* kertében, olly szép és kedves hervadatlan pompájában. A' barátság ezen virág, méily enyhet ad örömeinkben és fájdalmainkban. Fogadd kebledre e' virágot, 's emlékezz meg K. A.ról.

Lázári. November 5.

L'Amour, et le Mystere. Nouvelle de Madame de Genus. [Részlet]

Kölcsey felett.

Kis Cseke! nagyszerű emlékét örökíteni
[pótló

Sírkövet ah! ne emelj Kölcsey
[hantja felett.

Sírköve a' haza lesz, míg a' magyar él,
[halad, érez,

Es emlékiratot vés örök érdeme rá.

Terray Károly.⁸⁴

November 10.

Szülőim hazatértek Debreczenből 's én ismét itthon vagyok; mindnyájan borús kedvűek vagyunk Guszti itt-nemléte miatt; pedig nagy megnyugvásunkra lehetne az, hogy ő a' legnagyobb gond 's vigyázat alatt maradt és hogy mindek, kik körulte 's vele vágynak szíves-ségöket bizonyíték 's ígérék iránta.. Guszti igen szép fiú, 's csinos külseje¹ mindenütt hol szülőimmal megfordult vala, ajánlást s' figyelmet szerze neki. Náczi is osztozik szerencséjében. Szülőim a' híres nagy Péczelinél³⁵ látogatást tettek; én is igen szerettem volna őt látni.

November 18.

Alig éltem még s ki sem léptem a' világba, az embereknek csak egy igen-igen parányi részét esmérem 's azokhoz, kiket esmérek gondos figyelemmel viseltetem, hogy szeretetöket és becsüllésöket megérdemelhessem; még is »egy személy már szúrós nyelvvel szól rólam. Csak az a' szerencse, hogy e' személy olyan, kitől nem igen kívánok dicsértetni, 's hogy önérzetem a' legmegnyugtatóbb. Eleinte aggódtam ugyan, de most egészen meg vagyok vigasztalódva.

November 19.

Kölcsébe Ormosné nénénk névnapján, valánk". Néhány férfi vendégek is valának még kívülünk jelen, kik törvényekül látszanak tenni, magokat a' bor által uralkodtatni. Egy pár kivált minden tehetségeit, — mellyekkel bíra központosítá erre. Szegény Prissnitz ellen igen kikeltek és nem is hitték, hogy vízgyógyintézete soká fennállhasson, mivel az, az

ész rendszabályi ellen van. Később még azt is disputálák, hogy Prissnitz is borral él, csak betegeit gyógyítja vízzel. Egy illy borhostól igen sok furcsa complimenteket kaptam, mellyek olly teremre valának hogy nem győztem kikerülgetni. Azon örv alatt, hogy a' névünnep' asszonyát kívánják elletni, folytatták ivásokat, azt híván, hogy igen jelesen bizonyítják be óhajtásaikat. Természetesen igen unatkozám e' társaságban, 's bár mentene meg az ég több illy éktől. Mioita kedves bátyám elhunyt, sok megváltoza. Ő mint vezér mene minden jóban 's nagyban elől 's örömet követé — vagy követni látszék őt minden, ő elhunyt 's elhunyni kezdenek utána némely jó szokások is, miket ő alkota. Minden mérséklet példája vala ő, 's az egész megyében elhinté annak magvát, melly mag kelt, 's már a' legszebb tenyészetben vala. Hre vala, hogy Szathmár megye megveté a' bor ivást, 's valóban szir¹, attectántiával kíváná ki ki a' másik bor nem ivásban megelőzni, még azok is, kik el nem hagyhaták már ivásokat, titkon tölték ebbeni kedvöket. Boldogult bátyám halála után kevéssel ismét megújulni készül a' borvilág, 's néhány hetek múlva halotti éneket rivalgának Prissnitz, Vincze felett.

November 22.

Szinte minden felől vízzel vagyunk körülvéve, nagy esőzések után tiszánk annyira megáradt hogy az egész határt elborítá, 's a' faluba is bejött. Ablakainkból nézve sajátságos 's ezért érdekes alakot vőn a' vidék. Zuhogva halad udvarunk előtt a' víz, keresztül rajta hid, mellynek csak igen kevésé látsza-

nak lábai, messze, igen messze csak vízözönt láthatni, mellyből fát, bokrok és sövények tűnnek fel, néhány házak mellyek ép' a' viz' szélin vágynak, kívül esnek ugyan a' vízből, de falaikat verdesi a' hab. Egy kis hajó hasítja a' Víztükört, 's utána nyúlik hosszan árnyéka; 's a tájt most, növekedő kis hold, havas felhőkben bujkálva, világítja.

A' tiszta fűvényei gazdag kövérséget árasztanak, 's ezért örülnek a' gazdák áradatának.

November 30.

Goethe Wilhelm Meisteréből a' »szép lélek« vallomásait elolvastam. Igen megzavarodtam sokszor a' vallásos dolgok' olvasásán. Gvakran pedig felmelegültem a' szép lelkű leány önmegtagadásán 's áldozatán és azon mély érzelmen 's határtalan szerelmen és bizodalmon, mellyel ő istenhez viseltete. Minden gyötrelmiben láthatlan barátjától esde szívének vigaszt és erőt, csüggedéseiben 's kéts égiben éhez fordult, 's sohase tért enyhület, sőt csendes öröm nélkül vissza. »Hit az égnek legszebb adománya.*

De nem is képzelhetek olly emberi szívet, mellynek ne volnának pillanatai, — kivált ha magányban van — midőn valamelly titkos benső szózat így szól: van egy lény, ki felettem örködik, ki mondhatatlan szerelemmel néz le rám, — 's hálát ne rebegne e' lénynek, örömmel rakja az illy kor istene elébe le legtitkosb vágyait, 's csak ő tőlle vár teljesülést.

[Részletek Goethe Wilhelm Meisterének általa készített fordításából.]

December 6.

Néhány hetek oltá a' kis Katit tanítom kötésen kívül, szám- írás- olvasás- 's más gyenge gyermekségéhez illő tanulmányokra. Neki meglehetősen fogékony elméje, de gyakran igen kevés akaratja van; én azonban a' legnagyobb kedvvel tanítom őt, mivel szánom a' kedves szép gyermeket anyátlan árvaságában, 's mivel igen szeretem azon keveset mit tudok tanítani. Különben nekem is hasznomra válik ez, nem csak azért hogy gyakorlódom, hanem főkép azért, mivel szokom türedelmetlenségemről; 's ezen nagyon is igyekeztvén, tudván melly igen szükség, kivált nemünknek a' türelem.

December 11.

Most ismét meglehetősen gyakorlásom van a' német nyelvben. Egy német katonáné lakik nállunk, kivel sokat kell beszélnem, mivel nem nagy foganattal jár a' halgatás' oskoláját. Ő mint fonó asszony tartózkodik a' télen itt; gyakran igen jól mulat elbeszéléssel, mik főkép' utazásit érdeklik, mellyeket férjével a' franczia háború alatt tőn. Olasz-Franczia, 's Német honok' nagyobb részeit bejára, 's legkisebb kalandjaira is emlékszik, mellyek közé némi meséskéket is vegyít néha. Nagy vágyódással vonszódik azon honok felé, mellyekbe mint mondja olly sok szép időt tölte. Én őt mindig nagy figyelemmel halgatom.

December 24.

Ez ünnepi papi követ egy levelet hoz a' Gusztitól, — tanítójától is egyet. Guszti vig és igen egészséges; tanítója így szól

előle: »ő meglehetősen tanul, sértő réfái 's szavai kevésbé sértik már szíremet, mint eleinte mivel kezdek ternészetéhez szokni.« Apámat igen kedretlenítené e' tudósítás. Mamámat is. Mindnyájan örömet hallánk vala tökéletes jó, 's kielégítő tudósítást felölle, benne örömmel néznénk egy szép jövőére családunknak. Bár adná is ég hogy csak egy szikrája is szállna beléje boldogult Ferencz bácsi lelkének! bár oly nemes tiszta keblű, 's lelkes férfivá válnék, mint ő vala! hogy ne vonna honályt soha 'a névre mellyet az elhunyt ismeretessé és érdekessé tőn. Ha Guszti sértegetéseit, 's átaljába mérges gorombaságait elhagyja, fogékony lelke sokat reményltet belőle.

December 25.

Ma Ferencz bácsi, 's báró Wesselényi, és még néhány becseseim leveleit olrasgatám. Egy mondhatlan érzés keletkezek keblemben, sok kedves emlékeik tűntek lelkem elé. Vissza gondolám azon pillanatokat, mellyeket körökben tölték, elkesülve nézem a' lélektelen betűket, s őket képzelem bennök.

»Jókat ismerni 's töllök ismertetni 's szerettetni, ez az a' mi a' léleknek önérzést ad« — szól dicsőültünk egy levelében hozzám. Gyakran tapasztalám a szavak igazságát. Midőn azon jók likét szívem tisztel 's szeret, szíves indulatot mutatnak hozzám, egy édes érzet száll belém, jobbnak vélem magam a' közönségesnél, mivel ezek szeretetét megnyerhetem.

Emlékezet, te csendes bájos égi lény, légy mindig üdvözölve én általam! Egy

gyengéd homályos lepel leng múltjainkon, te szelíd kezekkel felhajtod azt, 's mi láthatjuk lelkünk szemeivel mind azokat kiktől távol vagyunk. Milly édes, kéjes érzelem! Újra érzünk 's látunk minden multakat emlékezet, a' te hatalmas által. Gyakran a' feledés száll a' lepel fölébe, te nem vagy mindég képes félre vonni őt, lelkünk küzd e' kettős leplen áttörhetni, de csak némely tárgyakat láthat homályos szürke messzeségben; e' küzdés még is édes.

Képzelet, te hatalmasabb vagy, — a' lélek tiéd, 's te a' léleké. Ifjú keblem imád téged. Te nem ismersz zárt nem határokat. Lényeket tudsz teremteni a' pusztá úrben, 's szózatot hallasz ott, hol némaság van. Szárnyakon lebegsz fel az égig, lakot keresel ott magadnak az* istenség közelében, 's a' csillagok közé tekintesz. Mérhetetlen boldogságot varásslasz te elé, virányos pályát illaatos folyamokkal keresztül hasítva mutatsz nekünk. Te mindenható és jóltévő vagy.

Remény, rózsás arcú, csillogó *szemű* mosolygó leányka, te barátnéje vagy e' szívnek! Tiszta színekbe láttatod te a' jövőt, bár milly gyötrelmek kínozzák is a' keblet, te szép időket gyaníttatsz. A' szenvedés 's balsors napjaiban te vagy a leghűbb vigasztaló, az álhatatos egyetlen barát, ki mindég vélek vagy azokkal kiknek szíve még képes téged befogadni. A' szerencse napjaiban is velünk vagy te, midőn vágyaink célhoz értek, te újabbakat készítesz, mellyek után vonod lelkünket, hogy mindég — és mindég boldogíthass. En szeretlek téged, 's fohászom, most és mindég ez: ne hagyd soha e' keblet el, légy mindég csüggedetlen abban, mutass neki virányokat,

ifjú zöld nedvben virulókat, 's oly mosolygókat mint magad.

December 26.

Göthe Wilhelm Meisterét elolvastam Mit tudjak belőle kijegyezni még? hisz' mindenütt egyenlő szép magas, mindenütt tündököl a' nagy világ— 's emberismeret, kivált ez utolsó darabban, hol a' kifejlés van. — Én nem jegyezhetek.

Még is e' dalt, — nem mintha jobban tetszenék mint más hely a' darabban, hanem mivel mint egy külön áll: Mignons Lied.

December 29.

Gusztihoz egy embert küldtünk, én e' levelet iram neki:

»Elválásunkkor édes Gusztim, ígéréd nekem, hogy minden alkalommal írni fogsz; és hűtlen levél szavadhoz. Hiszem, te nem vagy feledékeny, távol van töllem téged lengeség gyanújába hozni, te mindig tisztán emlékszel reám, hanem kevés időd, 's sok elfoglaltatásod van. Én magamról ítélek édes Gusztim. Mit érzék elválásunkkor, 's mit érzek most is emlékednél nem szükség mondanom; vess egy pillanatot kebledbe, 's ha testvéri szeretet lakik abban, érteni fogsz.«

»Küzdés a' fiú élete« édes Gusztim, ő távol az apai ház csendes falaitól a' zajgó; világban gyűjt esmereteket egykor használhatni, 's erőt az élet viharain bátran áttörhetni. Azért ne véd édes Gusztim hogy szánnálak világban ki-lépésedért, örülök hogy megkezdted már a' pályát: oka olykori aggodalmamnak csak azon remegés, melly a' szeretet tulajdona.«

»Nem kétlem te haszonra kívánod idődet fordítani, tudod mennyi szeretettel függünk rajtad, — én és szülőim, — és te nem leendesz szerelmünkhöz hálátlan, nem fogod a' nevet mellyet viselsz, 's mellyet dicsőült nemes bátyánk esmeretessé 's emlékezetessé tőn, homállyal borítani.«

»Tudom, gyakran fel ébred kebledben a' honvágy. Bár soha ne aludnék ki, abból ez érzélem! A' haza mint az élet csak egy lehet.«

»Kérlek légy kímélettel a' jó derék Náczi eránt, gondold meg, hogy ő beteges- és gyenge — te pedig egészséges és erős. Mennyi kíméletre lesz majd szükséged. «

»Add át üdvözetemet tanítódnak, 's tiszteld őt kérlek te is, hogy érdemes lehess szeretetére 's bizalmára". Reménylem is, te nem fogod őt sértő szavakkal 's tiszteletlenséggel komorítani.«

»Boldog és számos új évet édes Gusztim és sok figyelmet! Öllelek.«

December 30.

Én soha sem szoktam mások előtt, kivált ha idegenek — nem közönséges, 's mindennapi tárgyakról beszélni, még is azt tartják felőlem mindenek kik személyesen va«y hírből ismernek, hogy szinte Molnár Borbálái bölcsességgel bírok. Örülöm, kellene tán e' nagy:yéleménynek, de gyakran érdememen felül van az.

[1839.] Január 1.

Egy év ismét elröppent, olly gyorsan mint még minden más, mint álom tűnik emlékezetem elé minden mit benne *átéltem*. Éveim száma növekedett 'eggyel, 's váljon növekedett e' lelkemben és szívemben a' jó is? Érzem, hogy érettebbé lettem, hogy sok rász szokást elhagyék, de érzem azt is mennyiről kell még lemondanom, mennyi mindenhez, szoknom, 's milly sok hasznot lelkem- 's szívemnek gyűjtenem.

Sok örömet ada nekem e' múlt év, de bánatot is. Boldogult bátyám örömet és bánatot egyenlő mértékbe kére az égtől; én nem érhetek még ez óhaj-tásra meg.

'S midőn most ez új év kezdetén állok, midőn homállyal van szemeim előtt a' jövő borítva, örömet 's boldogságot esdek tölled nagy ég, ments meg engem olly veszteségtől millyet e' múlt évben érzék!

Január 2.

Pestről leveleket vevék, melyeknek igen örültem. Pap Endre is irt apámnak. Örömmel olvasánk e' levélből, mily nagy részvétellel vevék a' pestiek Ferencz bácsi halálát, 's mily gyűlölettel azon szioni³⁶ cikkelyt melly a' megholt' hírébe akara gázolni. írja azt is Pap Endre hogy egy követség mellyet a' M. T. társaság küld, 's melly G. Károlyi György, Szemere Pál és Bárifay László tagokból álland, megdicsőültünk irományait összefogja szedni, 's megveendi.

Január 4.

Ma egy igen különös álmom vala. Ferenc bácsit látám álmomba. Úgy sze-

retem őt mint éltében, de sokkal inkább tudék keblem érzéseinek jelentőséget adni és szavakat mint rendesen; én ^hizelgék neki. ő is a' legszebb szeretettel közelié hozzám. Később ismét mint hallott árnyat látám feltűnni de szép sugárzó arcczal. Én nem rettegek a' kedves árnytól — hogy is tehetem vala ezt? — szeretettel járulék hozzá 's kérdek: Van e' sok öröm a' magas egekbe, honnan most jő? Tisztán emlékszem szavaira, melyek a' legtisztább 's delibb hangon így zengtek: »Gyermek ott, a' halál után, nincsenek öröm érzékek, 's így nem kell öröm.«

Január 7.

Kende 'Sigmondné leányával ma meglátogata bennünket. Szép óráim közzé számlálom az egy pár órát melyet a' kedves és vidám Clementinével töltöttem.

Január 9.

Apám igen beteges, valamely lábfájás miatt 's mi meglehetősen komorak.

Január 20.

Victor Hugó' Tudor Máriáját lefordítani francziából; gyakorlásul egy részt, 's más részt hogy jó szülőimnek egy szép órát csináljak vele, — pedig meglehetősen meguntam a' fordítást és sok írást.

Január 21.

Az itteni lelkész — ki szinte egy évig nem jöhetett hozzánk, most ismét jár. örülök a' megújult békén; mert mint Szemere Pál mondja: »minden viszony,

mellybe egykor valánk, 's melly elmaradt, fájni szokott.

Januarius 31.

Néhány nap távol valánk. Csabayékat, távol rokonunkat látogatánk meg. Szép pár napot tölténk a' számos tagokból álló család körébe. Csabayékkal együtt — ugyan ezúttal — Szőke Károly nevenapjára menénk. Sok mások is valának itt jó kívánásaikat a' szíves házi urnák bemutatandók. Igen jól mulatánk. Ebéd után mi ifjak tánczra keltünk, 's e' vígalom reggeli három óráig tárta. Különös az a' hiúság mi bennünk némberekbe, mi szerint átaljába nem akarunk utóisók lenni, bár mibe kerüljön is az elsőbbség. Nekem később igen roszul esett a' táncz, 's nagyon fáradt valék, még is folyvást sokat tánczolék, nem csupa kedvtelésből. Sokat lehetett csak e' társaságban is látni s' tapasztalni. Ez vala az első, hol itthon létem alatt valék. Egész örömem telt, hogy a' férfi vendégek, mind megvetek az itt újra felüdülni látszó boritalt, és sokan haragos szavakkal magasztaltá Prissnitzet, a mértékletességét. Egy idő óta Kölcsébe is gyakran járunk.

Február 4.

Horváth Gábor Ung megyei bíró vala pár napig nálunk. Örömet mulaták vele, mert lelkesült tisztelője b. Wesselényinek, a' tiszteletre legméltóbbnak.

Február 8.

Bizonytalan hírekből hallám, hogy b. Wesselényi elítéltetett három évre. Tán azért mondom e' hírt így mivel hinni nem akarom. Reménylem hogy felfog ő

mentetni, minden jót és a' legszebb jövőt reménylek 's esdek neki az égtől. Nagy isten, mindenható, halgasd meg fohászimat mellyeket naponként elődbe bocsájtok érte! Te benned lehet csak egyedül bízni, ne hagyd el őt ég istene!

Február 20.

Hugó Viktor Bug Jargaljából, francziából fordítva. [Részletek]

Martius 1.

A' 'sidók ma Hámán ünnepét ülték vagy inkább futották meg. Minden 'sidó nagy vigalomba vala 's jó napot csinált magának. Néhányan pásztoroknak öltözködének, 's piros gubák- 's bundákba, és egy lovag 'sidót kísérének, ki mindenféle rongyokkal beaggatva vala; örömrivalgásokkal futottak utánna a' sidó gyermekek is. E' különös menet végig járá a' falut, 's minden Ábrahám unokája háza előtt megállott, hol kész lakoma vára őt. Ők mindnyájan boldogok voltak ma, boldogabbak, mint bár milly örömittas ur a' velenczei, vagy római Carnevalba. így a' boldogságot nem lehetne meghatározni, azt csak kinekkinek érzéséből vagy fogalmából áll.

Hámán egy egyiptomi királynak volt udvarnoka. Álnok kárörömös lelke gyölölé az akkor egyipti szolgaság igája alatt sülyedt 'sidó népet és számtalan kínokat szerze neki. Később felbillent a' nyomorú udvarnok szerencse mérlege és a' királyné — ki 'sidónő vala — hatása által megöletett 's legalább egy időre meglőn az izrael népe szabadulva. Ekkor öröm-ünnepet tartának a' 'sidók 's tartanak még most is. Ők még mindég

meg tudák tartani nemzetiségöket, 's olly sok száz évek után is híven őrzék azt. Sok 'sidó inkább vesztené éltét mint sem nemzetisége bélyégiről lemondjon. És ezt ők olly hazákba teszik hol létöket is drágán kell fizetniök. Mindég megindulást 's mozgalmat érzek keblemben midőn 'sidót szenvedni látok, 's örömet akkor ha boldognak vélem őt lenni. Ma is midőn hallám vidámságokat ez embereknek, részvét könye szökött szemembe.

Martius 5.

Goethe egyike legkedvesebb olvasmányommá vált., ő szellemi rokona vala boldogult Ferencz bátyámnak, 's tán azért is szeretem. Mindkettőnek művei lassan melegülésbe hozzák a' keblet, 's tisztán látni, csendesen örülni 's búsulni, és magassan de emberileg érezni tanitnak.

[Részletek] Goethe Faustjából.

Martius 10.

Egy levél Pestről, Pap Endrétől, mit Kende Guszti ada át. B. Wesselényi eli-teltetett három esztendei fogságra.

Az ég most egymásután csak hamar i sok bánatot ada nekem, de sok erőt is. Három évi fogság — — — szörnyű gondolat, szívfagyaló érzés! 'S ezt a' legjobb legnemesb embernek kell szenvednie. Múlt hónap végén már hallám az elítéltetést; de nem tudám elhinni, olly nehezen szoktunk ollyat elhinni, mit nem akarunk. És még is nem tartóztathatám magam némi remegéstől és a' legkeserűbb könnyektől, ez tán előérzet vala. Keblem egy zavar leve. Majd jóra változva képzelem sor-

sát a' nemesnek, hallám boldog álmomban, bírái mint mondák ihletett arczal 's mosolygó ajakkal az üdvös szót: szabad! — és mind derül fel egyszerre az ő tekintete, mint csillog szemeiben a' remény egy szép élet felé. Majd ismét fogházban gondolám a' nagy szenvedőt, komor egyedülségben, bús arczal és gondredőzte homlokkal. 'S ekkor köny szökött szemeimre fel.

»A' sokaság nem fogna engem érteni, nem fogná tudni« miért a' bánat Ferencz bácsiért? hisz ő legfellebb is csak rokonom vala; — nem fogná érthetni ő, miért a' fájdalom szívemben Wesse-lényi sorsa felett? ó mind ezt ő nem foghatja meg. Gyakran csak egy pillanat után akar ítélni, és csak felüiegesen. Kölcsébe Ormosaknál hallám elősszer környülményesebben az iszonyú hírt; 's szemeimből egy könyzápor omlott elő. És látnom kelle a' magyarázhat!an mosolyt az ajkak és szemek végein; melly viszanyomá a' könyéket. Ekkor egy büszke önérzetet érzék. Apám — a' gondos apa — hazajöttünkkel megmuto-gatá, miként titkolnom kell fájdalmamat, mivel mások nem értik azt meg, úgy mint ő, ki együtt érez velem, 's miként azt ők túlzó fellengésnek és ábrándozás-nak fogják gyanítani. Miért hogy nincs minden embernek fogalma a* mélly, való tiszteletről, melly akartalan ébred a' kebelbe a' szép, nemes lelkek előtt! és nem ismer sem nagyságot, sem vagyont, sem rangot. Én mindent megigé-zek szülőimnek, 's meg is tartom azt. Nekem adott erőt az ég.

'S most midőn Kende sokat beszélt rólla, és Pap Endre levelét olvasám, nem sírtam már, csak egy köny futa

szememen keresztül 's halgaték. Én tartozom szülőim gondoskodását tisztelni, ők szeretnek engem. Anyám bús midőn sírni lát, 's ő is könyez és ha ő sír, nekem nagyon fáj valami mellemben.

De a' fájdalom, melly keblemben ég, nem fog kialudni. Kiirthatatlan az onnan, mint a' tisztelet és bámulat, ki egy világ tiszteletére és bámulatára volna érdemes.

Gyakran óhajtám már bár ne ismerem volna őt; most csak egy közönséges; ó szegény-t! mondanék érte; de ez csak egy párszor volt, mert nem volna olly kincs miért az időt odaadnám éltemből, mit társaságában tölték.

Martius 11.

Apám ma Máramarosba utazott, pedig beteges most. Gusztiékért is elfognak e' napokba küldeni, hogy a' Húsvét ünnepét, itthon töltse el.

Martius 20.

Gusztai és tanítója, és Náczi ma megérkeztek. Igen nagy örömünk van benne, mind anyagilag, mind szellemileg igen sokat gyarapodott. Egész' elvagyunk vele foglalva.

Martius 24.

Ma apám névnapja volt. Mindnyájan üdvezeltük őt. Gusztai egy dolgozott köszöntőt monda fel neki, meglehetősen rossz; majd minden szónál akadozva. Én csak két szót mondhaték — el valék fogulva. Többet készülék én is mondani, több szavakat, de mikor előtte állottam apámnak, mindent elfelejték. Tán ha később, néhány nap múlva, nem névnapján mondánk vala neki üdvözetet,

kevésbé lettünk volna zavartak, Guszti és én. De hisz minek ott szó, hol a' szív többet érez, mint minden beszéd, mellynek érzelméket kellene mondani? O vágynak olyanok a' kebelben, miket csak érezni de kibeszélni nem lehet!

Apám a' legjobb apa. Minden üdve gyermeke boldogítása, 's én olly sok hálás szerelmet érzek éránta! És anyám! oh ő kimondhatatlan jó. Ha komoran néz reám, vagy megfedd, felindulok ugyan, olykor szavain, de egy pillanat múlva még több szerelemmel ragaszkodom hozzá.

Martius 26.

Egy levelet vettem Kende Clementintől. Tele ez a' legszívesb barátság valomásával. Ez nállunk némbereknél tán elkerülhetetlen, vagy legalább igen is könnyen megy. Annyi sokan neveztek már engem *l e g k e d v e s b, l e g h ű b b b a r á t n é j o k n a k*, holott még alig szóllék velők kétszer. Mondják a' nőknél olly hamar bomlik a' barátság mint köt-tetik. Én még nem tapasztaltam, de hi-hetem. Barátság véleményem szerint csak két rokon lélek közt létezhet.

Martius 28.

Ismét egy levél Tenczer Lilától, nevelőnémtől. E' nemes lélek mindig szeretettel szóll hozzám. Lilla sokat ír Wesselényiről, mondja hogy jobban bánnak fele mint gondolták, és fogsága — Budán — könnyebb. Hála az égnek hogy az. De ő ki a' »fogság« szóra összeborzadt, rémítő állapotba lehet. Pap Endre is ír apámnak, és a' pest-budai árvízkönyv első kötetét küldi, ő is beszéli a' bá-

róról, — és a' Kossuth négy évre ítelt fogságáról. Kossuthnak még van anyja, mit érez ez most!

Martius 29.

[Részlet! Hugó Victor Han d' Island-jából.

Áprillís 29.

Ritkán társalkodom naplómmal; de napjaim egyformán folynak le, annélküli hogy valami feljegyzésre méltót találnék benne. Gondolataim 's érzelmeimet írhatnám talán, oh de ki tudná ki győzné mind azon érzelmeket 's gondolatokat mellyek a' kebelben 's lélekben hullámzanak, leírni? Mint a' természet, mellynek kebelén ha leszáradnak növényei, vagy ha a' tél' szele keresztül süvöltvén rajtok, megfagylalja őket, — mindég ujjakat tud teremteni: oliyan. a' szív. Gyakran üresnek véljük azt, mintha már mindent elérzettünk volna, mit érezni lehet, 's alig foghatjuk meg, mint tenyészhetne még érzelem bennünk.. De ekkor újra érzelmek ébrednek fel szívünkben és gazdagabbak mint előbb valának. Gyakran ha egy kínos fájdalom vonul keresztül a' szíven és kárhoztatni kezdi mit érezni tud és elborul előtte minden a' mi ragyogott, — egy reménysugár világol felé, nem kárhoztatja már hogy érezni tud, de ellágyul. Ő a' természet és a' kebel néma és megérthető szavakkal imádják azt ki őket teremte! De a' természet minden évszakkal változtatja növényeit vagy legalább azok' színét, és a' szív érzelve olly sokszor csak egy tárgy körül forog, ha bár különböző utakon is.

Május' 1.

A' tavasz nekem minden évszakok között a' legkedvesebb. Olly sok dús reményekkel bíztat ez évszak hogy a' kebel dobog elébe. Ha látom a' rétet a' vetést és az élni kezdő virágokat melyek örülni látszanak, én is örülök. A' tavasz le váltja a' földről a' hószőnyeget, melly oly soká ledé a' földet egyíormaságában, és virágokat, és zöld mezőt mutat. Zivataros éjj után kelfemesb a' reggel, fényesb a' nap sugara.

Azonban a' remény most megcsalá e' falu népét. A' Tisza kiöntött 's elborítá a' határt árjával, melly elhordja a' mezők zöld ékét, hogy a' lakosok kik a' zöld vetésekbői gazdag kalászsokat reméltek, lecsüggedve állanak meg pusztá, földeiken. És minden remény illy csaló volna e'?!

Május 6.

Hírlapok tették közhírré, hogy júniusba ország gyűlés tartatik. Sok remény tölti e' hírnél a' melleket; mert a' király személyesen szándékozik a' gyűlést megnyitni, 's a' sérvek orvoslását 's a' panaszok meghalgtását 's enyhítését töile reménylik. Az ember rendesen, olly igen keveset tud önmagától reményleni, és olly sokat reményi, vár és követel másoktól. És ha másokban csalatkozik,, csakugyan ismét önmagához kell fordulnia.

Lehetetlen, hogy ne jöjjenek szóba a' foglyok is, hogy ne kérjenek eszközöljenek nekik szabadságot. E' nép bizonynyal fel fog jajdulni.

Május 20.

Tegnap jöttünk haza mi lyányok Na-

ményből a' Domahidi lányoktól. Ezek a' jó kedves lványok oly igen szívesen láttak bennünket, hogy el is kísérték haza bennünket, mi pedig őket ismét haza vittük, és így az egész hét vísitezésbe telt el. Még is derék az ilyen nagy család, mint a' Domahidi, oly' jól mulattatják az embert, hogy észre se veszi mikor telik tői le el a' nap, -egyikbe vagy másikba más érdek van, egyik egv képen, másik más képen mulattat. Szébb napjaim közzé tartozik a' naményi; igen jól mulattam magam, pedig nem volt egy udvarló arszlán is; — mert azt szokták a' lányok mondani, hogy mindjárt hiányos a' mulatság csupán nőkkel 's ha nincs köztök fiatalember is. Én bizony nem találom ezt, 's mint Ilosvay Kati el mondhatom én is, hogy legjobban szeretem a' lányokat, de nem minden lányt. Most e' napokban oly édesen mulattam a' mivelt lelkű D. Mali szép beszélgetésén, 's a' Luise kellemes zongorázásánál hogy szinte féltem a' háborítástól. D. Malinál ismét figyelmessé lettem, hogy mily nemes és liszta fényben tükrözi magát a' lélek miveltsége az emberi arezon, mily nyugodt dicső önérzet sugárzik ki e' szép fekete szemekből, mily beszédes arczkifejezés! Mindég az én kedves Lilám, az én elfelejthetetlen nevelőném jut eszembe rólla, ennél és amannál úgy tetszik nekem, mintha nagy bel küzdelmeket ért volna már, 's jutalmul a' nyugodt tiszta önismerést nyerte volna el, 's miután így megesmerte önmagát, megelégszik lelke és szíve erejével és ez önérzet vigasztalás és megnyugvási egyszersmind. Meg nem tudnám mon-

dani, tisztelem, e' vagy szeretem inkább őket.

De egy szomorú temetésen is voltunk ez alkalommal. Isák Lajosné megholt, tíz gyermeke maradt, többnyire önállótalanok, köztök négy leány. Meglátogattuk a' szegény leányokat, és nem állhattunk ellent kéréseiknek 's a' temetésen is megmaradtunk! Istenem, mily bús órák! látni e' síró szenvedő gyászosokat, kiknek csak egy vigasztaló; szót se lehetett mondani, mert mi szó vigasztalná őket! Magamat képzeltem helyzetekbe, ha én is így árva lennék, és sírtam oly keservesen hogy nem voltam képes eltitkolni. Szegény lyányok, istenem mily pótolhatatlan a' ti veszteségeitek!

Június 8.

Vasárnap reggel van. Maga a' természet ünnepelni látszik ma e' reggelt. Én is szívemben ünneplem azt. Épen most végzem imádkozásomat a' kertben. Minden szent vala előtttem; az ég tisztán borult el a' láthatár felett, olly tiszta kéken, hogy csak egy felhőcske sem, homályosítá meg, minden örülni lát-szott körülem az életnek és e' reggelnek; a' zöld fák, rajtok az ingó lepkék, 's a' madarak, mellyek mind egyre repdestek és énekeltek a' lepkés fák körül, nem volt egy élő lény körültem, melly nem örült, nem mozgott volna. Én elragadtattam ennyi öröm felett, tán soha sem jött az imádság oly igazán szívem mélyéből, mint' most. A' lepkék és a' fák némán áldák teremőjüket, nekem lelket, szívet, szavat adott istenem, hogy érezhetem, hogy felfoghatom áldásait, és szavakkal és könnyekkel is

imádkhatom a' véghetetlen. Oh és e' nagy isten, ki a' mindenségnek ura és őre, mennyi örömet ada nekem is már mint ügyeit reám kisdedségem óta!

Mindég elfogódom ha kisdedségemkori imádságaimra 's hitemre gondolok. Mikor valami játékom, könyvem vagy szalagom elveszett, vagy valami olyan mit, hogy elveszett nem mertem senkinek mondani: keresés közben mindég mondtam a' »Miatyánkot« és ezt: »én istenem engeddd hogy megleljem, hogy ne haragudjanak rám,« 's valahányszor így imádkoztam mindég megtaláltam mit kerestem. — Most reggeli templomra harangoznak, de én nem megyek templomba ma, olly zavartalan a' sok nép közt már nem imádkozhatnám mint a' kertbe. Most kimondhatatlanul jól érzem magam. Vasárnapibb ünnep napom nem lehet.

Június 26.

Mamám férfi testvére ma hagyott el bennünket két napi látogatása után. Lajos bácsi egy igen lelkes és szellemes ember, nagy hévvel beszélt az ország és Pest V. Megye gyűléseiről és Wesselényit melegen tiszteli. Meglátogatta ő apámmal ez útban b. Gilányi gőzkazángyárát Szendnyén; mind apám mind ő nagy magasztalásokkal beszélnek b. Gilányiról 's gyáráról.

Lajos bácsi levelet hozza Pap Endrétől apámnak! ő igen meleg barátja házunknak, levelei mindég szívesek apámhoz. Én nagyra becsülöm őt, mért forrón emlékszik, ő Ferencz bátyámra a' felejtethetlen rokonomra. És én előttem hogy megkedveltesse magát valaki elég ha Ferencz bácsiról tisztelve szeretve be-

szél. De nem hiúság ez, mikép férhetne hiúság szívemhez, ha a kedves elhunyt-ra gondolok? — én szerettem Őt, 's szeretem azt is, ki őt szereti.

Június 30.

Tegnap Kölcsébe Ormos Péter nevenapjának ünneplésén voltunk. Kicsiny de igen igen vegyes társaság volt 'együtt. K. Mihály bácsi a' napokba hozta haza Amália lányát a' kassai apáczák nevelő, intézetéből, 's tegnap Kölcsébe volt vele. »Vér nem válik vízzé« mondja a' "közi beszéd, — 's igazán. Amálit régen nem láttam, mert szülőink nem élnek barátságba együtt 's én már elszoktam Amálitól. De mikor tegnap megláttam valami édes érzés szállá meg, felejttem a' többi vendégeket, csak őt öleltem és csókoltam, 's egész felvidultam vele, mert Kölcsébe igen rossz kedvvel mentem. Amáli nagyon szeretni való is. A' kolostori élet egészen megváltoztatá. Az ezelőtti pajkos leány most csendes és szelid. ő is nagy szeretettel közeledék felém, 's mi ketten, míg a' többi lányok komoran ültek, táncz, és víg beszélgetések közt tölténk el a' napot együtt.

Július 7.

Amálival sok szép időt töltünk együtt. Szülőink megengedek nekünk, hogy ne tudjunk semmit is 'ellenkező viszonyaik-rul 's éljünk barátságban egymással, kedvesebbet nem adhatának vala ők nekünk. — És valóban mindkettőnknek jótékony ez engedelem. Mi egyforma idejűek vagyunk, mindenben megértjük egymást. Gyakran óhajtjuk, bár visza tudna szülőink közt is a' béke állani, mi még egyszer olly boldogok fognánk

lenni. Ha a' sok pernek vége lenne, tán reménylhető volna azután a' béke is.

Július 8.

Helmeczi Maritól egy levelet vettem, Igen zavartan ír néhány sort, mellynek semmi értelme nincs, ő igen ellátszik foglalva lenni. Nekem még is kedves vala levele, mert emlékezetet mutat, 's én a' legkisebb emléket is örömmel fogadom.

Július 14.

Csabai Vincze egy fiatal tanuló igen sokat beszélt b. Wesselényiről, 's minden beszédével bizonyos kútfőre utalt. Többek közt ezt beszélé: B. Wess. Grafenbergbe egy asztalnál ült egy napon, vele szemközt egy katona tiszt. A' katona Wess. elleneitől fel volt kérve; hogy bosszantsa őt, 's víjon meg vele, mert a' katona mint jó lövész vala esmeretes. Mindenféle gyalázó nevekkal 's anecdotokkal illette a' bárót, tettet-, vén magát mint ha nem esmérné azt, ki vele szemben ült. A' báró csendesen elhalgatja őt. Később ez óhaját mondta: bár láthatná ő egyszer Wess. 's bár víhatna meg vele; hogy meg mutathatná neki, mint szokott ő vinni és győzni és halált adni ellenének. Ekkor állott eleibe a' báró, mondván, hogy ő vinni kész. — És vinni mentek. — Szörnyen lövöldözött a' tiszt, de isten védé vala az ártatlant, ő nem lőtt. De mikor látta hogy éltét akarja elveszteni, nem vagy érdemes az életre, monda és fejébe lőtte a' golyót. — Ez isten ítélet volt, melly elhatározá, hogy az ártatlan győzzön. Isten előtt kedves ő.

Július 15.

Pap Endre a' napokban küldött Posonyból levelet. Ő biztos hírlapunk. írja, hogy aláírás után emlékoszlopot állíttatnak az ország rendéi Ferencz bácsinak Pesten, melly maradandóul bizonyítsa az elhunyt érdemeit. Dicsőültünk' emléke még él a' szívekben.

Augusztus.

Barthos Paulinhoz levél: (leveleimet ő hozzá mindig meg szoktam tartani, minthogy az övéi mindig igen szépek, meg akarom tudni melyik levelemre mit válaszolt:)

Édes Paulin! Hosszú ideje, hogy mindketten halgatunk, de én most megtöröm a' halgatást 's írok hozzád. És hidd el kedves barátném, örömmel teszem ezt, mert azokhoz szólni kiket szívem szeret, nekem mindig öröm vala. Tenczer Lila gyakran szólí ekkép hozzám. Sorain azon szíves gyengédség van előntve, melly neki olly igen tulajdona. Én e' nemeslelkű leányhoz, gyermeki szeretettel és bizodalommal vonzódom most is. Ő nekem mindig tud tudósítást adni azok felől kik érdekelnek. Majd minden levelében tesz említést rólad is. Legközelebbiben mondja: miképen atyád halálával kebledben egy űr támadott, mellyet még nem potolhatál ki. Oh kedvesem, ki potolhatlan a' te veszteséged, és bánatod mondhatatlanul nagy. Én fájdalomad egész mérhetetlenségét feltudom fogni és méltánylani. Boldog az, ki elhunyt kedvesért nem kesergett soha. Illy fájdalomban enyhületet és vigasztalást csak isten adhat, emberi ajak nem, 's mert én e' felől meg vagyok győződve,

azért nem szoktam vigasztalásokat mondani szenvedő kedveseimnek.

Édes Pauline, egy megszáritott viráglevélkét küldök itt neked boldogult F. B.³⁷ sírhalmáról. Úgy vélem te kedvesen veended ez egyszerű kisdéd emléket azon sírról, mellynek lakóját te is szeretted. E' kis virág az ő hamvain virult fel. Én előttem az illy emlékek regényesen kedvesek, mert én mindennek emlékét, mi 'egykor kedves vala, legyen az bár egy rövid pillanat' emléke, hiven szoktam őrizni.

A' tiszteletre méltó W... . Gráfenbergbe van, 's mint mondják szabadságban és elégűlten. De nem képzelhetem, hogy kínosan ne érezné ő a' távollétet azon hazától épen most, melyet olly sok szenvedés tett neki vala becsessé.

Szóljak e'enmagamról is édes Pauline? Én egyforma jó állapotban most remény és várás közt vagyok. Egyetlen testvéremet várom, ki pár hét múlva jön haza, oskolai szünidejét ithon töltendő. Képzelheted, mint vágyom ölelni a' kedvesi fiút. Isten veled édes Pauline. Vidd meg anyádnak kézcsókomat. Öllelek számtalanszor, s' óhajtom, bár mentene meg isten több szenvedéstől, 's bár tartanád meg szívedben emlékét barátnédnak.

Augustus 9.

Karlovszky egy pesti ügyvéd látogatásával örvendeztet e meg bennünket; tegnap itt mulatott, 's ma reggel utazott el. Az időt mit társaságába tölték, szép időnek mondom, ő egy igen jó mívelt ember. Mindenben a' mi jó és szép meleg részt vesz 's e' részvétnek szavakat is tud adni. Hazája sorsa mellyen fek-

szik szívéen, 's így annak kitűnőbb férfiai tudja méltányolni és tisztelni. Meglátogató Ferencz bátyám sírhalmát, virágokat szedett róla, és igen elfogódva tért meg onnan. »A sír egyszerű« mondtam neki, »de még is szent« viszonzá ő. Nekem igen kedvesen esett, hogy minden pesti barátaimról és ismerőseimről tudakozódhatám tőlle. Tenczeréknek és Bártfayéknak barátja ő, és Szemeréeket, Selmecziéket is ismeri. Milly édes vala olly hosszú idő után mind ezekről bőven hallani! Wesselényiről sokat tudott, ő Grefenbergbe egészségét már szinte egészen vissza nyerte, 's szabadságban és elégedve van« A' vízgyógyásznál akkor midőn a' báró is odautazott éppen nehán német uralkodó Herczeg is volt 's az ausztriai királyi házból is. Ezeknek Wesselényiről igen rossz képezetek volt, 's mint megvalának lépetve midőn ő úgy lépett fel előttök mint egy egy nagy míveltségű és kedves társalkodó. Igen megkedvelték őt a' hercegek, 's örömet társalkodtak vele. Ah ki ne is lenne örömet ő vele.

Augusztus 23.

Hogy a' természet olthatatlan szerelemmel kötö össze a' gyermeket és szülét, 's hogy ez érzélem a' legmíveletlenebb keblekben sem tagadja meg magát ennek ma egy példáját láttam. Egy öreg jobbagynénk ma sírva beszéllé el hogy neki kilencz gyermekei közzül már csak kettő él, 's hogy mind akkor haltak el mikor már anyák és apák voltak. Egy leányának ki legközelebb meghalt kislánykája maradt, kiket ő tart. Anyjok' ruháit nagy kímélettel őrzí az öreg, hogy mikor kiterítgeti azokat előttök,

mindég megemlékezzenek arra ki azt viselte. És inkább nehéz munkával keresi a' gyermekek ruházatját, mintsem anyjok ruháját elrontsa nekik.

Augustus 26.

[Részletek] Hugó' Notre-Dame-jából.

September 10.

Egy bús órárn volt, melly bár mikép' vegyem is mindég szokatlan, mindég váratlan. Ma délbe testvéremmel valamin vitakoztunk. ő mint mindég szokott, szavaimnak nem adott hitelt, mire én igen keveset ügyeltem. De mikor Gusztia a' leggúnyosabb arcza kinevete 's olly módon mit ő debreczeni szavával kibőgésnek szokott nevezni, rám visita, 's mikor apám és anyám kikre pillanték, kik azt véltem hogy megakadályoztatják őt a' csúfolásban, nevettek, és engem intettek hogy halgassak — — oh ekkor özönben törtek ki a' könnyük 'e szemekből, azt hívém e' pillanatban, hogy egyedül vagyok és nincs senki aki szeretne, senki ki egy szót szólna érettem. Felálltam az asztaltól, mondhatatlan fájdalom fogott el, ah úgy szerettem volna kipanaszolni magamat valakinek, és nem mertem. Apám később a' mellékszobába inté Gusztit, mint hallám, hogy hagyna fel durvaságaival. 'S néhány perez múlva bejött ő hozzám, néhány szem szilvát, néhány szál virágot tett élömbe, és megölelt. És én, ki egy pillanattal azelőtt olly igen megsértve valék, nem tudtam már reá haragudni. Bár önmagától tette volna ő ez engesztelést! oh de ha apám szavára tette volna!

Ha másoknak beszélném el ez esetet, tán, igen kis oknak látszanék az jnékiek fájdalomra és gyötrelemre; de a' fájdalom csak akkor fájdalom, ha a' szív annak veszi azt, valamint a' gyönyör-érzelmet is csak ez fejtheti ínég, 's mindeniknek okát csak ő maga értheti. Nekem minden szeretetlenség igen nehéz, tán azért mivel e' szív, e' lélek olly palástolatlan mondhatlan szeretettel öleli minden kedvesét, és olly igen reményű, várja a' viszonzást. Nekem ezt a' Gusztit sok apró szenvedés tette kedvessé kised gyermekkorunkba még. Emlékezem: hogy tanítónk néhányszor megverte 's én mindég olly kínosan szenvedtem a' szánásban, hogy tanítónk gyakran éjjeket viraszta fenn mellettem vigasztalni. Guszti csakhamar észre vette gyengeségemet, 's játékot űzött belölle. De alig lehattünk ekkor még ő hét én nyolcz évesek. Gyakran ha anyánk ithon hagyott bennünket, félnapig is rejtegeté magát előttem, és elhalgatá, hogy sirva jajgatva és kétségbeesve keresem a' kútba, vizbe, 's más veszélyes helyeken. 'S mikor elunta a' rejtődzést, nevetve jött előmbe. ő engem nem szerété úgy soha, mint én őt. Bár szeretne!

September 12.

Goethe' Werthere nekem igen tetszik, pedig, midőn a' szerencsétlen ifjú szenvedéseit olvasom, és vele sírok, azt óhajtom bár ne kezdtem volna azt olvasni. Olly ifjú mint Werther kevés lehet. Olly gazdag kebellet millyennel ő bírhatott, egy országot tudott volna boldogítani. De a' sors ellene vala neki, és azt ki által egyedül tudott volna boldog lenni, rendelte, elsülyjesztésére 's kétségbeej-

tésére. Olly határtalan szerelem egyetlen lényhez csak olly kebelben támadhat mint az övé. És e' kebelt nem tehetem, hogy ne csudáljam és szeressem. Wether szenvedett, de nem búsíta másokat, ön keblében forrott ki minden indulatja, minden sejtése. Keble egy tenger volt, melly magányosan küzködött, de csak ön emberét boldogítja, minő felséges színben adja őt fel Goethe! [Részletek] Goethe' Wertheréből.

September 26.

[Részletek] Hugó Notre Damejabul.

October' 4.

Mikor a' napokban a' szathmári vásáron voltunk, egy ház alatt képeket aggatott fel egy vándor-képaros. Sorra nézénk a' képeket, megpillantánk egy Wesselényit. »Hogy ad egy Wesselényit?« kérdé Mamám a' németet. »Két húszas« felelé ő. »Két húszas? kérdé ismét mamám — e' szörnyű drágaság, egy Wesselényi két húszas — monda tréfálva még. »Igen de Wesselényi« — viszonzá az áros felaprehendálva, mintha meg lett volna sértve, hogy nincs méltányolva a' drága kép, mintha érezte volna annak nagy becsét.

Én csak azért nem megyek városokra örömet, mert hogy mindenfelől útba kerülnék a' sok koldusok, a' legnyomorultabb alakban és rongyokban. És igen rász érzés támad bennem látásoknál, mert lehetetlen ennyi nyomorultat felsegélni, csak legkisebbé is; 's hányan vágynak, kik egynek sem adnak semmit! Egy koldus család igen elbusita most is. Férj és nő kezét fogva jártak fel 's alá, utánok három kis fiok, a' férj világtalan,

a' nő béna vala, a' gyermekek pedig igen aprók. Rezgő mély hangon énekelt egy német koldus éneket az atya, az anya kíséré azt, a' gyermekek utánnok sípokkal. Szívfagylaló érzés volt ennyi nyomorút együtt látni! Mikor kezébe adám az anyának a' — — — — — kis alamisnát, egy áldással köszönte meg, s ez igen jól esett nekem. Sokan mentek el a' koldus háznép mellett csinosan öltözve, anélkül hogy ügyeltek volna arra, csak egy parasztot láték még nekik valamit nyújtani. Ez tán tudta már, mit tesz szenvedni. — — Különös az, hogy ha költeményekben olvassuk a' nyomort, hol a' költő mindenkép' igyekszik annak való szint adni, keserű könnyekkel szánakozunk a' szerencsétlenek, 's mikor valóban elöltünk áll az ínség, alig lelhetünk csak sóhajtszámokra. 'S hányan nem gúnyolják meg azt! —

October 12.

Ismét egy öröm, mellyhez hasonlót ritkán élhetni. Kende Lajos ma érkezett haza austriai utazásából, 's nekem Grafenbergből B. Wesselényitől egy levelet hozott. — — Egy kedves, megbecsülhetetlen levelet! Alig hihetek szemimnek midőn a' levél végén a' kedves nevet olvasám. És még is az ő neve vala az! Én mondhatatlanul örültem és ajkam nem tudott egy szócskát lelteni, melly megmondja, hogy örvendem, de szemeim egy pár könnyel áldoztak a' szép órában. Olly váratlan — várni nem mert — vala e' levél, olly kedvesen meglepő azért! ő »kedves ifjú barátjának« nevez, — szebb címet magam se adhattam volna enmagamnak —

egy üdvözetet mond Ferencz bátyám árnyékának, — emléke elhunyt hü barátjának, szent ő előtt. — O az övé is az nekem! — Bár igen kicsiny vagyok ellenében a' tisztelt férfinak, feltudom az ő nagyságát fogni — és hála nem-tömnek, hogy feltudom, érezhetem azt! — Büszkélkedem levelében, hogy emlékébe' tartá emlékemet, és hogy barátomnak mondja magát. — Grafenbergben ő elégedett 's egészsége javult, még a telet ott óhajtja, ott reméli tölteni. Ah bár adná még az ég ez óhajtását! Fog-sága így lágy lenne. — Én is felelni, irni fogok neki, megköszönöm jóságát, de hol lelek szavakat erre, — ha az ember annyit tudna beszélni, mint érezni! —

October 13.

Pap Endre is írt apámnak, ő egy igen jó meleg barátja látszik lenni apámnak — és talán ő olyan is millyennek látszik, és szereti apámat. Pap Endrének igen szép lelkülete van, és magasztos érzelmei. Ki őt közéről ismeri, lehetetlen nem becsülnie. Még nem tudok idegen embert, kit apám — ki rendesen igen komoly 's keveset tart az emberek felől, — annyira szeretett volna mint őt, s annyit várt, remélt volna belőle, mint Pap Endréből.

October 20.

Ma jöttünk elő a' Váraljai szüretrül. Azon három nap mit ott töltünk egy valóságos élvezet volt. El-ki nézni a' hegyrül a' messze láthatárba, hogy a' szem káprázik e' messzeség nézetében, 's a' lélek és szív üdül a' tündér vidék felett, melly a' szem előtt elterül — va-

lóban mondhatlan gyönyör! Napjába négyszer is felmentem a' hegyre, honnan legszebb volt a' kilátás. Es néztem és örültem. A' begy lábai alatt egy nagy sík völgy terül el, két felől magas hegyektől rekesztve, egyike ezeknek szőlő termő, másika sűrű erdős. Távolabb az érdekes Erdély' hegyeit láthatni. Egy felől pedig nyilas van, 's a' tekintet egy messzeségbe révedez el mellynek végét csak a' lehajló egek látszanak tenni. A' völgyön több apró patakok és tavak csillámlanak 's az erdélyi hegyek felé a' számos nyúlik el, — mint egy ezüst kigyódzó út. Partjai körül á' szántó földek és rétek 's legkellemesb őszi tarkaságban. Itt ott egy liget, egy fa sárga levéllel, egy magános regényes kis ház, egy fejer torony, barna faluban. — Egyik oldalon a' meggyesi vár fehérlik, sok apró tornyokkal 's kettős fedéllel. Most a várat a' Wesselényi bárók 's Teleky grófok bírják, régen mind gyakran beszéli apám, Lónyai Anna, Keményné védte azt a' törökök ellen. Tetemei a' vár sírtermeiben nyugszanak réz koporsóban. A' vár régen aranyos bástyájú volt, 's innen vette a' falu is, melyben áll, az Aranyos-Meggyes nevet. Hajdan váraljának is volt vára. Sánczai látszanak még. Meg víhatlan erősség volt ez, 's mind a' törökök mind más ellenek hasztalanul próbálák bevenni. Az utolsó vár úr egy bátor vitéz úr vala. Nője mellette szép és eszes. Egy vigadalomban a' vár asszonya megszeret egy ifjú férfit, ki férjének félelmes ellene volt.' A' nő tudta ezt. Hős férjét kit edig szerété most meggyűlölte. Mostani lovagja esküt tesz neki, hogy ha a' vár titkait elárulja és eszköz leend annak meg-

győzésénél, férjétől megszabadítja, 's nőül vévén a' legdúsabb 's hatalmasabb asszonnyá teszi. A' nő othon hízeleg a' jó férj körül, míg kitudja melyik oldala a' várnak leggyengébb, 's mily ostromtól lehet azt leginkább féltetni. Mindent meg ír kedvesének az áruló nő, 's ez harmad napra véletlenül, mikor a' várban minden vigadott, megtámadja azt 's beront az udvarba. Az Úr, ellátja az árulást, ellátja hogy már nincs menekülhetés a' számtalan ellen közül, és elhatározza, nőjét egy csak tőlle esmért biztos utón át megmenteni, és — vitézen csmalni. A' Vár-asszony ablakairól nézte épen a' viadalt, mikor a' nemes ur belépett hozzá, 's esdekelve kérte hogy kövesse őt, 's szabaduljon meg. Összeborzadt ez ajánlatnál a' hölgy. Most érzé vétke szörnyűségét, 's lelkiemérete nem talált egy vigasztalást is. Térdein válla meg mindent, 's mielőtt ez magához; térne bámulatából az ablakhoz, 's onnan a' sánczba rohan. A' szerencsétlen ur kétségbeesve, és vadon futott ki a' terembei — harczolt és — elesett. A' várat pedig elégeté a' győző, 's kincseit kirablá, de voltak rejtett kincsek is a' vár pinczéjében, 's ezeket azóta a' hűtlen nő gonosz szelleme őrzí, 's olykor-olykor kinlódási közt jajgat és sír a' sánczba. Többen áskáltak már a' vár helyén kincset keresvén, de az áruló nő lelke olly hatalmasan őrzí ezt, hogy lehetetlen valamit találni. E' monda a' vár-aljai nép közt él, 's már [több szüretkor hallám azt a' vinczellérnétől beszélni.

October 26.

Apám kedvünkért a' musalyi szüretre is elvitt bennünket. Útközbe egy utazó

erdélyi úrral beszélgettünk ki székely 's Három székre való, 's Munkácsra megy peres dolgai végett, és mint monda erősen siet.

November 2.

Gusztit tegnap vitte apám Debreczenbe be a' szünidő után iskolába. Én és anyám ismét megsirattuk őt 's igen keservesen. Ő is könnyezett. Most is olly igen bajos volt tőlle elválnunk! Este felé Kölcsebe mentünk nagy esőben elszóródás véget 's ma este jötünk vissza.

János bácsi is bevitte Náczit Debreczenbe, 's onnan Pestre megyén Mari lányát haza hozandó. Leveleket küldék tőlle. B. Wesselényinek e' leveteti «Nagyságos Báró úr! Ismét bátorkodom egy levélkét intézni Nagyságodhoz, mint-hogy megbecsülhetetlen levele által felhatalmazva érzem magam erre. Az a' pillanat, mikor Kende Lajos rokonom kezemhez juttatá azt, egyike vala életem legszebbjeinek. Emléke egy édes boldogító emlék marad, melly nem fog soha elenyészni. És ha majd bosszú idő után is meg-meg jelen az lelkemnek, azon érzelmet varásolja vissza melly akkor olly (mondhatatlan öröm vala. Nincs szó, melly elég köszönetet tudna mondani Nagysád kegyéért, és kifejezhetni a' mélly hála- és tisztelet érzelmeket, melylyek szünetlenül élni fognak kebelemben. Méltóztassék Nagyságod elfogadni hálám' köszönetét üdvözetéért, mit nekem üzen átadni azon sírnál, melly szent a' Kölcseyek előtt. Örvendem hogy nekem jutott a' szerencse, megköszönni rokonaim nevében is ez üdvözetet, mert tudtam én mennyire kedves és becses

volt boldogult bátyámnak Nagysád szeretete. »Hogy a' részvét mindég jól esik« Nagysádtól hallám egyszer mondani. Emlékembe tartam e' szavakat 's azon reményben, hogy az enyémet sem veendi Nagysád kedvetlenül jelentem most ki az őszinte meleg részvétet, mit egészsége javulása 's átaljába minden sorsa felett érzek. Az ég még bizonyosan meg hagyja érnünk, hogy egészen szép és boldog leend az. Legyen kegyes Nagysád megengedni, hogy kijelentsem szülőim legvalóbb tiszteleteit és elfogadni a' bizonyítást, miképen a' Nagys. Báró úrnak legmélyebb tisztelője K. A.

János Bácsi két hét múlva véli haza jöttét. Én alig várom, hogy láthassam Marit és kibeszélhessem vele magam. Mi alkalmasint jól fogjuk egymást érteni, mivel egy nevelőben egyformán neveltettünk, 's egyforma szokásokat és véleményeket vettünk be. —

Adná az ég!

December 16.

Szinte öt hete, miolta itt Vajnákhon vagyunk, 's olly jól töltjük időnket, hogy a' ki Máramarost csak híribül ismeri, alig hiheti el. Közönségesen azt hiszik a' külsőbb Vármegyék a' társokul, hogy vad 's tájai inkább vadónak, melyeket ha egyelőre csudálunk is, szép emléket nem hagynak magok után. Azonban milly édesen lesz az ember meglepetve, midőn a' komor vad tájak helyett a' legtündéribb vidék tűn fel elébe. A' bérezek magasan és még is szelíden nyúlnak el 's a' legkellemesb változásokat mutatják. A' legmagasbak örök hóval vannak fedve míg alattok az alacsonyabbak kékellemek. A' mi laká-

sunk egyike Máramaros legszebb helyeinek. E' falu egy téres völgyben fekszik, melly magos szép hegyekkel van kerítve, de egy felől nyílás esik, 's mint egy kapu áll e' nyilas két hegy között, 's mellette a' huszti vár romjai látszanak. Házunkból, melly a' falu végén áll, legszebb a' kilátás, udvarunk egyik felén eg}^ csörgő vizecske foly, túl rajta fák, és egy kis falu, regényesen elszórt házaival, 's hosszú vékony tornyával. Néhány év előtt valóban kies volt itt egész udvar és kert, hogy minden látogatójának megnyerte kedvét, de az árvizek később annyira elrontották, hogy csak kevés nyomai látszanak még a' hajdani szépségnek 's csinoságnak. Nem lehet hogy ne fájlaljuk e' veszteséget. Igen nagy bosszúságomra van hogy az orosz nyelvet nem¹ tudom megtanulni, de olly durva is ez, hogy mig egy különös cifra szót megtanulok, tizet zavarok össze 's felejték el. A' nép maga is igen durva. Kár hogy e' tündér tájakat miveltebb nép nem lakja. — Ki tudna e' tájak szépségiről eleget beszélni! —

Ha a' pór nép durva is, az 'uraságok közt vannak igen jelesek 's sokan közülök mindenki becsülését kiérdemelnék. Öröme néhánnyal megesmerkedhetém most, és ez esmeretség és társalkodás egyik oka még, hogy olly örömet vagyok itt. Igen szíves barátsággal viseltetik szülőimhez Pogány Károly háza 's e' háznak barátai is: több évbe voltunk nálla 's ők is mi nállunk. Tegnap megismerkedtünk nálla Asztalos Pál — K. tanácsossal, ki többször volt országgyűlési követ, hol Ferencz bácsit megismerni tanulta és szerette is. Én is vonzalmat érzék ő iránta ezek hallásánál.

Ő igen keveset látszott egyelőre rám, ügyelni, de midőn Pogányék említék előtte hogy b. Wesselényi levelére méltatott, mindjárt hoszasan és figyelemmel néze rám, 's mellém ülven beszédet kezdé és folytata velem. Oh nekem olly jól esett hogy éppen az tett előtte érdekessé mi én előtttem legérdekesebb és becsesebb.

Örülök hogy Borbély Marival Kormoss Sándornéval is ismeretséget köthetek.

Egy gyásztiszteleten is kellett ez alkalommal lennünk. Egy rokonunk Darvay Dánielné megholt 's e' hónap 10dikén tétetett sirba. Alig ismertem őt, még (is megrázkódtata halála. Minthogy a' faluba történt, mi is elmentünk a' végtiszteletet megtenni, mi bár az atyafiaknak szomorú kötelességök, mi örömet mellőzzük el, hol lehet, mert több napjainkat elbúsítja az. Két gyermeke könnyezé a' jó anyát, egy fiatal nő és egy ifjú ember, a' harmadik nem tudá még az iszonyú veszteséget, minthogy távol, Erdélybe él férjével 's még nem tudaták vele azt. A.z árva nő fennhangon zokoga, mig egyszer férje, ki csak most érkezett a' halottas házhoz, belépven hozzá őt annyira megvigasztalta, hogy mikor anyját eltemették, 's nem maradt olly tárgy körüle, mi őt reá emlékezetné, az egész estét vidámon tölte.

Egy igen eredeti emberrel jöttünk össze a' temetésen. Darvay Péter volt ez, mellékneve a' »gazdag.« őt atya nem nevelteié 's csak későbben ön magától tanult olvasni is meg. De hogy ha természetes esze kimiveltetett volna, nagy ember válhata belőle. Sok elménczkedésivel mulatá a' társaságot, mellynek élénkségét ő adá meg.

Látogatóink mindig rendesen vágnak
's így az itt mulatás valóban mulatás.

Holnap után haza indulunk. Én vágyom ismét látni a' kedves Csekét. De vágyom most végre félre tenni e' naplót, minthogy késő este van.

[1840.] Február 12.

Miolta Vajnághról haza jöttünk, egy szót sem írtam e' lapokra pedig olly sok történt az olta körültem, és belsőmben, a' mellyről számot kellett volna itt adnom, és még is halgattam.

Mikor haza érkeztünk, Marit János bátyám' leányát már itthon találtam, ő néhány nappal azelőtt jött elő Pestrül a' nevelőbal. Mondhatatlan reménnyel vártam őt én! mennyi szép órát képzeltem vele tölteni, mint vágytam látni 's ölelni őt! És hogyan is ne? Én ki az idegennek is örültem, ki az idegent is szerettem mindég, hogy ne örültem volna százszor inkább néki, hogy ne szerettem volna százszor inkább őt, ki szinte testvérem? És ő engem váltott fel ugyan azon egy nevelőbe, esmérte azokat, kiket én esmértem, 's társalkodott vélek. A' legbizalmasabb beszélgetéseket gondolám vele. Rég vártam már olly barátnéra, ki velem 'egyforma korú, 's érzelmű legyen, kinek én szívem kívánata szerént mondhasam el óhajtasimat, érzelmeimet, 's ki engem mindenben megértsen, úgy mint én gondolom, 's ki engem szeressen, kit én viszont megérthessek. 'S kit is képzelhettem volna mást, illyennek mint őt? — Midőn megérkeztünk, nem soká hagyta maga után várni, mert pár óra után meglátogata. Örömtől könnyeztek szemeim, midőn belépett, soká tartam megölelve, 's csókoltam őt. ő is mosolyga, ő is csókolt, de nagyon nem látszott örülni, — ő mindég is csendesebb természetű vala nállamnál. Egy pár óráig beszélgeténk, és rég nem telt el időm olly hamar, s olly kedvesen. Kimondhatatlan jól érzem magam. Alig

vártam minden nap a' pillanatot mikor vele lehessek, 's ő is sokat és huzamosan mulata nállam. Szülőim is örvendtek együttlétünk felett, mert Marit a' szeretet mellett szánták is, mivel anyátlan árva. így tartott ez pár hétig talán. Pap Endre ez idő alatt valami nagy vidámságot vett észre rajtam, melly eddig nem volt olly nagy mértékű talán. Azonban, mintha valamelly ármányos szellem irigylette volna e' boldog barátságot, Mari elvonulóbb, hidegebb, tartózkodóbb és titkolódzó, igen, titkolózóbb kezdé lenni. 'S több izbe vevém észre, hogy örömet kerül. A' legkeserűbb fájdalom lett e' csalódás következése. Egy hét elmúlt, míg ismét meglátogata, és szavai hozzám majd meg fagytak a' hidegségtől. Anyám szánt engemet, én a' legrosszabb kedvű 's legbúsabb érzelmű voltam. Én szerettem volna látni, ki lett volna másképp e' helyzetbe?

Bár látjuk egymást ollykor, ollykor, 's sokszor minden nap is, még sem történik ez annyiszor mint máskor. Oh istenem! adj nekem egy olly barátnét, ki engem úgy tudna szeretni, mint én őt. Vagy változtasd meg mostani viszonyunkat Marival 's tedd nekem őt illy barátnémává! De én már előző is voltam ő iránta!

Február 15.

E' hónap elején voltunk mi három Kölcséy leányok először bálba. Majd el is mulasztanám e' nevezetes körülményről beszélni. Két héttel a' bál előtt már nem volt szünete a' készülődésnek, a' sok varrás- és igazításoknak. És soha sem tudám megunni e' foglalatosságot, egész létemnek szünteleni élénkséget ada

az, 's mindég újabb örömmel 's türelemmel tevém azt. Végre elérkezett a' várván várt nap mellyen indulni kellett, 's elkészült a' fejer atlasz ruha, mellyben megjelennem kellett. A' legrosszabb út többször megbánatá velem ugyan a' bálozást szavakban de — csak szavakban. Szathmárra a' bálás városba érkeztünk-kor mindjárt újra kezdődött a' készülődés az öltözködés. Csak most látám, milly adagja van a' hiúságnak nállunki leányoknál. Minden szalag felett a' ruhán, 's minden virág levélke felett a' fejre illesztésnél, nagy, hosszas tanácsvkozás tartatott. Szóval mi leányok mindent elkövettünk, hogy az első bálba jól nézhessünk ki. — Midőn a' ki világított feltükrözött terembe léptünk, még csak kevesen voltak begyülve a' nőkbül, de férfiak már igen számosan. Remegve szívdobogva mentem be. Megzendült most a' musika, 's mi hármán szinte egyszerre kezdők el a' tánczot. Némelyek egyelőre némi jelét vevék észre rajtam a' remegésnek, 's én magam is érzem, hogy csak később bátorodék fel, Másik két társnémmal nem történt ez mint mondák. Én nem tudom, miért épen én velem?

Igen sokat tánczolék, 's bár lábaim gyakran majd össze rogytak, mindég a' legnagyobb gyönyörrel. Én szeretem a' tánczot, nem azért, hogy dicsősség leányoknak tánczolni, 's az elmellőztetés szégyen, hanem szeretem, mert nekem multság, 's — mert az jó és édes érzést csinál. — És valóban, van is valami a' tánczban, melly olly jól esik, minden fáradás, és lankadás mellett is, van a' felhevülésben és utána valami, melly kellemes. Azért e', mert multság,

vagy valamelly várás hatással van csak-
ugyan az érzelmekre, — nem tudom, —
de most csak emléke is örvendeztet.

Augustus 18.

Szinte öt hónapja hogy nem is szó-
lottam e' lapokhoz, 's most midőn olly
hosszú idő után ismét kezembe veszem
napiócskámat, és felszámlálom a' hóna-
pokat, mellyekbe még csak meg se te-
kintem, alig hihetem el, hogy olly soká
halgattam. Ha mentegetődnöm kellene
napló-barátném előtt, nem tudom, mi-
ként fognám azt tehetni. Nékem gyakran
olly sok mondani valóm volna neki, de
épen mivel ollyan igen sok, nem merem
elkezdeni, 's így csak ritkán, 's amint
veszem észre mindég ritkábban vehet
töllem egy két szót.

Ez öt hónap mint egy gondolat, olly
hamar tűnt el töllem. Észrevétlenül bo-
rult be zölddel kert és mező, 's felválta
a' nyár, és már ez röppenő félben van.
Illy észrevétlenül lett a' gyermekbül
leányka, illy hamar felválta egyik kor-
szak a' másikat. És én nem aggódok az
idő illy gyors haladta felett. Minden év,
— és korszaknak mesadá az ég külön
külön gyönyöreit, én érzem és tapasztal-
lom ezt, de egyik időszak sem enyész-
heti'k el, borús napok nélkül. Most, e'
pillanatban érzem ezt is, midőn gyer-
mekségem napjai egyszerre eszembe ju-
tának az idő hamar haladtánál. Mikor
Pestre vittek szülőim, még kis gyermek
voltam, vidám, de ki egy szónál is
zavart és szótlan tudott lenni, kinek
érzelmei ingerlékenyek és fogékonyak
voltak minden eráni a' mi lágyan és
szelíden hatott reájuk és ki véghetetlen
szeretettel függött szíve kedvesein. Illyen

volt a' gyermek mikor Pestre olly mesze vitetett szülőitől, neveltetés végett. Midőn elhagyták az idegenbe, egy darabig nem bírá felfogni az elválás iszonyú fájdalmait, mintegy szokni kellett egy ideig a' szívnek e¹ még soha nem ismert érzelemhez. De mikor végre elfordítá szemeit a' helyről hol a' kedves anya 's apa eltűntek, 's mikor ismét látni veié a' könnyeket mellyek arczaikon lehullottak, akkor megeredének könnyei, akkor érezé, milly kínos lehet örökre elválni, 's véghetetlen lett fájdalma, 's alig bírá meg azt. Minden arcz, minden mosoly, minden szó oly idegen vala előtte, hogy el se beszélheté otthoni örömeit játékait apró foglalatosságait. Három hoszu hétig tartott e' kínos fájdalom, ez idő alatt Bártfayné és Tenczer Lilla nevelőném vigasztaló angyalok, valának. Ez idő örökre felejthetetlen marad nekem, mert ez volt legelső nagy szenvedésem. Lassankint ismerősökké váltak az idegen arczok és szavak, lassanként vigasztalódtam én is, a' gyermek. Ez új emberek is kedvesek lettek nek, A' nevendék társnék is úgy tudtak mulatni örvendni mint az othoni gyermekek, ollyan játékaik voltak, csak hogy még kedvesebbek lettek ezek mert rendes foglalatosságot követtek. Boldog voltam mint othon. Othon boldoggá tudott tenni egy báb is, egy uj czifra fedelű könyv, egy uj ruha is. Legfőbb mulatásom bábozás volt. 'S örömöm és gyönyöröm ebbe és üyesekbe képzelhetien sok volt.

Oly jól esik e' korról és bábörömeiről gondolkozni és beszélni. Két évig voltam Pesten, három éve hogy haza jöttem, az olta sok megváltozott!

A' bábok Pesten maradtak, itthon nem csináltam újakat már. Öröömöm 's gyönyörim mások lettek. E' korszak nem alábbvaló a' másiknál. Miolta nem bábozom, három nagy fájdalmam volt, első Ferencz bácsim halála, másik testvéremtől elválás, mikor először iskolába vitték, harmadik B. Wesselényi elfogatása. Az elsőt lassanként elgyengíti az idő, a' másikat egészen megenyhíté egy levél Gusztitól, melly mutatá, hogy távolban jól érzi magát, 's azon meggyőződés hogy az elválás nem hosszú, a' harmadikon segíté az idő, 's annak tudása, hogy a' nemes fogoly később csak névvel volt az, 's még később egészen szabad.

Oh én szép korom! Egy ismerősöm: egyszer azt monda, hogy én öröme és boldogságra vagyok teremtve. Érzem igaza volt. Múltam- és jelenemmel elégedett vagyok 's lehetek e' boldogtalan, mikor annyi sok hajlam van szívemben is a boldogságra! Nekem az élet 'egy nagy virágkert, kies fás utakkal és mulató helyekkel. Jövendőm is csak ez utakon képzelhetem mindég. Midőn olykor, csendes órákon, eszembe jut a' jövendő, sohasem látja azt képzetem másnak, mint dúsnak szépségben, 's ha néha akadályok és vészek támadnak a' képzet előtt, csak felhőcskék azok, melyek enyészte után még szebb színbe virítnak a' virágok éltem kertjébe. Válgjon lehet az idő egykor midőn lehajolnak e¹ virágok, válgjon jöhet e' olly nap éltem nyarába, melly el szárítsa őket?

Oh e gondolat még sejdítésnek se jó!

Istenem! ki nekem gyermekségemben mindég szerető atyám valál, ki felneveltél és megőriztél eddig olly sok veszélyektől, ki annyiszor meghalgtád és tel-

jesítéd, mit mint gyermek és leányka
 könyörögtem tőled, oh őrizz meg ezen-
 tül is ez élet veszélyitől! Tegyed, én
 istenem, hogy éltem ne váljon soha
 unalmas teherré, öntözd kegyelmed har-
 matjával éltem virágait, hogy illatjok
 által: boldogulva, magasztalhasson e' szív
 Téged! Fogadjad gyermeked hálaadását
 kegyes tekintettel, mind azon jóért, mit
 adál bő kezeddel néki, minden nemes
 érzelemért, mely e' szívben felgerjedt,
 minden szép lángért, mellyet a' jóért
 felgyújtat valaha benne, minden fohá-
 szom és esdeklésem meghalgatásáért, mit
 gyermeki bizalomban bocsáték eged felé,
 jó atyám, én magamért és lelkem ked-
 veseiért!

Te teremted e' szívet, én istenem, te
 töltet lángot belé, hogy éljen és érezzen
 hatalmadból, te költél benne érzelmeket
 és óhajtasokat, oh halgasd meg ezentül
 is könyörgéseit, mellyek mélyéről jö-
 nek elődbe, és fogadjad kegyesen hála-
 adásait!

Augustus 19.

Végig olvasám mit tegnap írtam e'
 lapokra 's csudálkozom, milly soká mu-
 laték élet koraim elgondoltánál, 's mint
 nem resteltem annyit írni tennap öt hó-
 nap után.

Teanap Báró Perényi 'Sigmond volt
 itt, Csekén 's meglátogató Ferencz bá-
 csim sírját. Azt mondák, Wesselényi b.
 is vele volt, de később látók hogy ez
 nem volt igaz. Él bennem a' remény,
 hogyha ő egyszer Csekén lessz, nem
 lehet, hogy én ne lássam. Sokan láto-
 gatják bátyám sírját, igen sajnálom hogy
 rossz állapotba tartatik.

Augustus 23.

Hugó V. drámáit olvasgatom olykor olykor mikor időm van rá. Az a' melegség melly minden során van, elfelejteti velem egy részét szívtépő kegyetlenkedéseinek: Le roi s'amuse drámájából.

Marion du Lorme-ból.

Hernaniból. [Részletek.]

Augustus.

Ma egy igen hasznos tanúságot engedett Isten szereznünk, nekem és Kölcsey Marinak. Anyám kiment délután a' kendernyövő munkásait megnézni, mi is Marival kimenénk vele. A' kender mellett egy darab tengeri föld is volt, nem a' mienk, de mit mi csak későbbben tudánk meg. Míg anyám a' munkások közt forgott, addig Mari és én a' tengeri közt járkáltunk. Egy szép cső ötlött szemébe Marinak, 's le akará törni, én figyelmeztetem hogy bár miénknek gyanítom a' földet ne bántanók, mivel vétek lesz hír nélkül azt tenni. »Hiszen ha nem a' tiétek is, felteszem monda ő, az semmi, a' miénkből is letör más többet is.« Mindketten megvigasztalódánk, 's letörénk egy egy csőt. »Mellyikőjüket zálogoljam már meg a' kisasszonyoknak?« elkiáltá magát e' pillanatban a' csősz mellettünk, 's mi elhalványodtunk 's alig bíránk megállani. »Kié e' föld, nem a' miénk?« kérдем reszketve a' csősz, 's odanyújtani neki a' tengerit: »az mindegy csak hajítsák el mesze, hogy meg ne lássa más, monda ő, 's anyámhoz kísért bennünket. Milly nyomban büntete Isten bennünket, kártételünkért, 's

milly hálával tartozunk neki, hogy meg-
óvott ez által más illy tettül! Ily beszéd
közt jöttünk haza, de a' faluba nem me-
rénk feltekinteni szégyenletünkbe.

[1841.] December 1.

Egy éve elmúlt már, miolta nem irtam naplómban; miolta nem adok számat magamnak érzeményeimről, gondolataimról, 's azon körülményekről, miknek hatása volt reám. Voltak óráim, mikor érzék bizonyos szükségét naplót írni, de majd ismét legyőzém e' vágyát szívemnek. És ez gyakran történt így. De ma olly igen megszállott e' vágy, hogy elhatározám magamat ismét feljegyezni némely gondolataimat 's tárgyakat. Ma e' vágy előbbi naplóm olvasásánál ébredt fel bennem, mert szép napjaim látánál, mellyeket ott leírva találék, édesen ragadt el az emlékezet, 's vissza va-
.. ráslá azokat, és azon örömet, mit akkor éreztem, mikor estve leírák az azon napon történeteket. Illvenkor kétszeresen kedvesek valának nekem az illy pillanatok, mert mintegy újra érzék mindent, mit leírtam 's mert gvönvörködve tekinthetek a' hetükre, mellyek évek múlva is elbeszélük az a' napi örömeimet, 's viszábjólnak a' múltba és segítük emlékezetemet. 'S mi édes az emlékezet! — Oh ezt jól tudom én kinek olly szép emlékeim vagynak. Elgondoltam: mi jó lesz ezután is feljegyezni ezután is az illv napokat, hogy majd később többnek legyen okom örülni. En ma a' derült napok emlékezeténél kívántam meg a' napiló folytatást, de azért nemcsak ezeket fo«om feljegyezni, hanem azokat is, mellyek kedvetlen, és keserű hatással lesznek szívemre. Ezelőtt is így tettem ezt. Napfényt és esőt egyenlően isten küldi gyermekeire 's nekik hálásan fogadni kell mindent az ő kezéből, én

elesmérem ezt. A' fájdalomnak is meg van emléke.

Ő a' ki fájdalmat és bánatot ad, elég hatalmas vigasztalni is!

De mi tártá vissza, olly soká vissza naplómtul? — ezt méltán kérdem önmagamtól. Oh igen különös az emberi kebel, 's azoknak kik azt mondják, hogy gyakran egy szó mit valaki gondtalanul, kiejt, 's mi azt megrendíti, 's hatva esett reá, soknak lesz következménye. Az én naplóírássomat egyszer egy rokonom időtöltésnek nevezé, 's eimosolyoda. Többen is mosolygának felette, 's voltak kik mindenre bármit mondtak így szóllottak: ezt írd fel naplódban!

Bizony, bizony, nem jól cselekszenek azok, kik mivel már éltek szép ifjú korát túléltek, gúnyosan és hidegen néznek azoknak, kik még e' korban élnek, érzelmeire és apró törekvéseire, ilyenkor nem csuda ha elkeseredik az ekkép félreértett, 's ha lemond mind arról mit addig jónak és szépnek tartott, 's mi őt, mivel annak tartotta, boldogítja. Tudnák ők csak egy gúnyos tekintetök, mennyi szívzajgásnak lesz oka, 's mennyi néma kérdezősködésnek oliyanokról, miket már egyszer nevelőink megtanítanak nekünk, 's miket végre, elismerénk. Ha ők ezt tudnák, ha vizsgálodolnának az időre, midőn mind ez nekik is rosszul esett, bizonyosan nem fognák ezt tenni, — mert hiszen ők is voltak gyermekek és fiatalok!

De én már feltettem most már nem tudom hányadikszor, hogy az iilyesekre nem ügyelek többé hanem teszem azt mit jónak találok, 's mi jól esik.

December 6.

Báró Wesselényi Miklós nemcsak Magyarországon, hanem már Erdélybe is szabad! ez egy néhány szóban nékem igen nagy öröm van kifejezve. Kimondhatatlan és kimutathatatlan ez öröm! Rég tudom, már szabad ő, 's rég őrzöm örömemet. Legyen hála, forró őszinte hála Tenéked kegyelmedért legfelségsőbb Jóltevő! Fogadjad kegygyel az én gyenge hálámat, mit tudom, sokan bocsátanak fel tehozzád most ő érte. Én nem tudok elég szavakat adni hálámnak, de Te megérted gyermeked rebegéseit, megérted hogy ő szeret Téged és — imád. Mert ki is ne imádna Téged, ki szeretettel tartod gondviselés alatt gyermekeidet, ki meghalgatod csdekléseiket, betöltöd, ha szívből jönnek azok. Ki volna az, ki midőn felgondolja jószágodat, le ne borulna lelkében előtted! —

Váljon mint véné b. Wesselényi, szabadsága hírét? szeretném tudni. Váljon örült e' nagyon hogy ismét vissza mehet a' hazába, mellyet úgy szeretett, ismét ott élhet azon a' helyen hol szülei éltek, 's hol azokat eltemette, hol gyermekkorába felnőtt, 's hová őt száz és száz emlék vonja? — — Vagy talán már elkésett a' kegyelem? — Váljon a' szív, melly már olly sokat szenvedett, hogy szinte megszokhatta azt, nem vált e' hideggé vagy legaláb egykedvűvé? Nem borult e' el, 's nem vonult e' vissza Önmagában a' világtól, hol olly kevesen értették meg őt! — Ezt csak ő tudná megmondani.

— De nem, — Nem tudhatott ő elhigedülni; felül van ő a' szenvedésen, nem győzheté az meg őt. Kinek olly nagy

lélek juta az égtől, ki olly gazdag keblet bir, nagyon szerencsétlennek én azt még se képzelem. Bizonnyal talált ő a' legkétesebb körülményekbe is vigasztalást. 'S most midőn igazsága elesmértetett, mikép ne örvendne ő? 's milly nemes lehet az öröm mit olly nagy lélek érez.

Én mindég a' legnagyobb részvétellel voltam a' b. Wesselényi sorsa iránt, mert ismerem őt. 'S tudván néhány szép és jótékony tetteit, 's hallván gyakran őt, milly lángolva 's elragadtatással beszélt minden nemesről, lehetetlen vala a' legmélyebb tiszteletnek fel nem ébredni iránta szívemben, és hálának is, mert ő igen jó igen barátságos vala hozzám. És akkor vala ez, mikor én még ügyetlen gyermek voltam, idegenek között, távol minden rokonoktól, Pesten nevelőbe voltam, mikor még senki nem ügyelt rám, és sehol sem találék olyanokra kik csak egyikéről is tudott volna beszélni kedveseimnek. De mikor őt szerencsém lett ismerni, mindjárt Csekérül beszélt és Ferencz bácsimról, kit mint leg kedvesbb barátját szeretett, és részt vett kis örömeimbe, 's nyájas vala mindég. Én ezt néki, a' Jónak ki hozzám olly kis gyermekhez ő a' különben komoly férfiú, le tudá ereszkedni nem fogom¹ soha elfelejteni. —

És ellenségei! Mint el kellé ezeknek pirülniök, midőn ki tűnt ártatlansága annak kit őt boldogtalanná tenni óhajtanak. Milly arczczal valják most meg ezek egymásnak, hogy ők nem voltak igazak. Lehetetlen, hogy ne szegyeinek 's ne bánnák tettöket. 'S e' megbánás egy elégtétel a' Bárónak. — —

December 17.

Egy furcsa félelem van mostanába elterjedve e' faluba. Azt hiszik, hogy egy tót, kit néhány nappal ezelőtt eltemettek, most mint rém jár fel a' sírból, 's ijesztgeti hátra maradt családját, majd volt alakjában, majd állatokéban. Nincs tán egy is e' faluban a' köznép közül, ki ne hinné 's ne rettegné e' rémet. Én nem csudálom őket. Igen el vágnak ők még foglalva a' babonáidul, és azt még gyermeekségekbe szüleiktől örökölték, mikor olly igen könnyen elhiszük a' csodás dolgokat, 's miktől olly nehezen lehet osztán megválni. Igen szánom mindég azokat a' kik e' bal véleményben szenvednek, mert tudom milly keserves az. Én éppen semmit sem hiszek a' babonának, 's csak nevetem, mikor a' rém tótot beszélgetik előttem, 's igen jót mulatom magam mikor a' feljáró halottakrúl hallok. De ma este egy igen ijeszdelmem volt, melly sok csodás beszédek következtése lehetett. Éppen a' Tótrul¹ beszélénk a' cselédekkel egy homályos szobában, midőn egy gyermek hosszú lebegő ősz hajakkal és szakállal veres sapkában beugrik az ajtón, 's egy mély meghajtást tesz. Én elvisítom láttánál magam 's Mamám ölébe rejtem fejemet 's nem láttam és nem hallottam egy pillanatig semmit magam körül. Alig emlékszem hogy valaha, ámbár bátor nem vagyok így hirtelen és illy nagyon megrémültem volna, mit látván a' kis ijjesztő, kit a' kutyák egész dühvel támadának meg — elkiáltá magát: »én vagyok« 's János bácsi Katija volt, ki férfi ruhába öltözve szösz szakállal jött át ijesztgetni. Mamám megfeddő őt ezért.

Én pedig eltagadám előtte féltékenységemet.
 — Nem sokára Lefeküdtünk, de az én szemeimre nem szállá álom, ha bezáram őket, száz csudállatos alakok jelentek meg előttem, 's mikor sokára elaludtam ist Mindák a' Tót a' sírját elhagyta rém jött felém és mindég, ébren és álmodva, egész éjjel csak ő. Talán soha se keltem fel illy korán mint ma. Anyám megpirongata egy kicsit féltékenységért, én pedig megkértem őt, hogy ne szöllna senkinek felőlié, mert magam is szégyenlem azt.

Kis gyermek koromban Szathmároh voltam egy német asszonynál nevelésbe — tudom ő oka e' rősz éjszakának.. Ezen asszony 'egész fél éjjeket olvastata velem bűbájos könyveket mint Pokolkői Vendel, Halnura, Jetta. Néha pedig maga beszélt varáslókról 's más babonás dolgokrul, állítván, hogy ezek igazok, 's hogy ő látta. Illyenkor én egész éjeket álmatlanul tölték, élénk képzeletem még képtelenebbeket tolda a' mesékhez 's egy éjjel valóban látni vélem egy ablakban mire gyertya világ sütött a Vendel tüzes koporsóját. Ez igen rősz módja vala nevelőnémnek a' nevelésben. Milly nagy bajjal tudtam én megválni e' bal véleménytől nagyobb koromban! 's addig mennyit szenvedtem miatta. Most már igazán megvallhatom nem vagyok babonás, még is ma éjjel mint egy zavarban megjelenek képzeletembe S i s p i l n é nevelőném, 's boszorkányos beszédei mind eszembe jutának. Most reggel már sokat nevettünk Mamámmal felette.

December 20.

Ma Barthos Paulinnak irtam, ő engem utolsó levelében szép bizodalmával aján-

dékoza meg, 's megvallá mi tévé őt egy idő óta olly bússá hogy én is észre venném Levelem. Szegény Pauline! ő egy lengyel főhadnagyot szerété, — ez is őt. Anyja ki lengyel nő, 's Majomé is, igen örült ennek 's mikor már minden elvolt határozva hogy ősze keljenek, a' Hadnagy Lembergi agg bátyja maga házasodott meg, 's nem fizeté le a' biztosítékot, mi a' katonáknál szükséges. Pedig e' bátyjától várt ő mindent, mert maga szegény. Paulinnak el kellé válni jegyesétől, 's ez őt igen elbúsítá 'egy időre. De ez utolsó levelében már tökéletes nyugodt, kitúrte szenvedéseit, 's győzött érzelmein, 's mint mondja becsüllésnél egyebet már nem érez egykori jegyese eránt, 's hogy ha őszve találkozának is Vele még valaha megmondaná ezt neki. Én nem tudtam eléggé bámulni az ő erős lelkét, melly már olly sok bánatot, 'sí olly nemesen te tudá győzni, melly minden körülményekben ön magában talál vigasztalást. Valóban ritka lelkű leány Pauline. De abban még is megütközém levelében, hogy ő már ezentúl nem reményi többé, 's remények nélkül akar csak ezentúl boldog lenni. Miképen lehessen nekem boldogságot hit 's remény nélkül képzelni? Millyen lehet, 's minn alapulhat az öröm ha reménylenünk nincs mit 's ha nem hiszünk a' nagy égben, 's nem az emberekben? Isten adá áldásul gyermekeinek a' reményt, 's ha talán csalna is néha az, — isten műve volna az is, ki ha télen elszárítja is a' virágokat, elég hatalmas uj életet adni nekik tavasszal, új színt 's új illatot.

Mai levelemben kérem Paulint, ne vetné ő is meg a' reményt, 's hidje el

hogy ennek teljesülte ad legszebb örömet. 'S olly gazdag kebel mint az övé lehetlen hogy boldog ne legyen még reményekkel is.

December 22.

Gusztí ma jött haza Szathmárról az ünnepekre. Szívszakadva vártuk őt és nagyon megörültünk hogy egészségesen jött haza. Néhány nappal ezelőtt búsulnunk kellé miatta, mert némelly rossz tanuló társai elcsábíták őt magokhoz, 's rávették hogy állana velök katonának. Gusztí egy kicsit könnyelmű, tetszett neki a' lovaglás, 's már szinte elvult határozva hogy katona lesz, 's hogy elválík tőlünk, mikor meghallánk ez eseményt. Azonnal elmentünk Szathmárra, hol Gusztí nem sokára igen megbáná szándékát 's megígéré hogy soha többé illy szomorúságot nem fog szülőinek okozni, 's hogy e' mostani katonasági szándéka is csak egy csekély iskolai büntetés, miatt történt mit ő szégyenlett kiállani, 's félt is. Apám megmagyarázá neki, hogy illy büntetéseket ki kell állni. Én mindjárt láttam, hogy Gusztí megbánása való, 's igen örültem. De szülőim még is mostanig búsak voltak és betegesek; fájt nekik hogy egyetlen fiók illy hamar mesze akar tőlök válni. Néhány igen bus napjaim voltak, mert szülőim nem hallgatták meg vigaszaimat. — Azért örülök most kétszeresen Gusztinak, hogy jelenlétével megörvendezetté 's vigasztala szülőinket 's tanítói is minden jót üzenetek felőle.

December 27.

A' karácson ünnepeket most egyedül de még is megelégedve tölténk. Egész

családunk együtt van 's Nagyanyám is köztünk. Csak az idő ne volna olly esős, mert derült időben az ember is derültebb. Az ünnep harmadik napján igen kellemes, néhány órát tölténk János Bácsinál. Luby 'Siga is ott volt, 's igen jól mulata bennünket. Mert sok kedves tárgyakról beszélt 's igen mulattató és udvarias fiatal ember.

Sokféle játékokat is játszottunk ez este.

1842. Januarius 1.

Ismét elhaladt egy év. Olly hamar tűnnek az évek egymás után hogy nekem csak pillanatoknak tetszenek. Csak emléke maradt meg a' sok napoknak, mellyek egy év alatt elfolytanak.

Istenem! Te ez elmúlt évben is, mint mindég szerető atyám valál, megtartád nekem azokat kiknek életéért naponként esdem hozzád, adtál sok szép napokat és egészséget, 's megáldád sok könyörgésimet. Legyen ezért hála te néked! Áld meg nekem e' jelen esztendőt is, tekints le kegygyel reám, 's tartsd meg nékem mind azokat kiket szívem szeret, 's engedd a' jövő évet is illy állapotban elérnem!

Januarius 7.

Ma egy anecdotot hallottam elbeszélletetni, melly engem egészen fellázított, 's mellyhez hasonlót én még eddig sohasem hallottam. A' vegyes házasságrul csinálták azt, 's Krisztust és Istent is bele hozták, nem ügyelve semmit az ő szentségekre, hanem a' legtiszteletlenebbül emlékezve róllok, hogy félek elmondani is. Valvon millyen emberek lehetnek azok, a' kik Istent így fel sem veszik, hogy felőlié még anecdottoakat is csináljanak? — — Nem hiába állítják az éltesek, kik már más szellemű korban is éltek, hogy e' mi korunk mind inkább elvallástalanodik. Oh de szomorú! Épen e' korban, mikor minden szép és jó olly nagy haladásban van, mikor mindenki más más szép gondolatot és hasznos tervet akar létesíteni, 's mikor mindenkinek illyenek hangoznak száján, — egyedül Istentől feledkeznek meg, ki

teremti gondolatjaikat, ki megáldja igyekezetöket. Ki annyit tűr magasságában gyermekinek az alacsonyoknak. Én úgy gondolom azok kik Istent sértenek inkább érdemelnének büntetést, mint azok kik mert szegények lopni kénytelenek. És különös is, hogy ha ember embert, alattvaló királyt sért meg, kínosan megalakol, 's ha Istent nevetségessé teszik, erre nem is ügyelnek.

Én legalább mindig elborzadok mikor az Isten ellen valamit hallok, azt gondolom, hogy ilyeneket hallani is bűn. Mert én szeretem őt, 's félem, 's tudom hogy ő hall és lát mindent, hogy mindenütt van, és hogy ki annyi sok ezer bájt ada a' földnek lakóji számára, az Ő.

Januarius 10.

Apám tegnapelőtt Máramarosba utazott, mi Kölcséig elkísérők őt, 's egy napot ott is tölttünk 's jól mulattuk magunkat Ormoséknél a' gyermekekkel, kik sok furcsákat beszélgettek. Igen kellemesek azok a' kis három éves gyermekek, a' kik csak most kezdenek beszállni, a' legegyszerűbb szó is mit ha nagy ember mond fel se veszünk, kedvesen áll nekik, én és Mari, mi igen szeretjük őket, 's az Ormoséit talán azért is mivel atyánkfiái; szerettünk most velők játszani. Délután szánkóztunk, Mari — ki velünk volt, — és én repülni szerettünk volna a' szánon, de anyám nemi hagy sebesen hajtani pedig a' szánkázásnak az ád valódi kellemet, ha az ember sebesen és vígan halad, 's a' zuzmorás fák csak úgy tünedeznek melletttem.

Januarius 11.

Most mi Marival fonókába szoktunk estve egymáshoz járni. Az estve is együtt voltunk. Illykor igen jól elmulatgatjuk magunkat, beszélgetvén, leginkább nevelőbeli időnkéből 's közbe közbe nagyot perczengetvén orsónkal. A' fonást mind a' ketten nagy szenvedéllyel tesszük, mivel a' gazdasszonyság fő fő ágának tartjuk, '& igen jói szeretnők tudni. Nekem valahogy jobban is megy a' fonás ha együtt tesszük.

Januarius 12.

Már látom, hogy Mihály Bácsi ékkal nyolcz évi harag után is nem hogy össze békülnének szülőim, de még távolabb esnek egymástói ismét. De bár igen sajnálom, nem csudálkozom többé rajta. Mihály bácsi nagyon ingerli testvéreit a' haragra. Most valamelly földeken már harmadikszor akar perlekedni apámmal és János bácsival, pedig anyian mondják hogy téved. Mikor az estve Mamámnak átadták a' meghívó levelet igen megbosszankodott, kivált, hogy apám távolielében jutott az kezéhez. 'S nekem keményen megtiltá, hogy többet Mihály bácsiéknál ne menjek. Bár eddig sem gyakran látogatám őket, még is sajnálom hogy egészen elkeli magam vonni, mivel olly közel rokonim ők, 's mindég igen szívesen fogadtak, 's mivel Malival ka mindég víg, s mindég tud furcsákat mondani gyakran jól mulattunk.

Januarius 28.

Már egy hete, miolta nállunk igen nagy zavar uralkodik, mi egy kicsit megváltoztatja a' szokott csendet há-

zunknál. Egy hete miolta mindég előkészületek tétetnek a' Mihály bácsival való per eldöntésére, sok tanuk halgattatnak naponként ki, 's apámnak valóban nem kis feladat, ezeknek szüntelen 'egyhangú értekezéseit elhalgatni, 's folytatni. Ezen emberek sokat kívannak azon egy két szóért, mivel ők az igazságnak áldoznak, igen szíves elfogadást és vendéglést kívannak meg,, 's ezen felül gyakran még nekem is órákig kell olly beszélgetéseket töllök hallani, mikből a' sok czifra szók miatt sokszor semmit sem értek. Meri az itteni falusi népnek rossz szokása olly czifrán, '& annyi eltérésekkel adni elé valamit, hogy végtére mind a' hallgató, mind az előadó elfelejtik a' beszéd elejét, 's csak akadoznak osztán.

Tegnap valahára megérkezett a' három személyből álló bíróság Mihály bácsinál, 's estve minket is meglátogatott a' szolgabíró eskütjével. A' szolgabíró Rátonyi, az Esküdt Madarasy Károly egy jó fiatal ember voltak, mind ketten nagyon sajnálták, hogy illy kedvetlen tárgyan kell bírószkodniok. De ma Istennek hála már minden perlekedésnek vége van apám 's bátyja közt. Ez este Rátonyi átjött ismét 's apámat, 's János bácsit rá vette hogy menjenek át bátyjukhoz; átmentek, minek következései azt lett, hogy apám elcserélte Mihály bácsival peres földjét, 's így megegyeztek. — De míg enyire mehettek mennyi keserű szemrehányásokat tettek egymásnak! Valóban nem jól teszi Mihály bácsi, hogy testvéreivel illy viszonyba jött!

Februarius 10.

A' Farsangnak is vége van, nekem

igen kedvesen telt el 's sok szép emléket hagyott maga után, mellyeken még soká fogom gondolataimat legeltetni, és sokat fogunk beszélgetni Marimmal. Két bálba voltam az idén. Mind a' kettőben igen jól mulatám magam. Olly igen jól esik nekem látni a' sok vidám arcot mellynek mindenikéből öröm néz ki. És én már szinte a' szenvedélyig szeretek tánczolni, 's még ha már el vagyok is fáradva, mihelyt felzendül a' musika, melly' tánczolni hív, én elfelejtem, hogy fáradt vagyok, 's ismét olly élénken tánczolok mint előbb. —

Még is csak furcsa az a' bál! Ha meg kérdezné valaki töllem komolyan, mit Sízerekek olly igen rajta, hirtelen nem is tudnék kielégítőleg felelni. A' jnusika e' az váljon, mi az embert olly igen elragadja, felingerii nem gondolni csak a' jelenre, vagy maga a' táncz, e' szünetlen fáradalmas szaladgálás? Vagy talán a' nagy társalkodás? De hiszen itt mindenkivel ugyan egy tárgyról többnyire majd ugyan azon szavakkal beszélünk; — mindég bálról tánczról, 's a' jelenről. Alig találkozhatni egy kettővel, a' ki más tárgyra akarná vezetni figyelmünket, de nagyon jól hangzik ott e'; sok kedves semmi.

Mikor haza jöttünk a' bálból Nagy anyánk kérdé töllünk: fáj e' lábunk, 's szennyes a' ruhánk dereka? 's midőn mondánk hogy ez mind meg van, ő örvendve monda, úgy nincs hát semmi bajotok. 'S valóban panaszkodni sem igen mertünk a' lábfájásról, a' legnagyobb megadással túrtuk azt.

Sok szép esmeretséget is köték ez idei bállokba, 's különösen a' Peki testvérekéinek örülök. Egy igen ügyes társal-

kodású fiatal ember az egyik, a' másik egy kedves, érdekes tekintetű leány. Sohasem láttam illy sok jóságot 's szelídséget egy arczon. Engemet igen kedvesen lepett meg, midőn felém jött 's barátságát ajánlotta. O én olly igerv örömet viszonzám azt neki. Néhány pillanatok alatt mi ollyak lettünk, mint-ha rég ösmertük volna egymást. 'S ez uj barátném szavai pillanatai olly édesek 's melegnek voltak erántam, hogy nekem legfőbb vágyaim közzé szövődött az óhajtas: bár ezután is gyakran találkozhatnék vele.

Szülőimnek is egész meglegedésöfe volt a' bálba. Mindkét gyermeküket a' tánczoló sorába látni, valódi élv vaia nekik. Milly nagy a' szülői s/fr, mint tud az örülni gyermekei örömének. De Gusztai olly jól is néze ki a' bállokba, 's olly szerényen viselé magát, hogy mindenek tetszését megnyerte.

Februáriu 14.

Tegnap egy olly napom vala, millyen még eddig nem Pap Endre az estve Apámtól megkérte kezemet, anyámtól már előbb. Mind a' hármunkat igen meglepett ez. Már három éve hogy őt esmérjük, 's soha csak egy szócska sem árulá el szándékát, 's nekünk, mert nem volt okunk, nem juta soha eszünkben ezt gyanítani. Ezért volt nyilatkozása olly nagyon váratlan. Midőn elmondá akaratját — csak hárman valánk mi a' szobában, ő a' negyedik — én igen megzavarodtam, nem valék képes felpillantani a' földről. Apám megköszöné Pap Endrének háza eránti szíveségét 's ki monda hogy engem még soká nem akar férjhez adni. Ekkor ő

azt monda, hogy bár mily soká is, — fog várakozni. De apám engem nem akar lekötni, 's nem is fog soha; mert mint monda ki kezeskedhetik valaki érzeteiről!

'S apám szavait én is igenelém. Én is elmondám vagy is inkább zavaromban elrebegem, hogy nincs még szándékom elhagyni a' szülői házat. Elvalék már készülve a' feleletre, 's még is olly igen zavart valék. Mert uj meglepés vala nekem, mikor miután apám megmondá akaratját egyedül töllem akará hallani hogy eránta semmit nem érzek. »Leányom becsüli és tiszteli magát, monda apám de felesége nem lehet.« Apámnak minden szava igaz volt. Én nagyon becsülöm őt, mindég jónak 's nemesnek esmérem; — de még is más érzemény lehet az, melly után valakivel egy egész idegennel, ki nem is atyafi, egy hoszú életet le óhajtanék élni.

De nagyon megsajnálaltam őt, midőn osztán panaszkodni kezde 's igen elbúsult: hogy miért fáradjon ezentúl, miért mi haszna mívelte lelkét, 's hogy ő már három éve küzd e' nyilatkozás ellen, mellynek végre még is ki kellett törni.

Én soha nem gondoltam ezt, nem is sejtem. Nagyon sajnálom hogy ő néki is ez juta eszébe. Bár soha ne történt volna így!

Midőn' ma reggel element, ismét feltámadt bennem a' sajnálkozás. Úgy hiszem, ez, utolsó itt léte vala. De nem is szeretném már találkozni vele, mert mindég zavart 's tartózkodva kellene lennem társaságába.

Apámnak sem jól esik e' tett. ő azt

hívé egyedül az ő barátsága miatt látogatja őt Pap Endre, 's sajnálja hogy nem így.

Mi megfogunk rólla mindég emlékezni, mert becsültük őt, 's sok szép órát eltöltőnk társaságában.

Februárus 19.

Kende Gusztáv egy néhány darab könyvet küld nekem igen csinosan bepakolva. A' könyvek mind francziák. Lessz egy darabig lectűröm. ő még többeket is ígért adni ezután is. Ezen örülhetek, mert ezentúl őt biztosan kérhetem ezért. Pedig csak szükséges valami elszóródás a' léleknek, 's az olvasás az; — 's nekem még olykor 'a rajz is ezen felül. Mi gyakran vagyunk magányosan.

Mártius 15.

Az este későn érkeztünk haza Vajnághról, igen sok bajok után. Nagyon sötét volt már mikor a' falut elértük, 's lovaink egy mély vízzel fedett árokba estek, és szekerünk felfordult. Apám, anyám, inas mind kiugrottak, De én elvesztem néhány pillanatig eszméletemet, 's nem tudék magamon segíteni, azután kiabáltam, míg végre az inas ki húzott a' szekérből. Egyik ijedés a' másikat érte. Most Marit nem láttam sehol, igen megijedtem hogy vagy a' viz alá esett, vagy ha ki menekült is az ijedség miatt nem tud szólni 's valóban lesz oka megbánni hogy eljött velünk a' Máramarosba. De nem sokára megmllantám őt egy ház alatt már bent a' faluban, lármát csinált a' ház alatt, 's emberek jöttek ki segíteni lovainkat, de sok bajlokodás után sikerülhetett ez.

Ismét új ijedség. Egy néhány asszony isi hozzánk jutott 's beszélték: hogy Mihályné néni haldoklik. Alig tudék e' sok rémület miatt haza gyalogolni, mert már nem merénk szekérre ülni. Itthon aztán megtudám bizonyosan hogy néném nem nagyon beteg. »A' vér nem válik vízzé,« most tapasztalam magamon. Igen ritkán látom Mihályné nénit, a' gyakori látás nem tarthatja meg szívemet hogy ne felejtse el őt, szülőimmal haragba él, 's még is milly nagyon megrémültem midőn baját hallám.

Az úti viszontagságok szinte elfelejtetek velünk a' kellemes időtöltést Vajnághon. Pedig valóban jól mulatok magunkat. Házunknál mindig volt valaki, kivel elbeszélgetheténk, 's mi is adtunk visiteket 's mindenütt igen szívesen láttak bennünket. Legkivált Pogány Károlyéknai Úrmezőn. E' nyílt őszinte család valóban szereti a' miénket. Pogány Károlynak szinte látszik arczán, mint szereti apámat.

[1843.] Február 18.

Néha ha valamely esemény igen meg hat, oly jól esik le írni. Ma azt hallottam, hogy Wesselényi Miklós megházasodott. Igen különösen hatott rám e' hír, minthogy most különben is ingerlékeny vagyok, és gyenge. Annyira elfogultam, hogy nem tudtam szólni, még gondolni sem; — be mentem a' mellék szobába, egyedül szerettem lenni. Néhány pillanat múlva ezen beteges ingerültség csillapult. És most úgy tet szett, mintha két különös érzésen leptem meg magamat, egyik egy kis bosszúság volt, másik fájdalmas csalatkozás tetteiben. Hijába úgy volt, most néhány óra múlva szégyenlem is, de nem tudtam örülni e' boldogságon és roszul esett az. Érzem, mi örökös talány a' szív, és mily nehezen tud felejtetni. Sehogy se tudok megbarátkozni e' házassággal. Midőn hallottam egyszerre élőmbé tűnt a' báró minden tökéletességeivel egész nagyságában. Én őt kis gyermekkoromban tanultam esmérni, és tisztelni, és csudálni, oly neme a' bámuló tiszteletnek keletkezett bennem melybe nem volt semmi mindennapi, nem földi, őt én dicsőítém, mint valamely prófétát a' szent korból mely nem ide való, és csak úgy tévedt le ide. Nem tartottam földi nőt méltónak hozzá, 's mindég azt hittem, hogy ezért nem házasodik meg. És most, megházasodott és elvette a' — szobalyányát! mily váratlan.

Február 19.

Ma sokat gondolkodtam a' Wesselényi házasságán, és igyekeztem ki békülni vele, és keresgettem benne a' nemest

gondosan, de nekem még se tud tetszeni. Igaz hogy nagy lélek kívántatik ahhoz, hogy valaki, nem szerelemből nem érdekből, hanem hálából valakit magához nőül emeljen. De azt mit ezen fizetéses szerencsés szobalyány tett, mások is megtették volna tudom, tán érdeme-sebbek. Vakságában örömetst ápolta volna őt oly számtalan sok. És azt mondják hogy nője *nem* szép és igen közönséges, pedig a' kit ő szeret nem lehet vagy nem kellene közönségesnek lenni.

Megfoghatatlan valóban az emberi természet 's még is, csudálkozhatunk és kárhoztathatjuk a' költőt 's rá fogjuk hogy nem ismeri az életet, ha ily különös dolgok történnek regényében.

Istenem be sokat, sokat jutott ő nekem eszembe.

Most úgy képzelem én őt, mint egy fényes csillagot, mely elveszte útját, és keresve tévelyg a' ragyogó égi pályán.

Február 22.

Ma egész nap egyedül vagyok. Apám Mamám Kölcsébe mentek át, az Ormosné kis beteg fiát látogatni. Guszti Károlyba van. Tegnapelőtt jöttünk haza Kölcséből a' Bakainé neve napja ünnepejéről, a' hol igen sokan voltak és én igen jól mulattam magam beteges formán is. Nagyon furcsán esett midőn Madarasy Károly igen nagy apreben-sioval szememre vetette hogy mily rossz szívvel láttam midőn a' napokba nállunli volt, 's sok keringéssel végre ki mondta^ hogy azt hiszi mintha én azért nehez-teltem volna rá hogy Máliékhoz szállott. Csak elbámultam én mikor hallám hogy eltalálta az igaz okot, mit igen óvakodtam észre vétetni. Ő apre-hendált 's

bajos volt kibékíteni, pedig hisz hízelkedtem hiúságának, de ő igen büszke lehet. 'S megvallom nekem is jól esett hogy mondta, hogy csak ként el ens égből szállottak azok máshová kik mi hozzánk szoktak. Madarasy mindég szíves volt erántunk és, igen derék, érdekes büszke fiú, nem örömet sérténém meg, ha lehetne. Azonba gyakran van perünk együtt.

Marit mindenki kérdezte, megszokván együtt képzelni bennünket 's hijába, nekem is csak mindég eszembe van ő, nem tudom elfelejteni, 's hogy nem volt ott hijját éreztem a' mulatságnak is.

Február 26.

Ma annyi sok holnapok múlva, csak ma láttam magunknál Marit ismét. Ormos Péternél jött látogatni, ki tegnapelőtt vesztette el kis fiát, 's igen szüksége volt a' vigasztalásra. Szerfelett meg voltam lépetve, mikor belépett, 's oly nagyon megörültem, mintha a' legnagyobb barátsággal jött volna hozzám. Igazán megválva, én oly igen megszoktam őt legjobb barátnémet tekinteni, 's úgy szerettem, hogy rajtam nem igen múlna a' barátkozás, bár ha tán okom isi volna a' neheztelésre. Azonba ő nem énhozzám jött, 's csak igen kevés ideig mulatott, átaljába mind a' kettőnkön¹ érzett valami erőtetés. Ó Mari Mari! ki ki hitte volna ezt? Apámnak itt is meg eszmérem jó szívét erántam, neki még rosszabbul esik e' felvont viszony azt véli, hogy nekem ki kell mutatni hogy sértve vagyok, mert máskép megvetésre való semmi lesznek kivel mindenki bánhat kénye szerint. És ennek úgy is kell

lenni, nincs semmi utálatosabb énelőttem is, mint a' ki másnak játékszere csak, kit ma jó kedvből emelhetni, holnap megvethetni. Ki becsülhetné így önmagát?

Még is meg nem álhatóm, hogy ez esetben ellent ne mondjak ezeknek. Igen fáj ha más most felhozza ezeket.

Mártius 27.

Több hetek oltá vagyunk már árvízzel körül véve, ismét. Az idén tán már harmadikszor. Igen nagy ínség van valóban ebbe a' faluba. Ó istenem hogy nem lehet rajtok segíteni! annyi sok éhezőt látok, de avval, a' kevés kenyérrel vagy étellel a' mit sokszor adhatok, hogy lakhatnának jól, 's mily kevésnek adhatok én annyi sok közzül. Szegény szegény apró rongyos sápadt gyermekek, oh milyen jókor kell megtanulni a' tűrést, szenvedést! Mig sokan ebbe a' korba a' czukros ételek közt is mérgesen válogatnak addig hány van a' ki hetekig is alig lát egyebet málékenyérnél, a' mi csakugyan rossz eledel, kivált magába. Szegény Mindák béres gyermekei milyen örömmel kapják el a' tálat, mikor meg kínálom őket. Ó istenem, miért is van e' nagy különbség az emberek közt? miért van hogy egyforma nemes teremtések, 'egyik a' bölcsőtől a' sírig nyomorog, a' másik egyik örömmel a' másikat cseréli fel, 's sokszor oly érdemetlen ez a' boldogságra, legalább, úgy látszik, 's a' másik a' szenvedésre. Ki tudna el igazodni! Azt mondaná valami józan okos ember most, ha e' betűk fennhangon kiabálnának: Mily bolond ábrándos beszéd, minden úgy jó a' hogy van. És én tu-

dom jól ha Ők volnának rossz állapotba, nem volna jól. úgy a' hogy van.

Míg én így nem láttam az éhség szükségét vagy is inkább csak sokak éhezését, mert hála istennek általános éhség még sincsen itt, mint Árvába, addig azt gondoltam, hogy igen nem-telen cél az evésért fáradni, s nagyon állati igyekezet, de most látom hogy leg-első legnemesebb az, hogy minden más ipar, 's magasztos vállalat és lelkesülés csak ebből van, csak ez után következik, és támad elő pálya és cél. Ha ez első szükségről gondoskodva van, a' nyugalom és kényelem könnyen megszerezhető kinek kinek sorsa szerint. Méltán számíták a' régiek istenített hőseik közzé a' ki a' gabonát feltalálta, nem volt nana egy se nagyobb jóltevője az emberiségnek.

Be szép rendeltetés az, ha az ember másokon sokakon segíthet, és be nagy boldogság ha lehetne mind azokon a' kiken szeretne. Van e' nagyobb boldogság mint másoknak és sokaknak örömet szerezni és látni, mily szépen vidámon tekintenek vissza. A' férfiak előtt nyitva van a' tér, de mi előttünk nemi, mi mástól függünk mindenbe de mindenben. Azt mondják igéntelenüi csendbe kell jót tennünk, de hányszor kell a' jó akaratnak igénytelen csendbe csak akaratnak maradni.

Mily komor, hideg, szeles és esős idő! Mily komor rossz kedvű is vagyok ma! Oly magányos és rideg ez az egész falu most ez árvízbe. Igazán a' magány is csak szép ég alatt, kedves tájon, 's szép körülmények közt nyugalom, különben fogság és elhagyatottság.

Az eső úgy szakad, mintha célja

volna mindent elseperni, 's megfosztani a' szegény népet a' reménytől is a' jobb jövődőre. Mily nagy mennyiségben terült el ez a' víz-elem, a' miből oly sok kár és haszon is támad. Különös, semmi sem élhet el nélküle, 's oly sok el hal benne.

Így magamba sok mindenféle jut eszembe most.

'S végtére is — mily kiálhatatlanul megunnám magamat, így magamba, így vasárnaponként néha, ha nem tudnám magamat elfoglalni. Most este lesz 's unalom nélkül folyt le ez a' nap is. Milyen soktól hallom mondani: de unalmas hosszú ez a nap! Bár ki mit mondjon is, igen jó ha az embernek van elfoglaltatása, 's ha tud valamit, és megérzi a' szépet, és nem nőtt úgy fel mint az állat a' minek csak ön magára van gondja, 's nem oly miveletlen hogy ne találja fel jól ön magával magát. Mennyi sok szép órát és éjszóródást is vigasztalást köszönök én csak a' német nyelvnek is, Édes jó szüleim de sokat is Köszönök én nektek!

Április 1.

Ó mi nagy károm volt ma! Virágaimnak egyik legszebbikét egy bimbós violát, a' mit én olly nagy és szíves gondadal telelék!, s mellynek virágát olly igen vártam egy harapással megette egy tinó. Ez ostoba állat nem tud másként gyönyörkdöni a' tavaszi zöldbe, csak ha, megeszi. Megsirattam, szép teljes violámat. Apám ezt látván igen megboszankodott rám, 's monda: hogy nekem már más nagyobb dolgokra kellene ügyelnem, másokért aggódnom, 's hogy hagyjam más tárgyra búvamat. Ó apám nem

is képzelem, hogy a' sok más nagy dolgok mellett, milly kedves nekem a' virág, talán szinte olly kedves nekem a' virág, mint neki a' gyümölcs. Nálunk csak, Guszti szereti még úgy a' virágot mint én. Mi sokba simpathisálunk.

János bácsi hozott vagy 30 rozmarin oltást nekem az elébb, kárpótlásul az én kedves violámért.

Április 5.

Igen gyönyörködöm a' vászonmunkáiban, ha valamit dolgoznak körülte olly nagyon örömet szeretem nézni, 's szeretném is minden munkáját megtanulni. — Már a' fonásba sok előmenetelt tettem, 's a' télen majd mindég fontam esténként, 's gyakran nappal is. Szőni is tudok egy kicsit, de az idén jobban megtanulok. Most a' fonalat tekertetjük gombolyagba, 's én ma igen gyönyörködtem, abba mi sebessen halad e' munka, Az is a' szép e' vászon-munkába, hogy láttatja van a' dolognak igen hamar, 's hogy mindjárt érzi az ember hogy nem hiába fáradozott. És osztán látni az össze tűrt kész vászondarabokat, 's gyönyörködve sok darabban, 's tudni hogy e' vagyont gondoskodásunk 's sokba munkánk után birjuk, — valóban szint-olly öröm a' gazdasszonynak, mint a' gazdának ha asztagjai előtt áll.

Április 13.

Mihály és János bácsi ma valamely darab földön igen össze haragudtak, 's, egymásnak minden roszt elmondtak. Nincs hát már remény, hogy a' testvérek valaha megbéküljenek. Mali, Mari és én, mind a' hárman igen búsulunk ezen, 's kivált szegény Mali ki ismeri

mily indulatos az ő apja. Igen kérte is őt, hogy tekintené legalább őtet, ki már felnőtt, 's ne háborogna testvéreivel és ezt Mali szívből óhajtja mert ő neki igen jó szíve van. Mily kár ezen Mihály bácsiba hogy oly haragos, ki más-ként oly jó ember. Azt monda ma nekem nője hogy minden Kölcsey heves — ezt ő mintegy mentségül monda férjének. Igaz a' hév még nem rász: mert, Warme ist Lében, Kalte ist Tod. De őrizzen meg az ég bennünket olly hévtől, melly már harag.

Azt beszéli Nagyanyám, hogy még hajdan, mikor egy egy várért vagy kevesebért a' hatalmas urak sok vért' ontottak, hadakozással; egy Kölcsey is hadakozott egy Domahidyval 's megölte azt. Az özvegy Domahidiné pedig megátkozá őt, hogy, ne lenne soha egész családjába egyik atyafi a' másikkal békébe Ez kegyetlen átok volt, de isten nem halgát ja meg az ilyeneket, mert bár apáni 's János bácsi haragban élnek is bátyjokkal, mi gyermekei igen szeretjük egymást 's szülőink se eillenzik már hogy járjunk egymáshoz.

Április 15.

Még, talán sohasem vártam olly nehezen a' tavaszt, mint most. A' zivataros idő már elég unalmas is lehet, 's a' fellegetes ég már maga is képes elkomorítani az embert. Mert a' természetnek valóban igen nagy hatása van a' kedélyekre a' ködös borongós időben busább az ember, a' napfény pedig mindig vidámító. Most is ha egy pár órára vagy napra kisüt e' kedves meleg fény mindnyáján jobbkedvűek vagyunk. Még a' tavaszi zöld sem olly szép borongós ég

alatt, — minden minden olly bús, a' zöld oly setét. Máskor már e' hónap közepén ha kinéztem ablakunkból kis kertemre vagy meszebb a' zöld mezőre a' fü a' zöld vetés ezer színbe ragyogott harmatosán a' napfényében. Most még a' fák is csak alig kezdenek berkezni.

Apám is félti a' rószi időtől vetéseit, nem hiába, már több év óta csalta az meg őt. A' csalatkozás pedig igen fájdalmas illy esetben neki, mert a' gazdálkodás minden ága közt legtöbb gondot fordít a' vetem ényezésére, 's szinte szenvedélye ez. Bár ne adná az ég hogy most is hiába iparkodott.

Április 17.

Egy Tótaszszony igen átkozódott mostanába ezen faluban, ön magára mondott szörnyű átkokat. Férje megszólítja hogy ne beszéljen, mert nem tudja kire fordul átka. Estve mikor haza ment az asszony házához nagyobbik fiát. szörnyű kínok közt rángatódzva találta, még e' betegség soha nem volt fián. Most jutottak eszébe az asszonynak átkos szavai, mert éppen azon kínok közt szenvedett fia mit ő magára kívánt.

Mily egyszerre el érte a' szegényt a' büntetés! Sokan oda futottak hozzá és sajnálkoztak rajta, 's mindenki az átkok következtetését hiszi. Bár csak igazán hinnék hogy ezen sok átok mit ök, ezen, szegény nép egymásnak elmondanak, 's gyakran a' gyermek szülőinek 's ez viszont neki, s önmagoknak is — nem, marad büntetés nélkül. Gyakran elirtódom mikor ily eket hallok. Pedig elhihetnék hogy az isten igazságos. Én már többször láttam hogy valamely emberre

elkövetkezett a' visszatorlás — vagy büntetés.

Április 19.

[Részlet] Telemaque kalandjaiból.

Április 22.

Igen szép tavaszi nap volt ma, 's szülőim kimentek a' mezőre, széljel nézni a' szántóföldek között, 's én elmentem vélek, és igen jól éreztem magamat künn a' szabadban járkálván, olyan nagyon jól, hogy bár mi mulatságba sem lehetett volna jobban. Ó hogy is lehetett volna máskép' Látván a' derült kék eget melyet olly régen óhajtok egészen fellegtelenül elborulni a' zöld mező felett, melly szinte éledni látszott a' nap meleg étül. A' zöld mezőn pedig néhol munkások dolgoztak, másutt ismét fejer marháik legeltek. Minden munkálkodásba volt, 's ez a' kedves tájnak igen szép, vidám tekintetet ada.

Apám gyakran — mikor terveiben megcsalatkozik — igen bosszankodik eldődeire, miért választanak e' rossz vidékeit két folyó közt lakást. De én mindég mentem a' szegény öreg urakat. 'S valóban kiesebb lapályt, mint kivált Cseke és Kölcse tája alig választhattak. Mindennel bir ez, mi egy vidéket széppé teszen, szép kígyódzó folyó, túl rajta kék hegyek, téres mező erdőtől szegélyezve. Énnekem igen kedves e' vidék, azért e' hogy szülőföldem, nem tudom, de ha soká távol vagyok tőlle 's ismét meglátom, mindég meg lépetve vagyok általa.

Április 23.

Mari nekem egy igen szép bizodalmat mutata hozzám, minek nagyon örven-

dek, miért ő ezt senki eránt nem teszi, mivel igen kevés beszédű. 'S a' halgató embereknél már tapasztaltam, hogy nem bizodalmasok. De nem is fogok én e' nyíltságával visszaélni, hanem viszonzom azt neki mindég, mert én őtet igen szeretem, 's szánom is, mert ő anyátlan.

Különös az a' sympathia. Sokszor beszélünk rólla Marival, mint vonz már valakihez első látásnál is, 's már a' gyermek is érezi, 's vele nevelkedik az. Mi gyermek korunkba is szeretők egymást, mindég jól kijöttünk játékinkba, 's mióta felnőttünk, nőtt barátságunk is.

Április 29.

Horváth Gábor — Ungvárból — két napi itt mulatása után, ma ment el töltünk. Igen jól mulattuk vele magunkat mert ő nagyon beszédes és udvarias, Csakhogy néha igen is hízelgő, és sokszor megpirítja az embert. Mi lányok talán mindnyájan, hozzá vagyunk szokva ;a férfiak hízelgéseit el nem hinni, 's, még ha ollyat mondanak is mit igaznak gondolunk, mihelyt hajlongva adják elő, mindjárt kételkedünk benne. Furcsa módjok is. az nekik a' lányokat erővel elakarni hiúsítani, 's ha szép beszédeiket kötelességeiknek nem tartanák el nem hinni, nagyon is lehetne akkor nekik minket szegény leányokat a' hiúságért csúfolni.

Április 30.

Igen meglepett bennünket Kende Lajosné ki három holnapi itt lakása után ma adta meg az első visitet. Nekem nagyon megtetszett ő, mert igen szerény és kellemes. Mikor bejött egy ideig na-

gyon zavart volt, ez nekem apám előtt melegség lehetett, mert igen haragszik reám ha idegenek előtt zavarba jövök, mondtam is neki, hogy Kende Lajosné is zavart eleinte, pedig asszony, kinek már vendégeket kell elfogadni 's vélek beszédet kezdeni; megengedheti hát nekem, a' genírozottságot.

Május 4.

Egy szegény cigányasszony jött kol-dúlni tőlünk. Alig tudott állani az éhségtől, kezei reszkettek, 's olly nagyon el voltak száradva, hogy nem voltak vastagabbak egy kis gyermekénél. Soha sem láttam még az éhezésnek illy mar-talékját, 's ennek láttánál, mintha ke-resztül nyilallott volna szívemen és fejemen, egy kimagyarázhatatlan fájdalmat éreztem, milyet még eddig nem.

Reggelimet oda adám a' cigánynőnek és délig nem ettem, de alig várhatám el az ebédet. Sokszor nem szoktam reggelizni, de illy nagyon tán soha sem éheztem meg ebédig. Talán tudtomra akará adni az isten, mit tesz éhezni. S én csak fél nap nem ettem, de ez asszony napokat kínlódott az éhség miatt. 'S hányan vannak illy szerencsétlenek e' szűk időben. Rajtok csak a' jó Isten segíthetne! Nem csak ezen faluból, nem' csak ezen Vmegyéből koldulnak egész családok, hanem a' szomszéd megyékből is átjönnek szekerekkel. Kimondhatlan keserű érzést gerjesztenek az emberben, mert mindeniküket fel nem segítheti.

Egy naposnénk a' minap megfogá két gyermekének kezét, 's behozá apámhoz, hogy ha valamit nem ad nekik elhalnak éhen. Apám adott nekik de ad ő

még más sokaknak is. Az ép koldusokra haragszik, 's most még is nagyon szánja az éhezőket, 's sokat ad nekik. A' jó isten bizonyosan nem is felejtí ezt el apámnak 's meghalgtja könyörgéseit.

Május 6.

Ma átjött hozzám Amáli, 's igen felháborított beszédeivel. Eleinte sokat dicsekedett öltözeteivel, 's másokkal, utóbb talán akaratra ellen igen sértegetődzött. Én hallgatok, de nagyon rosszul estek beszédei, mi mint mondják szülőink, arczomon is észre vehető volt. Mikor elment Amáli még akkor is igen komor és rossz kedvű voltam, 's nem bírtam magam megnyugtani. — 'S most ismét tapasztaltam mi megbecsülhetetlen jók a' jó szülők. Elő vettek ők engemet, 's soká beszéltek velem, megmagyarázák, mi kicsinységek az ilyenek az életbe, 's mint nem érdemesek hogy csak egy órát is elrontsanak. Intenek hogy né hallgassam meg az olly beszédet mi felháborít, Amáli dicsekedéseit és oktatának egykedvűen hallgatni, mert az; ilyenek könnyen vezethetnek irigységre, 's az irigység azt mondja apám a' legnagyobb bűn. Lassanként lecsendesítenek ők az én kedves szülőim engemet, 's most már egészen nyugodt vagyok 's köszönöm istennek, hogy nekem olly jó szülőket adott.

Május 8.

Náczi egy levelet hozott apámnak Majomitól Guszti egykori nevelőjétől. Három événél több, hogy elhagyá Gusztit, az óta nem tudánk semmit rólla. Most nagyon melegen ír apámnak, há-

láját fejezi ki szívességeiért, 's kötelességének tartja jelenteni, hogy ő már ez élt ért, mert rendes pap. Igen jól esett, megemlékezése. Apámnak pedig különösen, mert mint mondja nincs ritkább a' háládatos embernél, 's ő igen sokat csalatkozott.

Május 17.

Eltöltök e' pünköst ünnepet is, mindnyájan megelégedve, mert együtt voltunk, nagyanyánk és Guszti is velünk. Azt szokták mondani, hogy a' Kölcseyek, nem igen jó atyafiak, még is nekem úgy tetszik hogy sehol sem mulatnak olly jól mint együtt. Mind a' három napjain az ünnepnek voltunk nagyanyánkkal a' templomba. Mindég érzékenyültem, valahányszor reá tekintek a' templomban, olly híven, olly ájtatosan imádkozott ő, olly elmerülve, mint egy szent, hogy ha mi leányok néha egy két szót súgtunk is egymásnak, engem ugyan egy tekintet ő reá, elég volt elhalgattatni. Ha mindég nagyanyánkkal mehetnénk templomba, úgy talán lassanként elszoknánk a' suttozásról, miért már annyit intenek szülőink 's ez bizony igazán nem is szép.

Ma meglátogatónak benünket Luby Zsigmond és Pongrácz Károly. Luby sok érdekes újságokkal mulata bennünket, igen ügyes előbeszélő. Pongráczot, távol rokonunkat ma látók először, ő olly víg eleven és tréfás, hogy Mari és én, szüntelen nevettünk társaságában.

Május 23.

Most mindég a' kertbe dolgozom, egész szenvedélyem a' kertészkedés. Nagyön örülök mikor kertemet tisztán

láthatom, 's mikor látom hogy serdülnek a' virág plánták az én ápolásom után.

Május 25.

Luby egy nagy csomó hírlapot küldött át nekem elolvasni, ő négy hírlapot járat magának. Kivált az Atheneummal igen jól mulattuk magunkat. Mamám olvassa azt előtünk, míg mi apámmal mellette ülve hallgatjuk, én varogatva, ő pipázva. — Mamám igen szépen tud olvasni, de nagy gyakorlottságot is szerzett magának, mert igen sokat olvas, legkedvesebb mulatsága ez. Én most már régen, csak keveset szoktam olvasni, 's ekkor is többnyire német vagy franczia könyvet, hogy el ne felejtsem e' nyelveket, miket beszédbe úgy se gyakorolhatni itt, e' tájon; legfeljebb Marivallal beszélünk együtt németül, de ezen beszéd csakhamar magyarrá változik, mert mikor valakinek beszédét hozzuk fel mit ő magyarul monda, mi tulajdon szavait akarván elmondani ezt természetesen magyarul kell tennünk, erre a' felelet illy nyelven következik, 's figyelmeztetnünk kell egymást hogy ismét németre térjünk vissza. Pedig csak nem akarnók elfelejteni, mire jó szülőink olly drágán taníttattak bennünket, ők olly nagyon akarták mindég, hogy mi a' nevelőben mindenkép nevelődjünk. Milly hálátlanság volna töllünk hát nem igyekezni rajta, hogy ne felejtsünk!

Május 28.

Most apám két napig neheztelt rám, mert tréfálódva beszéltem vele. Én igen gondatlanul tettem ezt az igaz, de épen a' Gaal satyrájit olvasta mamám az

Atheneumból és ez nekem különös tréfás kedvet csinált. Apám azt monda, hogy a' gyermeknek nem szabad apjával tréfálódni. Mamám megdorgált, apám nem, de két nap nem neszeit hozzám, mi nekem igen tájt, az olta mindég komor voltam. Mari többször kérdé: hogy tán fejem fáj, de nem volt kedvem 'elmondani komolyságom okát. Ma reggel szólt apám, előszer szívesen hozzám két nap olta, 's engem egészen megvidámított.

Június 2.

Ma nekem mindég nagyon jó kedvem van. Különös okom nincs az örömré és még is olyan belsőleg, igen jól érzem magam. Én gyakran vagyok ilyen érzelemben, néha nem is tudom miért már reggel íelébredtemkor, igen vidám vagyok 's egész nap danolok, tánczolva járok nevetek. Minden kis apróság is meg tud engem örvendeztetni. Nem tudom van e' valami a' sejtésbe, de még kis gyermekkoromban arra taníta istructorem, hogy: az ember egy pillanatig sem hathat előre, és így nincs sejtés. Még is valahányszor illy ok nélkül vidám vagyok, úgy tetszik nekem, mintha egy nagyobb örömré kellene az üly kedvet követni, 's mintegy önkéntelen felötlik bennem: hogy a' sejtés talán néha még is igaz lehet, 's ha nem épen nekem jön örömré, jöhet kedveseimnek; és ezt — ha lehet sejteni — miért ne érezném én meg ki meleg részt veszek sorsokban? 'b ki tudja, váljon nemi adá e' meg isten az embernek kit olly nagyra teremte, hogy némely pillanatokba megsejtse a' jövőt? —

Június 7.

Igen megrémültünk a' reggel. Anyám lábánál ülve épen hírlapot olvastam neki, mikor egyszerre valamely zörejt hallánk, — mamám ijedve felugrik ültéből. Ő vele megrázkódott a' szék, de én csak a' zörejt hallám, 's még is olly igen megrémültem, hogy alig tudtam felállni ültemből. Földrengést most éreztem másodszor éltembe, de mikor először éreztem, még azon korban voltam, midőn a' föld alá süjjedésnél, nem jutott más eszembe, mint hogy ott tyúklábon forgó arany várat találok, mint a' meséből tudtam.

Június 20.

Néhány nappal ezelőtt, ismét új félelem és aggodalom ért bennünket. A' falubeliek már a' földrengéskor is minden féle rosszat jósoltak, megkellett azon hitben erőssödniük, hogy a' földrengés valami rossznak előzője. Ollyan nagy jégeső hullott egy délután e' napokban, millyenre itt kevesen emlékeznek. Én nem tudtam volna hinni, hogy olly darab jegek eshessenek, mert az apróbbak is voltak olly nagyok, mint egy dió; hogy bár — midőn a' jégesés megszűnt, — igen melegen süttött a' nap két óra múlva is lehetett az udvaron jégdarabokat látni, 's a' föld a' kertbe még inkább a' mezőn, csupa lyukacsos volt. Apám mindjárt a' jég megszűnte után, kiment a' mezőre, hogy meglássa iszonyú kárait, mi alig várhatva hazajöttét, elébe mentünk, de milly édesen valánk meglepetve, mikor őt vidáman élőkbe jönni látók, 's mikor elbeszélte: hogy a' jég nekünk csak kevés kárt tett, 's hogy

nincs oka búslakodni. Harmad napra mi is meg néztük a' mezőt, mamámmal, és mi más színben találtuk azt! Az ezelőtt gazdag vetések, mellyek alig bírhatták kalászaikat, sokhelyt a' földig leverve feküdtek, máshelyt pedig ősze zavarva kalásztalan álltak ott. Különös járást tesz az a' jég, néhol, egészszen el van egy darab vetés verve, míg szomszédja szinte bántatlan maradt, néhol ismét sok vetések vannak megrongálva, 's másott nagy darab helyek épek. A' mi vetéseinket szinte mindenütt meg kímélte a' jég, és e' kegyelemért nem tudunk elég hálát adni istennek, ki oily hatalmas hogy az emberek egész évi iparkodását és reményét, egy óra alatt semmivé teheti.

Június 29.

Ma nagyon váratlanul lepett meg Győri Dani bennünket. Sokáig reá nem ismerek, az neki a' mint észre vettem nem jól esett. De ki tehet rulla? — Hogy ő itt Ferencz bácsinál patvarista volt, annak már négy éve. 'S mind gondolhatám én, hogy ő itt legyen Gömörből?

Július 1.

Szegény Mali ma ugyan rosszul járt. Egy rokonunk lakodalmáru jővén haza, a' lovak elragadták, ő a' kocsiból kiugrott, 's úgy megütötte a' fejét és a' nyakát, hogy ájulva rogyott össze. Én nagyon megijjedtem rajta, mihelyt megtudtuk hogy haza érkezett, mindjárt átfutottunk hozzá Marival, 's őt halványan és betegen lelénk. Szegény Mali! azt mondják igen jó kedve volt a' la-

kodalomban. Apja a' leggyöngédebb szeretettel ápolja.

Én is vágytam a' lakodalomba, mi jó hogy éppen ekkor jöttek vendégeink.

Július.

Gusztai haza jött a' szünnapokra Szathmárrul. Két hónap is leszünk most mind a' négyen együtt. Mamámnak megszűnnek rossz álmai. Nem is tudom miképpen, hogy mikor távol van valaki kedveseink közzül, mindég rossz álmaink vannak felőle.

Július 7.

Ma ismét jó hasznát vettem az abroncsjátéknak. Kovács Főbírót esküttjével és patvaristájával jó ideig mulatám e' játékkal, 's mindnyájuknak igen megtetszett az in másam nagyon szeretem e' játékot; — átaljában minden olyat miben nem kell üllni. Olly unalmas, az a' sok ülés.

Július 16.

Kölcsey Ádámné bár több egv heténél hogy hazajött Pestrül, még is csak ma látogata meg bennünket először, fia és öcsé Luby 'Siga kíséretében. Eleinte igen hideg volt erántunk 's csak; sokára derült fel, — bizonyosan ismét azt gondolja hogy haragszunk rá. Pedig én oly nagyon megörültem neki, — nekem ollv sok szép napok tűnnek fel látásánál.

Július 17.

Ma volt először nállunk Ormosné, miolta kis fia meghalt. Szegény még most is igen bús. Bár mit beszéltek is

vele a' többi vendégek az Ő szemei mindég könnyűbe voltak.

Olly égető és zajos fájdalmat mint az övé? volt kis fia temetésén, nem is képzelhetek. Mikor reá néztem, mintha öszsze szorult volna szívem, a' helyett hogy vigasztaltam volna sírtam vele. Én olyan rossz vigasztaló is vagyok. De micsoda vigasztalás is lett volna az, melly az ő anyai fájdalmát felérje!

Július 30.

Most már vége van a' nagy dologidőnek. A' miért egész nyáron olly sok kéz fáradott, most be takarítva van a' csűr körül. Apám egész gyönyörrel 's önérettel szemléli terméseit. De a' gazdaszonyság se kis tereli illy nagy dologidőn, ezt én tapasztalhattam most, illy nagy részt mint most nem vettem benne, eddig. Mindég azt hitték én rollam gyerekkoromban, hogy nem lesz hajlamom a' gazdasszonkodáshoz, és pedig egész örömem van ha valamit teszek benne, 's egész meglegedésem.

Július 31.

Ma a' mint a' gyümölcsösből haza jöttünk, egy ismeretlen úr jött élönkbe az udvaron. Egy királyi mérnök vala Budáról ki mint mondja engem Pesten esmért, 's most meglátogatott. Én nem emlékezem hogy láttam volna valaha, de ő még a' helyt is megnevező hol beszélt és tánczolt velem. Később nekem is ismerősnek tetszettek vonásai, de semmikép sem tudok visszaemlékezni hol láttam. Furcsa volna ha mindketten csak sejdítnők hogy láttuk egymást, 's később jutna eszünkbe hogy csalódunk.

September 2.

Apám ma Máramarosba ment valami peres dolog miatt, Mamám bátyjával. Soha életembe nem képzeltem olly finnyás természetet, mint ezen bátyámé, ő mindent utál megenni mi nem a' maga házánál készül, a' maga kútjából hozott vizet az útra. Némely háznál és némely 'emberekkel is utál lenni. Szegény bácsi, neki valódi tereh az utazás, míg másnak legfőbb gyönyör.

September 4.

Miolta itthon van Pepi néni, ma voltam nálla másodszor. Mariékkal mentem, s részint az ők kedvéért. Menyire megvalánk lépetve, midőn beléptünkkel ismét ott találók. Lubyt. ő igen kedves rokona lehet a' néninek, mert minden nap meglátogatja. Mari és én igen kívántuk őt ott nem Lelni újra, mivel Pepi néni nagyon is figyelmesen tekintgete mindenikönkre mikor öcscsével beszéltünk, 's e' figyelem minket egy kicsit zavart; — 's mivel mind ő mind öcsce meglehetősen tudnak kritizálni, s hiúság is van bennök egy kicsi.

— Pedig kivált én már megunhattam a' sok kritikát. Nekem minden tettemre és szavamra figyelemmel vannak. Néha még azt is megtudják, bálba mit beszélek ismerősömmel. 'S ha némellyekkel tovább beszélgetek egy pillanattal mint másokkal, már elmondják hogy azok engem érdekelnek. 'S mennyi kritikára adott 's ad még most is alkalmat az én olvasgatásom, 's mint hiszik némelyek hogy én valóságos íróné vagyok, 's rövid időn egy munkával fogom őket meglepni, 's e' felett mennyit bölcselgettek 's gúnyolódtak némellyek! —

De különösen én ezt naponként inkább megszokom. Hányszor sírtam, csak egy pár év előtt is, mikor illyet hallottam, 's most ha néha boszankodom is, többször nevetek rajta. Apám sok okoskodásinak köszönhetem e' ezt, vagy annak hogy én is érek éveimmel?

September 8.

Ma jöttünk haza Szathmárról a' vásárról. Nekem semmi dolgom nem volt ott, még is örömet mentem el, mivel többnyire mindig találkozom esmerőssel. Ma is többel találkoztam, de leginkább örvendek Kovács Pepinek. Nagyon szeretem én azt a' két Kovács lányt, barátnőim között ők a' legkedvesebbek.

September 13.

Olly kellemesen telt el az a' tennapi nap! Olly kedves napom volt az nekem. Barátnéim legkedvesbjei — a' két Kovács lányok — látogattak meg. Valahára teljesítették ígéreteiket, 's nekem látogatásokkal egy igen-igen kedves meglepetést csináltak. Szülőim is igen örvendek neki, mivel nagyon becsülik egész családjokat. Szinte meglepett mily vidámon mulattatá őket apám, ő a' ki nem mindenkor szereti a' vendéget. De ki is ne szeretné ezt a' két lányt? ők olyan kedves jó leányok, 's olly szelíd, nyájasok, hogy mindjárt megnyerik a' szívet., 'S én legalább miveltebb leányokat ő nállok nem ismerek Szathmárba. Nellit már gyermekkoromban is esmérem 's már akkor is barátnék voltunk. Most is felhoztuk gyermekkorunk, 's édesen emlékeztünk vissza a' korra, mikor olly keveset óhajtánk, mikor egy új babkalap, új bábedény egész boldog-

ságunk tévé, 's mikor még a' bálákba olly édesdeden aludtunk. Most felnőt-tünk, de még mindig a' régi barátnék vagyunk. Pepit később esmérem meg, de nem kevésbé szeretem őt is, ki csupa jószág.

Milly szerencsések e' lyányok! ő rol-lok mindenki szeretve emlékezik, 's milly szerencsések testvéreik is kik mind becs ültetnek 's kik mind kitűnők. És egyik bátyjok — Bencze! — milly ideá-lis ő! Nekem mindig úgy tűnik fel képzeletembe, mint a' regényes lovagkor érdekes énekese.

September 24.

Tegnap jöttünk haza Lázáriból. Én tovább voltam ott egy hétnél, mert be-teges voltam, 's jó mamám nem mert utaztatni. Szegény nagyanyám! Oly szíve-sen járt körülöm, oly meleg részvéttel tudakozá fájdalमत, hogy jobban érez-tem magamat mikor vele beszéltem. Én nagyon is jól érzem magam nálla, ház, udvar, kert, minden érdekes itt előttem, mindenütt játszó helyeimre emlékezem, hol olly sok boldog órát értem, mikor gyermekkoromba itt voltam. 'S szegény nagyanyám! oh örökre elfelejthetlen marad ő nekem, kimondhatatlan az a szeretet az a' remegő gond, mellyel kis gyermekkoromba örködött felettem, — oh bár kipótolhatnám neki valaha!

Lázáriba most Eötvös Tónival igen megbarátkoztunk egymással, 's igen gyakran voltunk együtt. Nem hittem hogy mi ketten ennyire össze jöjjünk, mert büszke lyány ez a' Tóni, szeretné ha más keresné az ő barátságát, nem pedig ő a' másét. Én pedig mikor ezt észre vettem épen semmi hajlamot nem

érezek magamba utánna járni, büszkeséget büszkeség követe — míg végre ő jött felém barátkozni. Most már szertjük egymást és bizodalmasok vagyunk. Jó leány ez a' Tóni pedig, nyílt, szíves meleg és víg, én most igen megszerettem.

Octóber 1.

Ma olyan rossz napom volt. Apám nagyon haragudott rám és nagyon megszidott. Vigyázatlan voltam ugyan, de tudatlanságból. Horváth Gábor szinte egy hétig volt most itt, 's ez idő alatt mindig kérte emlékkönyvem, hogy vihesse el és rajzolhasson bele valami tájképet. Én nem akartam adni könyvem, de ő annyit kérte, hogy végtére oda Ígértem egy pár hétig, míg a' rajzot elkészíti, mert már rég is óhajték belő egyet. Mikor elment, Apám nagy haraggal hozzám jön 's szid és fedd hogy mikép merem emlékkönyvem egy idegennek oda adni, 's megmagyarázza hogy mily illetlen ez 's hogy én e' tettel nagyon hibáztam. Ekkor vettem észre magamat, ekkor kezdtem aggódni 's keservesen sírtam, 's szégyeltem vigyázatlanságomat. Nekem nem is tudom, hogy nem tudott eszembe jutni apámtul most az egyszer tanácsot kérni; — de hiszen apám éppen akkor érkezett haza Debreczenből, e' csekély tárgy mikép jut-hata eszembe, — mamámat már az előtt megkérdeztem!, 's ő nem látta illetlennek e' tettet; — 's osztán Pesten laktomba láttam hogy a' lányok kiadták emlékkönyveiket kezökből, hogy írassanak vagy rajzoltassanak bele. Csak mikor apám felvilágosíta eszméltem fel. Miért is nem tudtam legalább egy órával

előbb! De csak most vehessem kezemhez emlékkönyvemet, felfogadom, hogy soha-soha nem adom többet ki.

Apámnak némely szavai igen rosszul estek, de még is most mikor már én is lecsillapultam, mellyen érzem, milly nagy hálával tartozom én az illy jó és okos apának, ki sok rosztól megóv engemet, 's mindég oly szívesen vigyáz lépésimre.

October 30.

Ezen hónapba mindég oly nagyon elvultunk foglalva Mamámmal, a' Guszti ki készítése miatt, hogy semmi mást nem tettünk, mint szünetlenül vártunk és kötöttünk számára.

November 6.

Ma ment el szegény Guszti tőllünk a' Debreczeni oskolába. Igen rossz idő volt útjára. Nagy Elek is vele ment, apám kísérte be őket. Mi ithon magányba maradtunk, és a' magány, e' kellemetlen nap még inkább elbúsíta bennünket. Olyan keserű az elválás, és nem szokhatunk soha hozzá, habár rövid időre válunk is el. — —

December 1sőjén 844.

Ma Bulwer Maltraversjét olvastam ismét. Valahára ma megint hozzá juthattam e' kedves könyvemhez, — valahára anyi idő, anyi sok hetek múlva. Nem is tudom hamarjába hány hónapja, de igen regen olvasom már e' könyvet, melynek minden lapján uj meg uj gyönyört és elragadtatást találok, melynek minden sorából oly felséges gondolatok szóllanak. És mégis oly ritkán veszem elő Maltrawerst. Azok kik engem oly nagy olvasónőnek olly könyvbúvárnak hisznek, kik nem tudják az én környülményeimet, nem hinnék ezt, ha mondanám nekik. Hadd ne hiddjék, már megjöhettek benne hogy hijába, bánok ilyeneket. Egész nap varok vagy más dolgokat végzek a' ház körül, 's csak késő estve hagyok fel azokkal, mikor már nem láthatni; este pedig az egész család együtt ülünk, én varok vagy ; kötünk, 's két vagy három este hetenként hírlapot olvasunk, valaki közölünk ; fennhangon, és csak vasárnap találkozgatnám Maltraversel, de ekkor vagy idegenek jönnek hozzánk, vagy a' lyá- ; nyok, kikkel ismét többnyire az 'egész nap eltelik. Miolta Maltravest olvasom szinte vágyakozom a' vasárnapokra.

December 8. 844.

Csak eddig írhattam a' múlt vasárnap; félbe kellé szakasztanom, előbb Mari, utóbb a' Plébanus jött hozzánk, Maltraversből némely kedves helyeket akartam kijegyezni ide, hogy későbben is gyönyörködhessek olvasásokon, és hogy majd, midőn idősebb leszek is láthassam, mi gyönyörködtetett ifjabb

koromba, milly gondolatok és érzelmek bájoltak el egykor. De olly igen nehéz a' választás! E' könyv mindenütt egyaránt érdekes, különösen pedig a' világról 's emberekről, és ezek történetírói nézetek benne. Bulwer valóban gazdag keblének egész kincsét rakta le e' könyvben, a' nemes gondolatok és szent felséges érzemények egész tengerét. Valóban gyakran csudálkozva gondolom, hogyan lehet egyetlen embernek illy sok gondolatja és illy gazdag és erős; képzelődése! Oh igazán, az isten végtelenül dicső és tökéletes, az emberbea lényének csak egy szikráját lehellé 's ez mi nagy, mi nemes tud lenni! 's mennyi érzemény, mennyi láng el tér keblében. Milly dicsőnek kell lenni i> Neki, ki a' keblet és lelket teremti! Azt mondják: az ember a' teremtés remeke és az is bizonyosan, csak ő benne van a' szent szikra, melly az istentől jön.. És még is, hogy lehet, hogy az isten ki mindnyájunkat szeret, némelyeket gazdagabb tehetséggel áld meg, mivel érdemelhetik meg ezek, hogy születésekkor már nagyobb mértékben száll rajok az isteni szikra? De bizonyosan születésünkör mindnyájan egyenlők vagyunk, ekkor még nem tehet külömbséget köztünk jó atyánk, a' körülmények és a' kör mellyben élnek fejtik ki és nemesilik a' nagy emberek érzeményeit és lelkületét, vagy tán néha a' magány is, hol ideje van az embernek ön magával társalogni és meg esmér kedni, és femieríteni kebléből az érzemények és gonodolatok kincseit, melyek ott lassanként megtermettek. 'S milly szép az ki másokat is képes részeltetni a' kincsből mit keble tengeréből felhozott, kinek

nyelve van, elbeszélni másoknak gondolatjait, 's mikkel ő megáldatott szép képzeményeit. — A' költő hivatása valóban' szebb a' többi emberekénél is. Ő közli másokkal gondolatjait, szép érzeményeket költ kebleinkbe, képei által elbűvöl bennünket ideáljai hónába, hol boldogok lehetünk, hol szebb és nemesebb életet lelünk olyat mint képzeletünkben van. És én azt hiszem a' költő is boldog akkor ha ezt elgondolja, 's ha tudja, mi sok szép órákat csinál ő. másoknak. És azt hiszem, a' költő, ki igazán az, egészen boldogtalan is egyedül nem lehet. Körül lebegik őt ideáljai, elfelejtetik vele bajait, és ő tudván és érezvén szép hivatását, nemesebbnek erezi magát önérzetében a' közönséges embernél. 'S mi jóll áll a' nemesnek, a' férfinak' az önérzet! Örülni kell neki bizonyosan a' létnek, mert az övé szép és, nemes, mert az ő lelke képes másokat boldogítani. Az Ő tettein sokak szemei függnék, tisztelettel és bámulattal. És a' költő bizonyosan rossz sem is lehet. Hogyan lehetne hűtelen szép képzeményei és gondolatjaihoz? hogyan lehetne hálátlan az, ki a' teremtetőtől oly nemes adományokkal áldatott meg, 's hogy tagadhatná meg tetteiben gondolatjait 's^ érzelmeit, miket festett, 's miknek életet adott? .—

Bulwer is bizonyosan nemes és jó. Én legalább nem tudnék benne kétkedni iratai után. Mielta kivált Maltraverst esmérem, egészen megvagyok erről győződve. Úgy tetszik nekem mintha itt ő magát, vagy is inkább életét akarná festeni. Rienziben Pompeji utolsó napjaiban Devercuxben, a' költő bájolt el, itt az embert, Bulwert mint embert

tisztelem. Az embert mint a' legneme-
sebb teremtet 's a' szellemet, melly
magasabban áll a' közönséges földiség
felett, 's melly önérzetében gyönyör-
ködik önmagában, 's megelégedve néz
műveire. Bulwernek tán nincsen valami
regényes szállongó képzelődése, de van
meleg mély és mindég gazdag és nemes
érzeménye, ő nálla nem üres újságvágy
ébred az emberben, hanem igaz tisz-
telet az iránt a' mi jobb. Az ő műveiben
nem talál az ember valami rémületes
történetek leírását, de talál benne ma-
gasztos gondolatokat, tanul benne szép
társalkodást és valódi világ és; ember
esmeretet; nem hozza ő csudállatos és
borzasztó helyzetekbe személyeit, nem
szenvetett vélek hajótöréseket, 's nem
vezeti banditák vagy éppen vad emberek
közé isszonyú barlangokban; az ő sze-
mélyei a' való életben élnek, való és
lehető körülmények közt, emberei a'
való életbe illenek, rajok lehet esmérni
mint rokonokra, mint rég nem látott
esmerősökre. Én majd minden szemé-
lyekhez, miket Maltraversben festett, is-
merek hasonlókat; 's ha angolok volná-
nak azt hinném őket vette ideálukul.
Különösen a' férfiakat festi igen jól,
még tán jobban hűbben — ha lehet —
mint a' nőket, — nekem legalább úgy
tetszik. Sokszor, — midőn valamely ked-
ves hely olvasásánál úgy tetszik nekem,
mintha mind ezt én is gondoltam és
éreztem volna már, s' ő csak elmondja
gondolataimat. Innen hiszem én hogy
Bulwer oly igen esméri az emberi szív
minden rejtelseit.

Én embereit nagyon életrevalóknak
találom. Nem tökéletesek ezek, de hi-
szen az ember tán nem is volna már

érdekes ha hibája nem volna, gyengeségei; akkor nem tudnánk egymáshoz ragaszkodni, 's nem esmernők egymást testvérekül, nem volna akkor ok és tér tenni és igyekezni, az ember örökös egyformaságban tespedne, nem volna célja, nem volna szükség fáradni, 's. ez az örökös egykedvűség unalmas volna. Nincs is tán senki kiben gyengeségne volna. Csak ez vigasztal engem mikor hibán érzem magamat. — Bulwer sem állítja Maltrawerst minden hiba és gyöngegség nélkül élőkbe. Nem angyal ő, hanem ember, de nemes és lelkes, tele hévvel és meleg szeretettel minden iránt a' mi szép és jó. 'S a' kedves Alice, ez ideali leány, kit annyira szeretek, mi jó, mi hű ő, mi nemesen tűri hányattatásait és fájdalmait, melyek oly keserűek lehettek, 's mit senki más nem tudott soha igazán érteni. Alíoe kedvencze Bulwernek, 's őt mind végig szépen és hűn festi. Maga is szánja csendes bánatját, mely ő nálla szép önmegadássá változik. De Lady Florencel nem sympatirozok oly igen, őt csak szánom egyedüliségéért a nagy világban még a' legszebb és legbámultabb korában is. Átaljában nem igen tudom magam helyzetébe képzelni, oly gazdagon, a' szerencse minden adományaival felékítve, hogy tehette szinte készakartva magát oly szerencsétlenné? De mikor MaTraverst szereti, 's tul teszi magát a' világ előítéletein, kibékülök vele egészen. De én azt hiszem, e' két lény bármi nemes is, nem lett volna boldog együtt soha, Lumleyhoz is esmérek külső nyilvános tetteire nézve csak, hasonló, Lumley igen alattomos, ilyen tán még sincs az életbe. Itt e' regényben

nagy szüksége volt rá a' költőnek, az isten őrizzen illy jellemtől az életben.

Ismét, és mindég eltértem a' céltól a' miért ezen papirost elővettem, hogy kijegyezzek Maltraversből, de oly jól esik ma nekem le írni gondolataimat, mintha régi titkot mondanék el! 'S ezt csak így tehetem, szülőim már idősebbek, Guszti egykedvűbb hogysen megértenék ily haszontalan gondolataimat, 's méltányolnák és éreznék azokat. Legalább már leírtam. [Idézet] Maltraversből.⁸⁸

JEGYZETEK

¹ Magyar Könyvszemle. 1930. 329. 1.

² Kempelen Béla: Magyar Nemes Családok. VI. köt. 1913. 237—239. 1.

³ Obernyik Károly naplójából. Napkelet. 1858. 10. 1.

⁴ Szemerei Szemere Pál Munkái. III. köt. 1890. 283. 1.

⁵ Bajnoki Hartz Takáts Éva A.szszyony ügyében az Aszszyonyi Nem érdemei s Jussaiért. Tudományos Gyűjtemény. 1826. VIII. köt. 72—104. 1. és Evva Gabriella: Karács Ferencné Takács Éva válogatott munkái. Magyar Irodalmi Ritkaságok, 31. sz. 8. 1.

⁶ Kölcsey Ádámné, Üzuhányi Josephine. Ld. a 31. jegyzetet is.

⁷ Kölcsey Ferenc Minden Munkái. X. köt. 1887. 186. 1.

⁸ Tanczer Lill 12 drb. kiadatlan német nyelvű levébe a Magyar Nemzeti Múzeum Kölcsey-levéltárában.

⁹ Kiadatlan napló a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi-Könyvtár kéziratárában.

¹⁰ Kölcsey Gábor.

¹¹ Kölcsey Ferenc Minden Munkái. X. köt. 204. 1.

¹² U. o., X. köt. 305. lap

¹³ U. o., X. köt. 307, 1.

¹⁴ Szemere Pál Munkái. III. köt. 267. 1.

¹⁵ Bártfay Lászlóné,

¹⁶ Kölcsey Ferenc Minden Munkái. X. köt. 311. 1.

¹⁷ U. o., X. köt. 312. 1.

¹⁸ U. o., X. köt. 313. 1.

¹⁹ U. o., X. köt. 316. 1.

²⁰ U. o., IX. köt. 491. 1.

²¹ U. o., IX. köt. 462. 1.

²² K ö l c s e y Antónia levelei br. Wesselényi Miklóshoz. Történeti Lapok. 1874. 142—143. 1. (Második levelében megköszöni a báró választ.)

²³ Kölcsey Ferenc Minden Munkái. X. köt. 322. 1.

²⁴ U. o., X. köt. 330. 1.

²⁵ K. Papp Miklós: Kölcsey Ferenc haláláról. Történeti Lapok. 1874. 346-347. 1.

²⁶ Kardos Samu: Wesselényi. Bp., 1905. I. köt. 356-357. I.

²⁷ Az idézetek: Pap Endre Hátrahagyott Munkái. Kiadják az elhunytak barátai: Csengery Antal és Kemény Zsigmond. Második változatlan kiad. Bp., I. köt. 1875. 29-50.].

²⁸ Talán Obernyik Károly?

²⁹ Költő. Kölcsey egyik patvaristája. Ld. Szinnyi József: Magyar írók. IV, köt. 102. h.

³⁰ Emlény. 2. év. 1838. 1-69. 1.

³¹ Kölcsey Ádámné. Kölcsey öccsének özvegye, Kölcsey Kálmán anyja.

³² Wesselényit.

³³ 1838-ban jelent meg.

³⁴ író. 1812—1881. Ez a verse: Athe-, naeum, 1838. II. köt. 34. [oki 25.] sz. 546. 1.

³⁵ Ifj. Péczeli József.

³⁸ Egy Honfi: Kölcsey emléke. Szion. 1838. 23.[okt. 26.] sz. 91. 1.

³⁷ Ferenc Bácsim.

³⁸ A közölt szövegben mindent úgy, azaz a helyesírással adunk, ahogy az az eredetiben van: még az elírásokban is következetesek voltunk az eredetihez.

TARTALOMJEGYZÉK.

Kölcsey Antónia	5
Kölcsey Antónia Naplója	21
Jegyzetek	141